

T.C.
CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

ARA DÖNEM FİNANSAL RAPORLAMANIN TAHMİNLEYİCİ
GÜCÜ

Hazırlayan

Mert SOYSAL

Tez Danışmanı

Yrd. Doç. Dr. Ayşe N. YERELİ

Manisa, 2009

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ FORMU

Tez No:

Konu:

Üniv. Kodu:

Tezin yazarının

Soyadı: **SOYSAL**

Adı: **Mert**

Tezin Türkçe Adı: “**Ara Dönem Finansal Raporlamanın Tahminleyici Gücü**”

Tezin Yabancı Adı: “**The Predictive Power of Interim Financial Reporting**”

Tezin Yapıldığı

Üniversite: **CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ**
Diğer Kuruluşlar:

Enstitü: **SOS. BİL. ENS.**

Yılı: **2009**

Tezin Türü: 1- Yüksek Lisans
2- **Doktora**
3- Tıpta Uzmanlık
4- Sanatta Yeterlilik

Dili : **Türkçe**
Sayfa Sayısı : **142**
Referans Sayısı: **108**

Tez Danışmanının

Ünvanı: **Yardımcı Doçent Doktor**

Adı: **Ayşe Necef**

Soyadı: **YERELİ**

Türkçe Anahtar Kelimeler:

1- **Finansal Raporlama**
2- **Ara Dönem**
3- **Tahmin Değeri**
4- **Regresyon**
5- **Finansal Tablo Kullanıcıları**

İngilizce Anahtar Kelimeler:

1- **Financial Reporting**
2- **Interim**
3- **Predictive Value**
4- **Regretion**
5- **Financial Statement Users**

Tarih:

İmza:

ÖZET

Finansal bilgi kullanıcılarının işletmenin finansal durumu hakkında doğru, güvenilir ve zamanlı bilgi edinmeleri finansal tablolar ile sağlanmaktadır. Bilginin uygun zamanda sağlanması bir yıldan kısa süreli ara dönem finansal raporlamayı gerektirmektedir. Ara dönem raporlar sayesinde, her ara dönemde ortaya çıkan karşılaştırılabilir sonuçlar ile bir sonraki ara dönemin ve en nihayetinde de dönem sonu değerlerinin geliştirilmesi ve dolayısıyla tahmini değerlerin başarılı bir şekilde belirmesi öngörülmektedir.

Çalışmada muhasebe ve finansal tablo kavramları ve gelişimleri açıklanmış, ara dönem raporların önemi ve sisteme etkilerinden bahsedilmiş sonuç olarak da belirli finansal tablo kalemleri seçilerek ara dönem verileri yardımıyla bunların dönem sonu değerlerinin tahmin edilebilme başarısı değerlendirilmeye çalışılmıştır.

İMKB' de işlem gören 209 adet imalat sanayi firması üzerinde yapılan analiz sonuçlarına göre, finansal tablo kaleminin yıl sonuna en yakın olan ara dönem değeri o kalemin yıllık değerinin tahmin edilebilmesinde daha büyük başarı yüzdesine sahiptir.

ABSTRACT

Financial information users get the accurate, reliable and timely financial status of any company through financial statements. To get the information in appropriate time requires interim financial reports prepared less than one-year period. Through interim reporting, the results of the comparable interim reports allow improvements for the following interim and end-of-period. Consequently, projected values are successfully anticipated.

In this study, accounting and financial statement concepts and their developments are explained. Then, the importance of interim reports and their impacts on system are covered. Finally, specific financial statement components are selected, and through interim period data, these subjects' values were tried to be predicted for the end-of-period.

The analysis conducted with 209 manufacturing industry firms trading on the İstanbul Stock Exchange indicates that the values of specified financial statement components in the last interim report predict the annual values more accurately.

YEMİN METNİ

Doktora tezi olarak sunduğum “**Ara Donem Finansal Raporlamanın Tahminleyici Gucu**” adlı alışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı duşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gosterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yaparak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Mert SOYSAL

TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI

Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün / / tarih ve sayılı toplantısında oluşturulan jüri, lisansüstü öğretim yönetmeliğinin maddesine göre İşletme Anabilim Dalı Doktora Programı öğrenci Mert SOYSAL' ın “**Ara Dönem Finansal Raporlamanın Tahminleyici Gücü**” adlı tezini incelemiş ve aday / / tarihinde saat de tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmasına dayanan tezin savunmasından sonra dakikalık süre içinde gerek tez konusu gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerince sorulan sorulara verdiği yanıtlar değerlendirilerek tezin olduğuna oy ile karar verilmiştir.

BAŞKAN

ÜYE

ÜYE

ÜYE

ÜYE

İÇİNDEKİLER

Y.Ö.K. Dokümantasyon Merkezi Tez Veri Giriş Formu.....	II
Türkçe Özet	III
İngilizce Özet.....	IV
Yemin Metni.....	V
Tutanak	VI
İçindekiler.....	VII
Kısaltmalar Listesi	XIII
Şekiller Listesi	XV
Tablolar Listesi	XVI
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL RAPORLAMA

1.1. Finansal Raporlama ve Finansal Tablolar ile İlgili Genel Bilgiler	4
1.1.1. Finansal Raporlama ve Finansal Tablo Kavramı	4
1.1.2. Muhasebenin ve Finansal Tabloların Tarih İçindeki Gelişimi.....	5
1.1.2.1. Muhasebenin Gelişimi	5
1.1.2.2. Finansal Tabloların Gelişimi	8
1.1.2.2.1. XX. Yüzyıla Kadar Olan Devre	9
1.1.2.2.2. XX. Yüzyıldan Sonraki Gelişmeler	15
1.1.3. Finansal Tabloların Amacı	20
1.1.4. Finansal Tabloların Kullanıcıları.....	21
1.1.4.1. Sahip veya Ortaklar.....	24

1.1.4.2. Yöneticiler.....	25
1.1.4.3. Yatırımcılar.....	25
1.1.4.4. Kredi Kurumları.....	28
1.1.4.5. İşçi ve İşçi Kuruluşları.....	28
1.1.4.6 Mali Analistler.....	29
1.1.4.7. Rakip Firmalar.....	29
1.1.4.8. Kamuoyu.....	30
1.1.4.9. Devlet.....	30
1.1.5. Finansal Tabloların Genel Nitelikleri.....	31
1.1.6. Muhasebe Bilgilerinin Niteliksel (Kalitatif) Özellikleri.....	31
1.1.6.1 Anlaşılabilirlik.....	32
1.1.6.2. İlgililik (İhtiyaca Uygunluk).....	32
1.1.6.3. Tahmin Değeri.....	33
1.1.6.4. Geri Bildirim Değeri.....	33
1.1.6.5. Zamanlılık.....	33
1.1.6.6. Güvenilirlik.....	34
1.1.6.7. Temsilde Doğruluk (Sadakat).....	34
1.1.6.8. Kanıtlanabilirlik (Doğrulanabilir Olma).....	35
1.1.6.9. Tarafsızlık.....	35
1.1.6.10. Karşılaştırılabilirlik.....	36
1.1.6.11. Fayda-Maliyet İlişkisi.....	37
1.1.6.12. Önemlilik.....	37
1.1.7. Finansal Tabloların Düzenlenmesinde Esas Alınacak Muhasebe Temel Kavramları.....	38
1.2. Uluslararası Finansal Raporlama Standartları'na Genel Bakış.....	39

1.2.1. Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu	40
1.2.2. Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu'nun Amacı	41
1.2.3. Uluslararası Muhasebe Standartları'nda Finansal Tablolar ile ilgili Türkiye'deki Gelişmeler	42
1.2.3.1. Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu Çalışmaları.....	44
1.2.3.2. Sermaye Piyasası Kurulu Çalışmaları	47
1.2.3.3. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Çalışmaları	50
1.2.3.4. Türk Ticaret Kanunu Yasa Tasarısı	52
1.3. Temel Finansal Tablolar	55
1.3.1. Bilanço	55
1.3.2. Gelir Tablosu	58

İKİNCİ BÖLÜM

ARA DÖNEM FİNANSAL RAPORLAMA

2.1. Ara Dönem Finansal Raporlamanın Tanımı ve Kapsamı.....	60
2.2. Ara Dönem Finansal Raporlamanın Tarihçesi	61
2.3. Ara Dönem Finansal Raporlamanın Amacı.....	66
2.4. Ara Dönem Finansal Raporlamanın Yararları ve Sakıncaları	66
2.5. Ara Dönem Finansal Raporları Düzenlemekle Yükümlü Ortaklıklar.....	67
2.6. Ara Dönem Finansal Raporların Düzenlenmesine Neden Olan Zorunlu Özel Durumlar	68
2.7. Ara Dönem Finansal Raporlar ile İlgili Düzenlemeler	69
2.7.1. Sermaye Piyasası Mevzuatına Göre Ara Dönem Finansal Raporlar ile İlgili Düzenlemeler	69
2.7.1.1. Kıst (Zaman İle Orantılı Pay) Esası.....	70
2.7.1.2. Mevsimlik Faaliyetler	70

2.7.1.3. Yeniden Değerleme	71
2.7.1.4. Vergi Karşılığı	71
2.7.1.5. Mali Tabloların Kesinleşmesi	71
2.7.1.6. Diğer Mali Tablolar	72
2.7.1.7. Ara Mali Tablo ve Raporların İlan ve Kurula Bildirimi.....	72
2.7.2. Ara Dönem Finansal Raporlama ile İlgili Bankacılık Mevzuatındaki Düzenlemeler	73
2.7.3. Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği ile İlgili Düzenlemeler ..	77
2.7.3.1. Ara Finansal Tabloların Düzenlenme İlkeleri	77
2.7.3.1.1. Bilanço İlkeleri	77
2.7.3.1.1.1. Varlıklara İlişkin İlkeler	78
2.7.3.1.1.2. Yabancı Kaynaklara İlişkin İlkeler	79
2.7.3.1.1.3. Öz Kaynaklara İlişkin İlkeler.....	80
2.7.3.1.2. Gelir Tablosu İlkeleri.....	81
2.8. Türkiye Muhasebe Standardı 34 Ara Dönem Finansal Raporlama	82
2.8.1. Amaç ve Kapsam	82
2.8.2. Ara Dönem Finansal Raporlamanın Unsurları.....	84
2.8.2.1. Tam Set Raporlama	85
2.8.2.1.1. Bilanço Dipnotları.....	85
2.8.2.1.2. Gelir Tablosu Dipnotları	89
2.8.2.2. Özet (Asgari) Set Raporlama	91
2.8.3. Ara Dönem Finansal Tablo Sunulacak Dönemler	91
2.8.4. Ara Dönem Finansal Raporlamada Finansal Tablolara Alma ve Değerleme	92
2.8.4.1. Kullanılacak Muhasebe Politikaları	92
2.8.4.2. Düzenli Dağılmayan Gelir ve Gider Unsurlarının Değerlenmesi ..	93

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARA DÖNEM FİNANSAL TABLO VERİLERİ İLE YILLIK DEĞERLERİN TAHMİN EDİLMESİ ÜZERİNE İMKB UYGULAMASI

3.1. Araştırmanın Amacı.....	95
3.2. Veri Seti	96
3.3. Modeller ve Araştırma Yöntemi	98
3.4. Analizlerin Değerlendirilmesi.....	100
3.4.1. Yıllık Net Satış Gelirleri ile İlgili Analiz Sonuçları	100
3.4.1.1. Üç Aylık Net Satış Gelirleri Sonuçları	101
3.4.1.2. Altı Aylık Net Satış Gelirleri Sonuçları	102
3.4.1.3. Dokuz Aylık Net Satış Gelirleri Sonuçları.....	104
3.4.2. Yıllık Brüt Esas Faaliyet Karı-Zararı ile İlgili Analiz Sonuçları.....	106
3.4.2.1. Üç Aylık Brüt Esas Faaliyet Karı-Zararı Sonuçları.....	106
3.4.2.2. Altı Aylık Brüt Esas Faaliyet Karı-Zararı Sonuçları.....	107
3.4.2.3. Dokuz Aylık Brüt Esas Faaliyet Karı-Zararı Sonuçları	109
3.4.3. Yıllık Faaliyet Karı-Zararı ile İlgili Analiz Sonuçları	111
3.4.3.1. Üç Aylık Faaliyet Karı-Zararı Sonuçları	111
3.4.3.2. Altı Aylık Faaliyet Karı-Zararı Sonuçları	113
3.4.3.3. Dokuz Aylık Faaliyet Karı-Zararı Sonuçları.....	114
3.4.4. Yıllık Net Esas Faaliyet Karı-Zararı ile İlgili Analiz Sonuçları.....	116
3.4.4.1. Üç Aylık Net Esas Faaliyet Karı-Zararı Sonuçları.....	116
3.4.4.2. Altı Aylık Net Esas Faaliyet Karı-Zararı Sonuçları.....	118
3.4.4.3. Dokuz Aylık Net Esas Faaliyet Karı-Zararı Sonuçları	120
3.4.5. Yıllık Vergi Öncesi Kar-Zarar ile İlgili Analiz Sonuçları	122
3.4.5.1. Üç Aylık Vergi Öncesi Kar-Zarar Sonuçları	122

3.4.5.2. Altı Aylık Vergi Öncesi Kar-Zarar Sonuçları.....	123
3.4.5.3. Dokuz Aylık Vergi Öncesi Kar-Zarar Sonuçları	125
3.4.6. Yıllık Net Dönem Karı-Zararı ile İlgili Analiz Sonuçları	127
3.4.6.1. Üç Aylık Net Dönem Karı-Zararı Sonuçları	127
3.4.6.2. Altı Aylık Net Dönem Karı-Zararı Sonuçları	129
3.4.6.3. Dokuz Aylık Net Dönem Karı-Zararı Sonuçları	131
SONUÇ	133
KAYNAKÇA.....	135

KISALTMALAR LİSTESİ

ABAvrupa Birliği
ABDAmerika Birleşik Devletleri
AGBAdı Geçen Bildiri
AGEAdı Geçen Eser
AGTAdı Geçen Tebliğ
APBAccounting Principles Board
BABubble Act
BDDKBankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BEFKZBrüt Esas Faaliyet Kârı-Zararı
CASBCost Accounting Standards Board
EECEuropean Economic Community
FASBFinancial Accounting Standards Board
FEEAvrupa Muhasebeciler Federasyonu
FKZFaaliyet Kârı-Zararı
GAAPGenerally Accepted Accounting Principles
HEICHonourable East India Company
IASInternational Accounting Standards
IASBInternational Accounting Standards Board
IASCInternational Accounting Standards Committee
IFACInternational Federation of Accounting
IFRSInternational Financial Reporting Standards
İMKBİstanbul Menkul Kıymetler Borsası
NDKZNet Dönem Kârı-Zararı

NEFKZ	Net Esas Faaliyet Kârı-Zararı
SEC	Securities and Exchange Comission
SG	Satış Gelirleri
SPK	Sermaye Piyasası Kurulu
TMS	Türkiye Muhasebe Standartları
TMSK	Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu
TMUD	Türkiye Muhasebe Uzmanları Derneği
TÜRMOB	Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği
UFRS	Uluslararası Finansal Raporlama Standartları
US	United States
VÖKZ	Vergi Öncesi Kâr-Zarar

ŞEKİLLER LİSTESİ

Grafik 3.1. Üç Aylık NSG'ye İlişkin R Kare-YILLAR.....	102
Grafik 3.2. Altı Aylık NSG'ye İlişkin R Kare-YILLAR	104
Grafik 3.3. Dokuz Aylık NSG'ye İlişkin R Kare-YILLAR	105
Grafik 3.4. Üç Aylık BEFKZ'ye İlişkin R Kare-YILLAR.....	107
Grafik 3.5. Altı Aylık BEFKZ'ye İlişkin R Kare-YILLAR.....	109
Grafik 3.6. Dokuz Aylık BEFKZ'ye İlişkin R Kare-YILLAR	110
Grafik 3.7. Üç Aylık FKZ'ye İlişkin R Kare-YILLAR	112
Grafik 3.8. Altı Aylık FKZ'ye İlişkin R Kare-YILLAR	114
Grafik 3.9. Dokuz Aylık FKZ'ye İlişkin R Kare-YILLAR.....	115
Grafik 3.10. Üç Aylık NEFKZ'ye İlişkin R Kare-YILLAR	118
Grafik 3.11. Altı Aylık NEFKZ'ye İlişkin R Kare-YILLAR	119
Grafik 3.12. Dokuz Aylık NEFKZ'ye İlişkin R Kare-YILLAR.....	121
Grafik 3.13. Üç Aylık VÖKZ'ye İlişkin R Kare-YILLAR	123
Grafik 3.14. Altı Aylık VÖKZ'ye İlişkin R Kare-YILLAR.....	125
Grafik 3.15. Dokuz Aylık VÖKZ'ye İlişkin R Kare-YILLAR	126
Grafik 3.16. Üç Aylık NDKZ'ye İlişkin R Kare-YILLAR	128
Grafik 3.17. Altı Aylık NDKZ'ye İlişkin R Kare-YILLAR.....	130
Grafik 3.18. Dokuz Aylık NDKZ'ye İlişkin R Kare-YILLAR	132

TABLolar LİSTESİ

Tablo 3.1: Seçilen Firmalar	97
Tablo 3.2: Üç Aylık NSG Sonuçları	101
Tablo 3.3: Altı Aylık NSG Sonuçları.....	103
Tablo 3.4: Dokuz Aylık NSG Sonuçları	105
Tablo 3.5: Üç Aylık BEFKZ Sonuçları	106
Tablo 3.6: Altı Aylık BEFKZ Sonuçları	108
Tablo 3.7: Dokuz Aylık BEFKZ Sonuçları	110
Tablo 3.8: Üç Aylık FKZ Sonuçları.....	112
Tablo 3.9: Altı Aylık FKZ Sonuçları.....	113
Tablo 3.10: Dokuz Aylık FKZ Sonuçları	115
Tablo 3.11: Üç Aylık NEFKZ Sonuçları.....	117
Tablo 3.12: Altı Aylık NEFKZ Sonuçları.....	119
Tablo 3.13: Dokuz Aylık NEFKZ Sonuçları	120
Tablo 3.14: Üç Aylık VÖKZ Sonuçları	122
Tablo 3.15: Altı Aylık VÖKZ Sonuçları	124
Tablo 3.16: Dokuz Aylık VÖKZ Sonuçları.....	126
Tablo 3.17: Üç Aylık NDKZ Sonuçları	128
Tablo 3.18: Altı Aylık NDKZ Sonuçları	130
Tablo 3.19: Dokuz Aylık NDKZ Sonuçları.....	131
Tablo 3.20. Gelir Tablosu Kalemlerinin Ortalama R Kare Değerleri	133

GİRİŞ

İşletmelerin para ile ifade edilebilen ticari faaliyetlerinin kayıt edilmesi ve raporlanması süreci sonunda elde edilen finansal çıktılar finansal raporlama olarak tanımlanabilir.

Muhasebe tarafından toplanan kaydedilen her türlü niceleyici (kantitatif) bilgi ile ortaya çıkartılan finansal raporlar genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uygun hale dönüştürülerek özetlendiğinde finansal tablo kavramı ortaya çıkmaktadır. Finansal tablolar, işletme ile ilgilenen kişiler ve kurumlar gibi farklı çıkar gruplarını bilgilendirmek için kullanılan en uygun ve en önemli araçtır.

Genel kabul görmüş bir muhasebe ilkesi olan süreklilik, işletmelerin faaliyet sürelerinin sınırsız olduğunu varsaymaktadır. Böylelikle geçmişe bakılarak mevcut durumun kıyaslanması, ileriye dönük dinamiklik ve süreklilik arz eden stratejik planlar yapılarak işletmelerin sürekli yenilenmesi ve geliştirilerek büyümesinin sağlanması, sınırsız olarak varsayılan işletme ömrünün belirli zaman aralıklarına bölünmesiyle hazırlanan finansal tablolar ile mümkün olabilmektedir.

Şirketler büyüdükçe sermaye ihtiyacı da büyümüş, buna paralel olarak tasarruf sahiplerinin tasarruflarının sermaye piyasasına çekilebilmesi önem kazanmıştır. Bütün bunlar muhasebe bilgisinin niteliğini ve özelliğini çok önemli hale getirmiştir.

Sermaye hareketlerinin artmasına paralel olarak işletmelerin sorumlu oldukları çıkar grupları ve onların birbirlerinden farklı amaçları doğrultusunda daha kısa süreli ve zamanında bilgiye duydukları ihtiyaçları da artmaktadır. Bu durum finansal raporlamanın şeklini, önemini ve standartlaşması gerektiğini ve ara dönem raporlama ihtiyacını ortaya çıkartmıştır.

İşletmelerin özelliklerine göre genellikle aylık, üçer aylık (çeyrek dönem) ya da altışar aylık (yarı mali yıl) gibi tam bir mali yıldan daha kısa sürelerde hazırlanan ara finansal raporlar, finansal tablo kullanıcılarının zamanında bilgi almalarını sağlayabilecek bilgi kaynağı durumundadırlar. Özellikle yatırımcılar

ve kredi kuruluşları gibi kullanıcılar tarafından bilginin zaman değeri önemli olduğundan yıllık finansal raporlardan daha çok kısa süreli dönemleri kapsayan ara finansal raporlara ihtiyaç duyulmaktadır.

Ara dönem raporlar sayesinde, her ara dönemde ortaya çıkan karşılaştırılabilir sonuçlar ile bir sonraki ara dönemin ve en nihayetinde de dönem sonu değerlerinin geliştirilmesi ve dolayısıyla tahmini değerlerin başarılı bir şekilde belirmesi öngörülmektedir.

Çalışmanın asıl amacı ara dönem finansal raporlamadır. Amaç doğrultusunda muhasebe ve finansal tablo kavramlarından yola çıkılarak ara dönem finansal raporlama hakkında bilgiler verilecek ve ara dönem verilerden yola çıkarak yıllık değerlerin tahminlenme başarısı üzerine bir uygulama yapılacaktır.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde finansal raporlamaya ilişkin kavramlar hakkında bilgiler verilerek muhasebe ve finansal tablo kavramları ve bunların gelişimi üzerinde durulmuş uluslararası muhasebe standartlarındaki gelişmeler, finansal tabloların amaçları, kullanıcıları ve genel nitelikleri hakkında bilgiler verilmiştir. Muhasebe bilgilerinin kalitatif özellikleri üzerinde durulmuş ve temel finansal tablolar aktarılmıştır.

İkinci bölümde ara dönem finansal raporlamaya ilişkin tanım, kapsam, tarihçe, amaç, yarar ve sakıncalar üzerinde durulmuştur. Ara dönem finansal tablolar ile ilgili yasal düzenlemeler aktarılmış, ara finansal tabloların düzenlenme ilkeleri ve 34 numaralı Türkiye Muhasebe Standardı hakkında bilgiler verilmiştir.

Son bölümde finansal tablo kullanıcılarının işletmelerin durumlarını değerlendirmede en çok dikkate aldıkları gelir tablosu kalemlerine ait ara dönem verilerinden yola çıkarak aynı kalemlere ilişkin yılsonu değerlerinin tahmin edilebilme başarısı üzerine gerçekleştirilen bir uygulama yer almaktadır. Bu uygulama ile seçilen tüm kalemlere ait ara dönem verilerinin yıllık değerleri başarılı bir şekilde tahmin ettiği ve özellikle genel olarak yaygınlaşmış bir görüş olan dokuz aylık ara dönem verilerinin yıllık değerleri en yüksek başarı yüzdesi ile tahmin ettiği görüşünün doğru olduğu ortaya konmuş ve finansal tablo

kullanıcılarının işletmeler ile ilgili alacakları kararlarda bu verileri dikkate almalarının ve tahminleme yaparken muhakkak surette karşılaştırmalı finansal tabloları temel almalarının önem arz ettiği vurgulanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL RAPORLAMA

1.1. Finansal Raporlama ve Finansal Tablolar ile İlgili Genel Bilgiler

1.1.1. Finansal Raporlama ve Finansal Tablo Kavramı

İşletmeler, sonsuz olarak varsayılan yaşam süreleri boyunca göstermiş oldukları faaliyetlerini muhasebe aracılığı ile dile getirirler. Muhasebe, işletmenin ticari faaliyetlerini belirli dönemlere ayırmak suretiyle finansal sonuç doğuran mali olayları ortaya koyan bir bilgi sistemi olarak nitelendirilebilir. Bu süreçte elde edilen veriler muhasebe tarafından sistematik bir şekilde kayıt altına alınarak raporlar haline dönüştürülmekte ve mali durum ile ilgili kullanıcılara finansal bilgi halinde sunulmaktadır. Genel olarak, işletmelerin para ile ifade edilebilen ticari faaliyetlerinin kayıt edilmesi ve raporlanması süreci sonunda elde edilen finansal çıktılar finansal raporlama olarak tanımlanabilir.

Muhasebe tarafından toplanan kaydedilen her türlü niceleyici (kantitatif) bilgi ile ortaya çıkartılan finansal raporlar genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uygun hale dönüştürülerek özetlendiğinde finansal tablo kavramı ortaya çıkmaktadır. Finansal tablolar, işletme ile ilgilenen kişiler ve kurumlar gibi farklı çıkar gruplarını bilgilendirmek için kullanılan en uygun ve en önemli araçtır. Muhasebenin kayıt ve sınıflama suretiyle topladığı bilgilerin işletme ile ilgili taraflarca çeşitli amaçlarla kullanılmasına olanak vermek için, özetlenerek gösterildiği tablolara “mali tablolar” denilmektedir¹.

Muhasebe mesleğinin icracıları olan muhasebeciler tarafından belirli dönem aralıklarında işletme sonuçlarını yansıtmak üzere hazırlanan finansal tablolar yine bu kişiler tarafından yorumlanarak işletmeden ilgili çıkar gruplarına doğru olan bilgi transferini sağlamaktadır. Üstlendikleri bu görevle sermaye hareketlerinin gerçekleştiği işletmelerin durumlarının değerlendirilmesinde oynadıkları rolün önemi tartışmasıdır.

Kişilik kavramı çerçevesinde sahiplerinden ayrı bir tüzel kişiliğe sahip olan sermaye işletmeleri ortaklarına koydukları sermaye tutarı ile sınırlı

¹ Bektöre Sabri, Çömlekçi Ferruh ve Sözbilir Halim, Mali Tablolar Analizi Tek Düzen Hesap Planına Göre, Eskişehir, Birlik Ofset yayıncılık, 1996, s. 11.

sorumluluk getiren şekilde gelişmektedirler. Böylelikle işletme, sahip ve ortaklarının elde edilen sonuçlar hakkında bilgilendirilmesi sorumluluğunu finansal tablolar ile yerine getirmektedir.

Şirketlerin şahıs şirketi olmaktan çıkarak sermaye işletmeleri haline dönüşmesiyle eş zamanlı olarak yönetim kadrosunun da şirket sahiplerinden farklı kişiler olması gereksinimini ortaya koymaktadır. Şirket yapılarının karmaşık bir hal alması yönetimlerinin de eğitim ve bilgi seviyesi yüksek kişiler tarafından ele alınmasını gerektirmiştir. Yönetimin el değiştirmesiyle sahiplerin işletmeden uzaklaşması yine finansal tablolara ihtiyaç duyulmasına neden olmuş, yöneticilerin çalışmalarının sonuçlarının bilgisi bu şekilde işletme sahipleri tarafından elde edilebilmektedir.

1.1.2. Muhasebenin ve Finansal Tabloların Tarih İçindeki Gelişimi

Muhasebe ve finansal tablolara ait tarihsel bilgi, örneğin, yatırımcılara iyi seçimler yapmasında yardımcı olmayacak, kişisel kararlar almasında hiçbir zaman alternatif sunmayacaktır. Ancak dolaylı olarak problemlerin doğasını ve temelini anlamaya yardımcı olarak çözümlenmeye yol gösterim sağlayacaktır².

1.1.2.1. Muhasebenin Gelişimi

Muhasebe uzun bir tarihe sahiptir. Bazı bilim adamları yazının muhasebe bilgilerini kaydetmek için ortaya çıktığını iddia etmektedirler. Hesap kayıtları eski Çin, Babil, Yunan ve Mısır uygarlıklarına kadar geriye gitmektedir. Bu uygarlıkların hükümdarları muhasebeyi devasa piramitler gibi yapıları inşa etmede kullanılan iş gücü ve malzemelerin maliyetlerini tutmada kullandılar. Muhasebe ihtiyacı iş yapma aktivitesinin başlamasıyla ortaya çıkmıştır³.

Muhasebenin gelişimi M.Ö. 4000 – M.S. 1000, ticari kapitalizm dönemi 1000 – 1760, endüstriyel kapitalizm 1760 – 1830 dönemi ve 1830 dan

² Boyns Trevor, The Birth Of Industrial Accounting In France and Britain (Rouledge New Works In Accounting History), New York, Routledge, ISBN 978-0815330387, Ekim 1997, s. 4.

³ Horngren Charles T., Harrison Walter T. Jr., Robinson Michael A., Third Edition Accounting, New Jersey, Prentice-Hall, Inc., 1996, s. 6.

günümüze kadar uzanan finansal kapitalizm dönemi olmak üzere amaçlara uygun bir şekilde dört ayrı döneme bölünebilir⁴.

İlk büyük insan uygarlıkları eş zamanlı olarak Mezopotamya, Babil ve Mısırdaki ortaya çıkmıştır. En eski yazılı dillerin bazıları ve günümüze kadar korunmuş kil tabletler üzerine yazılmış ve çizilmiş çalışma kayıtları bu uygarlıkların dünyada ilk defa örgütlenmiş idari teşkilatlanmaları oluşturduklarını göstermektedir.

Mezopotamya uygarlığı ile başlayıp eski Yunan ve Roma dönemleri ile devam eden ve ortaçağ ile son bulan dönemde kayıt tutma ihtiyacı bilindiği kadarıyla ilk olarak çok verimli topraklara sahip olan Mezopotamya vadisinin içinde ve dışında başlayıp gelişerek büyüyen kapsamlı ticaret ile ortaya çıkmıştır. Taş levhalar üzerine yapılmış olan eşyaları, miktarları ve diğer çalışma kayıtlarını temsil eden taş, vazo gibi fiziksel nicelikler finansal kapitalizm döneminde yerini finansal terimlere bırakmıştır.

Kapitalist öncesi dönemde Yunanlılar ve Romalılar tarafından büyük oranda değiştirilen ve geliştirilen kayıt tutma tekniklerinin amacı malların ve nakdin miktarını tesadüfi bir girişimle tutarak temel olarak kar hesaplamasını yapabilmektir. Ekonomik olmayan dönem olarak da adlandırılan bu dönemde devlet tarafından gerçekleştirilen kamusal işlerde, gayrimenkul üzerindeki büyükbaş hayvan ve emtiaların listelenip değerlendirilmesinde, dini ve askeri ödeme ve harcamalarında, ayrıca özellikle Yunanlılarda inşa edilen kamu binalarına yapılan harcamalarda tutulmuş olan çok sayıda hesaba rastlanmaktadır.

On birinci yüzyıl sonlarında başlayıp on üçüncü yüzyıl sonlarına kadar yaklaşık iki yüzyıl süren haçlı seferleri süresince ve sonrasında gelişme gösteren Akdeniz ticareti ticari kapitalizmin gelişiminin sinyallerini vermişti⁵.

Ticari kapitalizm döneminin başlamasıyla asıl olan uygulama paranın çalışma sermayesine yatırılması, nakit satışlar sonucunda elde edilen hasılat ile daha fazla stok sahibi olunması şeklinde gerçekleşmiştir. Bu dönemde

⁴ Edwards John Richard, A History of Financial Accounting, New York, Routledge, ISBN 0-415-00432-2, Nisan 1989, s. 9.

⁵ Edwards John Richard, a.g.e., s. 10.

hammadenin işlenmesi mamul haline dönüştürülmesi çok yaygın bir uygulama olmadığından nakliye ve maden sektörleri haricinde sermayenin çok cüzi miktarı duran varlıklara aktarılmış onun dışında yapılan bütün yatırımlar kısa vadeli olarak gerçekleştirilmiş ve döner sermaye kavramının ortaya çıkmasına neden olmuştur.

O yıllarda Cenevre ve Venedik kendilerini Avrupa ve Yakın Doğu arasındaki ticaretin ana araçları olarak kabul ettirmişler ve bunun sonucunda on sekizinci yüzyıl sanayi devriminin ilk belirtileri olan üç yüzyıllık ticari devriminin, İtalyanlar ise ticaretin ve bankacılığın öncüleri olmuşlardır.

İngiltere ise seyyar tüccarların ortaya çıkmasıyla yeni bir sosyal ve ekonomik şekillenmeyle tanışmıştır. Tüccar ve zanaatçılar sadece iş değil aynı zamanda sosyal ve politik amaçlar güden dernekler organize etmişlerdir. Bunun sonucunda ise toplumda burjuva veya orta sınıf olarak adlandırılan yeni bir sınıfın doğuşu gerçekleşmiştir.

On dördüncü yüzyılın başlamasıyla coğrafi keşiflerle, sömürgeleşmelerle ve deniz aşırı ticaretin büyük oranda artmasıyla birlikte Avrupa'nın belirli bölümlerinde ticari kapitalizm tam anlamıyla görülmeye başlanmıştır. Sermaye koyanlar devletin kontrolleriyle, sübvansiyonlarla ve tekellerle bilhassa malların taşınmasından kar sağlamışlardır.

Deniz ticaretinin gelişmesiyle şahısların tek başlarına koydukları sermaye ile yaptıkları işler yeterli olmamış ve daha fazla sermayeye ihtiyaç duymuşlardır. Birden fazla ortaklı sermaye şirketlerinin gerçek anlamda doğması da bu dönemlere rastlamaktadır. Ticari işlemlerin karmaşık bir hal alması yapılan alışverişlerin farklılık göstermeye başlaması ortaya borçlu ve alacaklı kavramlarını çıkartmış, hal böyle olunca da kar-zarar durumunun ortaya konması zorlaşmıştır. Bununla birlikte işletmelerin büyümeye başlamasıyla farklı yerlerde şube açmaları ve her bir şubenin faaliyetleri bir araya getirilerek mali durumun görülmesi gereksinimi işletmelerin varlık ve kaynaklarını toplu halde görme ihtiyaçlarını doğurmuştur.

17. yüzyılda ticaretin Kuzey Akdeniz ülkelerinden Avrupa'nın Atlantik kıyılarına doğru gelişme göstermesi ticaret mallarının çeşitlenmesi, bankacılığın

yaygınlaşmaya başlaması, hesaplaşmaya ve hesapların tutulmasına olan gereksinmeyi attırıştır⁶.

On birinci yüzyılda kullanılmakta olan temel kayıt tutma sistemleri tek girişli basit muhasebe sistemine dayanmaktaydı. Ticaret faaliyetlerinin daha dinamik bir hal alması ve alım satım işlemlerinin sayısının oransal olarak artmasından ötürü iş sahiplerinin özellikle uzak mesafelerdeki kontrolü kaybetmesiyle hızla değişen ortam yeni defter tutma ihtiyacını doğurmuştu. Tüm bunların sonucunda aslında geçmişte Romalılar tarafından icat edilen ve Romen rakamlarıyla kullanılan ancak hem kendilerine hem de başkalarına zor geldiği için bırakılıp unutulmuş çift taraflı defter tutma işleminin 1300'lü yıllardan itibaren yeniden yaratılmasıyla muhasebede yenilik gerçekleşmiş oldu. Böylelikle kayıtların tutulması daha fazla dikkat ve doğruluk gerektirdiğinden birden fazla personel tarafından hazırlanmaya ve kontrol edilmeye başlanarak eşitliğin hakikaten sağlanıp sağlanmadığını görebilmek için finansal tabloların ve kar hesaplamalarının temelleri atılmış olmuştur.

Çift taraflı defter tutma yöntemi on yedinci yüzyıl boyunca ticaretin sürekli olarak artmasıyla İngiltere'de daha da yaygın bir şekilde kullanılmaya başlandı.

Halen günümüzde de dünyanın birçok ülkesinde oldukça yaygın bir şekilde kullanılmakta olan bu yöntem kapsamlı ve düzenli olmasıyla, büyük defterlerin doğruluğunun ve tamamlılığının uygun bir şekilde kontrol edilebilirliği ile ve kar-zarar, varlıklar, borçlar ve sermayenin rahatça bir araya toplanarak kolaylıkla istenen tabloların oluşturulabilirliği ile birkaç yüzyıl daha muhasebe literatüründeki yerini herhangi başka bir alternatif yöntemle bırakmayacak gibi görünmektedir.

1.1.2.2. Finansal Tabloların Gelişimi

Finansal tabloların gelişim süreci bundan 500 yıl kadar öncesinde çift taraflı kayıt esasına dayanan muhasebe sistemine geçişle başladığı varsayılmaktadır. Bu gelişim sürecini 20. yüzyıldan önceki devre ve sonraki devre olmak üzere iki farklı başlık altında incelemek mümkün olabilmektedir.

⁶ Güvemli Oktay, Mali Tabloların Evrimi, İstanbul, Avcıol Basım Yayın, 2007, s. 13.

1.1.2.2.1. XX. Yüzyıla Kadar Olan Devre

Yöneticiler ve ortaklar başta olmak üzere tüm ilgili çıkar gruplarına bilgi veren bir işletmenin belirli bir tarihteki anlık veya dönemlik finansal durumunu gösteren finansal tabloların geçmişi 16. yüzyıl sonlarına uzanmaktadır.

O yıllarda kurulan birden fazla ortaklı büyük işletmelerin yönetiminde bulunan kişilerin bilerek veya bilmeyerek işletmenin ortaklarına karşı olan sorumluluğunu göz önüne almamış olmaları herhangi bir şekilde finansal tablo hazırlanmasına ve sunulmasına ihtiyaç duyulmamasına neden olmuştur.

Modern ticaret şirketlerinin ilk öncüleri İngiliz krallığı tarafından tekellik tanınan en bilindik ve basit haliyle ticaret ile uğraşan şirketlerdir. Bu yeni özel teşebbüsler krallık himayesi altında kurulmuşlardır. Ticaretle uğraşan ilk tekel şirket 1553 yılında kurulan The Russian Company olmasına rağmen daha sonra kurulan ve en önemli ve en kalıcı olan East India Company vardır⁷.

1599 yılında İngiliz tüccarların 125 tanesinin bir araya gelerek kurmuş oldukları denizaşırı pamuk, ipek, güherçile, çay ve afyon ticareti yapan Honourable East India Company (HEIC) ilk anonim şirketlerden bir tanesidir. İngiliz kraliyet imtiyaznamesi ile 21 yıl süreyle Filipin Adaları, Singapur, Brunei, Doğu Hindistan ve Güney Çin kıyıları boyunca ticaretin tekeli durumundaydı ve elde ettiği gelir tahminlerin oldukça üzerindediydi. Hal böyle olunca yönetimde bulunan kişiler diğer ortakların haklarını hiçe sayarak elde edilen karı kendi lehlerine kullanmaktaydılar.

Anonim şirket, hukuk ve iktisat tarihçileri tarafından ticari şirketler tarihinde bir dönüm noktası olarak adlandırılan bu tip uygunsuz davranışların önüne geçebilmek ve şirket dolandırıcılıklarını önlemek amacıyla 11 Haziran 1720 yılında İngiltere’de Sahte Hareket (Kabarcık) Yasası (Bubble Act (BA)) çıkartılmıştır. Diğer küçük sahteciliklerin yanı sıra asıl döneme damgasını vuran bir yıl içerisindeki hisse senedi fiyatlarında meydana gelen aralarında uçurum olan çıkış ve inişler ile sahte hareketlerden nasibini alan en ünlü firma Güney Amerika’nın İspanyol kolonileri ile yapılan İngiliz ticaretinin tekeldesi olan South

⁷ Baskin Jonathan Baron, The Development of Corporate Financial Markets in Britain and the United States, 1600-1914: Overcoming Asymmetric Information, The Business History Review, Vol. 62, No. 2, (Summer, 1988), The President and Fellows of Harvard College, s. 201.

Sea Company olarak bilinmektedir. Ocak ayında 150 olan hisseler Haziran ayı başlarında beş kat değer kazanarak 750 olmuş, 24 Haziran tarihinde 1050 tavan değerine ulaşmıştır. Temmuz ayı sonlarına kadar 950 ile 1000 aralığında gezinen fiyatlar Ağustos başlarında aşağıya doğru olan tek yönlü seyrine başlamış ve ay sonunda 800 un ve Eylül sonunda da 300 mertebesine kadar düşmüştür. Yıl sonunda ise fiyatlar yine dönem başındaki seviyesine kadar gerilemiştir. Bu çöküşü pazarın tamamı takip etmiştir⁸.

Yasa, bir yüzyıldan daha fazla bir süre boyunca kar elde etmek amacıyla üretim faktörlerinin bir araya getirilerek kullanılmasını sağlayan (ticari) kuruluşların bir biçimi olan anonim şirketin üzerine bir gölge savurmuş ve nihai olarak gelişmesini durdurmuştur⁹. Çıkarılan yasa ile hisse senedi piyasasındaki ve anonim şirketlerin genelindeki spekülasyonlara karşı bir savaş başlatılarak her ikisinin de sınırlanması amaçlanmıştır. Daha spesifik olarak bakıldığında devlet veya parlamento BA ile kraliyet izni olmadan kurulan şirketlerin resmi pazarı kullanmalarını önlemeyi tasarlamışlardır. Tahmin edilenlerin aksine büyüyen bir finansal kriz başlamış, altın fiyatları yükselmiş ve yasanın yürürlüğe konmasıyla İngiltere'deki hisselerin ticaretinin yapılabirliğini azaltması yönündeki tehdit nedeniyle spekülörlerin fonları deniz aşırı ülkelere transfer etmeleriyle Pound'un döviz kuru düşmüştür¹⁰. Tüm bu yaşanan olumsuzluklar, yasa bünyesindeki açıklar, mevcut birkaç şirket için çıkarılmış olması, kurucu ortak sayısının altı ile sınırlandırılmış olması ve yatırımcıları koruyacak hükümler içermemesi gibi nedenlerden ötürü 1825 yılında yürürlükten kaldırılarak yeni yasalarla farklı yaklaşımlarla yeni arayışlar içerisine girilmesine neden olmuştur.

On sekizinci yüzyıldaki finansal yapıyı kamu, kurumsal ve özel finans olmak üzere üç alana bölünebilir. Her alanda olabileceği gibi kamu ve özel finans kesiminde yaşanan krizler daha önemlidir. 1720 den önce kurumsal finans krizleri oldukça olası olmasına rağmen ihmal edilebilir düzeyde

⁸ Harris Ron, The Bubble Act: Its Passage and Its Effects on Business Organization, The Journal of Economic History, Vol. 54, No. 3, Cambridge University Press Economic History Association adına, Eylül 1994, s. 613.

⁹ Harris Ron, a.g.e.,s. 611.

¹⁰ <http://people.few.eur.nl/smant/m-economics/southsea.htm>, Mart 2004.

olmuşlardır. 1720 den sonra ise devlete ait olmayan kurumsal finans sigorta şirketleri, paralı yol tröstleri ve kanal şirketleri üzerine odaklandı¹¹.

On sekizinci yüzyılda kıymetli madenlerin, çeşitli zirai ürünlerin ve yabancı paraların ticaretinin yapıldığı ve bankacılığın en çok geliştiği, dünyanın en büyük sömürge imparatorluğu durumunda olan yer İngiltere idi. İngiliz parlamentosunun kapitalizm ilkeleri doğrultusunda iç piyasada özgür rekabeti önleyici bütün engelleri kaldırmasıyla emeğin verimliliğini olağanüstü arttırıp, kitlesel üretime geçiş imkanı veren insanlık tarihinin en büyük dönüşümlerinden biri¹² olan sanayi devrimi başlamış oldu.

Sanayi Devrimi, büyük sayıda icadın ve üretim tekniklerinde köklü değişikliklerin ortaya çıkmasına neden olan benzeri görülmemiş bir teknolojik ilerleme döneminin perdesini açmıştı. Buharın, maden kömürünün ve petrolün enerji kaynağı olarak kullanımında yeni yöntemlerin bulunması, demir ve çelik üretiminde önemli gelişmelerin meydana gelmesi, imalat sanayinde otomatik makinelerin yavaş yavaş basit aletlerin ve el emeğinin yerini alması, üretimi muazzam bir biçimde arttırmıştı¹³.

İngiltere'nin sahip olduğu, sanayi için gerekli hammaddeler olan kömür ve demir yönünden zengin yer altı kaynakları, taşımacılığı kolaylaştıran İngiliz donanması ve güçlü ticaret filoları sayesinde hammadde kaynakları ve üretilmiş mallar için geniş pazar olanağı sağlanmıştır.

Hızla gelişen fabrika sistemiyle sanayi devrimi 1850 den sonra İngiltere'den tüm Avrupa'ya ve Amerika Birleşik Devletlerine yayılmaya başladı. Elektronik cihazların gelişmesiyle ve bunların endüstriyel kontrol alanında kullanılmaya başlanmasıyla Almanya ve Japonya da on dokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru bu devrime dahil olmuşlardır¹⁴. Büyük sermaye ihtiyacını karşılayamayan sınırlı sayıda ortaklı şirketlerin hileli davranışlara başvurarak ihtiyaçlarını karşılamalarını ortadan kaldırmak için finansal tablolara ihtiyaç

¹¹ Hoppit Julian, Financial Crises in Eighteenth-century England, Economic History Review, 2. ser. XXXIX, 1986, s. 41.

¹² http://ansiklopedi.turkcebilgi.com/Sanayi_devrimi, Mart 2004.

¹³ İlicak Ali, Sherman Antitröst Yasasının Oryaya Çıkışı: Yanılsamalar ve Gerçekler, Rekabet Kurumu, Ankara 2003, s. 14.

¹⁴ Coleman D. C., Industrial Growth and Industrial Revolutions, The London School of Economics, Economica, 1956, s. 1.

duyulmasıyla ve günümüzde kullanılan modern anlamdaki finansal tablo kavramını ortaya çıkarmıştır.

Sürekli demir çelik üretimiyle demiryolu, demiryolunun geçeceği yerlere kanal ve köprü yapılması gereksinimiyle en çok yaygınlık gösteren ve gelişen inşaat sektörü için o yıllarda İngiliz parlamentosu tarafından çıkartılan özel yasalarla inşaat şirketlerinin maliyetlerini karşılayabilmeleri için muhasebe kayıtlarını düzgün bir şekilde tutmalarını zorunlu kılarak halka açılabilmesine izin veriliyordu. Fakat yine de hazırlanan finansal tabloların denetlenmesi ve sonrasında ortaklara sunulması düşünülmüyordu. Nihayet, 1835 tarihinde çıkartılan Great Western Railway Yasası, ortaklara genel kurul toplantılarında geçici finansal tabloların sunulması koşulunu getirdi. Bu, finansal tabloların yasal bir biçim almasında ilk adımlardan biri olmuştur¹⁵.

Bundan sonra demiryolu şirketleriyle ilgili olarak çıkartılan yasalarda da finansal tablolara ilişkin hükümler yer almaya devam etmiş ve 1845 yılında çıkartılan yasa ile finansal tabloların güvenilir olması için en az üç yönetici tarafından denetlenmesi ve yönetim kurulu başkanı veya vekili tarafından imzalandıktan sonra genel kurula sunulması ve bu şekilde hazırlanan tabloların devlet denetiminden geçmek üzere parlamentoya da gönderilmesi istenmiştir¹⁶.

Yasadaki finansal tablolara ilişkin hüküm "Sermaye yapısı ve hisse senetleri sayısı, alınan krediler, sahip olunan varlıklar ile düzenleme tarihinde vadesi gelen borçların doğru durumunu yansıtacak açık ve tam bir bilanço düzenlenecek, ayrıca gelecek yarım yıl içerisinde uğraşlarında oluşabilecek kar ve zararların bir görünümü de bu bilançoya eklenecektir"¹⁷ şeklinde yer almaktadır.

Gelişerek yaygınlaşan finansal tablo kullanımından

- Ortaklara sadece bilanço verilmesi öneriliyor, faaliyet dönemi sonuçlarını yansıtacak bir gelir tablosunun da bilanço ile birlikte

¹⁵ Akdoğan Nalan, Tenker Nejat, "Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri", Ankara, Gazi Kitabevi, 2006, s. 6.

¹⁶ Akdoğan Nalan, Tenker Nejat, a.g.e., s. 6.

¹⁷ Ta Lee, Company Financial Reporting, Issues and Analysis, Thomas Nelson and Sons Ltd. London, 1976, s. 24.

sunulması düşünülüyordu. İşletmenin karlılığı ile ilgili sadece, gelecek altı aylık dönemin öngörülerinin rapor edilmesinin yeterli görülmesi,

- Bilançolar ortakların eline geçecek şekilde yaygınlaştırılmıyor, dileyenlere şirket merkezinde bilançoları inceleme olanağının tanınması,
- Hazırlanan bilançolardaki bilgilerin güvenilirliğini ve uygun bilgi vermesini sağlayacak genel kabul görmüş muhasebe ilkelerinin saptanmamış olması,
- Yetenekli muhasebe uzmanlarının yokluğu, denetleme standartlarının oldukça yetersiz düzeyde kalmasına neden olması gibi etkenler nedeniyle o günkü koşullarda beklenen yararın elde edilmesi güçleşiyordu¹⁸.

İlerleyen yıllarda çıkartılan çeşitli yasalarla halka açılmalarda ayrıntılı bilançonun yanında gelir hesaplarını gösterileceği gelir tablosunun da zorunlu hale getirilmesiyle işletmelerin fon ihtiyaçlarını karşılamak için başvurdukları çeşitli hileli durumların (başarısız bir işletmenin sanki kar elde ediyormuş gibi gösterilip yatırımcıların karar vermelerini etkilemek gibi) önüne geçilmiş olunuyordu. Böylece ortaklar, bankalar ve kredi kurumları da karşılarında güvенеbilecekleri finansal tablolar bulabiliyorlardı.

Hatta bu yasalarla getirilen ortakları sadece yaptıkları yatırımları kaybetmeleri ile sınırlayarak koruma altına alan sınırlı sorumluluk ilkesi ve finansal tabloların yapılacak olan genel kurul toplantısından en az yedi gün önce ortaklara ulaştırılması zorunluluğu ve hazırlanan bilanço ve gelir tablolarının denetlenerek yasalara uygun doğru ve eksiksiz hazırlanıp hazırlanmadıklarının rapor halinde sunulması gibi hükümlerle günümüz koşullarına yakın bir çerçeve çizilmeye başlanmış olunuyordu.

1862 yılında yürürlüğe giren Şirketler Yasası (Companies Act) ile önceki yasalarda belirtilen temettü, hesaplar, denetim, yöneticilerin hareketleri, üyeler,

¹⁸ Akdoğan Nalan, Tenker Nejat, a.g.e., s. 6.

genel kurul toplantıları ve tutanakları, sermaye artırımları, hisseler ve hisselerine ait bütün işlemler gibi bütün hükümler bir çatı altında toplanmış oluyordu¹⁹. 1856 tarihli yasada son biçimini alan finansal tablolarla ilgili koşullar bu yasa ile herhangi bir değişikliğe uğramamış ve yirminci yüzyılın başına kadar mevcut durumunu korumuştur.

İngilizlerin ticaret alanındaki liderliği ve sanayi devrimindeki öncülüğü ile gerçekleşen bu gelişmeler ve sonuçlarında ortaya çıkan ihtiyaçlara göre hazırlanan yasalar, başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere diğer Avrupa ülkelerine yayılmış olan İngiliz yatırımları sayesinde her yere ulaşmış olmuştur. Yatırımların yapıldığı ülkelere gönderilen denetçiler yaptıkları denetimleri raporlar halinde sunuyorlardı. Ancak, bu denetimler genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri olmaması nedeni ile, ana şirketin uyguladığı muhasebe sistemi içinde kalıyor ve sonuçlar ana şirketin istekleri doğrultusunda alınmaktaydı²⁰.

Avrupa'daki sanayi devrimi ile ulaşımda ve iletişimde yaşanan gelişmelerin Amerika'ya ulaşmasıyla bu büyük kıtanın coğrafi bölgeleri arasındaki mesafe oldukça kısalmış ve 1887 yılında Eyaletler arası Ticaret Yasası Kongre'de kabul edilerek ticaretin önü açılmış oluyordu. 1880'lerde imalat sanayisini, büyük bir çoğunluğu az ortaklı, pek tanınmayan, dağınık ve değeri 2 milyon ABD dolarının altında kalan firmalar oluşturmaktaydı. Değeri 10 milyon ABD dolarını aşan ve "çok büyük" olarak değerlendirilen firmaların, hatta 5-10 milyon ABD doları değerindeki "büyük" firmaların sayısı oldukça azdı. Buna karşın hisseleri sermaye piyasalarında el değiştiren, iyi yönetilen, kamuoyu tarafından bilinen, ülkenin en büyük on demiryolu şirketinin her biri 100 milyon ABD dolarından daha fazla etmekte; en büyükleri olan Pennsylvania Demiryolları'nın değeri ise 200 milyon ABD dolarını bulmaktaydı²¹.

Büyük yatırımların gerektirdiği sermayenin çoğu zaman bir kişi ya da grup tarafından sağlanamaması, hukuksal bir araç olarak anonim şirketi gerekli kılmaktaydı. Anonim şirket yalnızca küçük tasarruflardan yararlanılmasını

¹⁹ http://www.companieshouse.gov.uk/about/tableA/comm7Aug1862CoAct1862_P1.pdf, Mayıs 2004.

²⁰ Akdoğan Nalan, Tenker Nejat, a.g.e., s. 7.

²¹ Ilıcak Ali, a.g.e., s. 16.

sağlamıyor, aynı zamanda riskin dağıtılmasının ve sınırlı sorumluluğun da faydalarını sunuyordu²².

O yıllarda finansmanlarını elde ettikleri karı tekrar yatırıma dönüştürerek sağlamaya çalışan şirketler, gün geçtikçe arzdan daha çok büyüyen talep nedeniyle yaşanan aşırı kapasite sorunu sonucu tröst hareketleri ortaya çıkmaktaydı. Küçük firmalar güçlü, istikrarlı ve daha çok kar elde edebilmek için birleşerek tekel durumuna gelen işletmeler böylelikle fiyatları istedikleri çizgide tutabiliyorlardı. Ancak bu durum rekabeti ortadan kaldıran, dolayısıyla toplumun aleyhine olan bir davranış olduğundan bir an önce kontrol altına alınması gerekiyordu. Bunların dışında, firmalar, borç alarak, hisselerini satarak ve sermayelerine ekleyerek de büyümeye çalışıyorlardı.

21 Mart 1890 tarihinde tüketici refahının maksimize edilmesini amaçlayan Sherman Antitröst Yasası kabul edildi. Eyaletler arası Ticaret Yasası (1887) ve Sherman Yasasının (1890) mülkiyetin eyaletler arasında ve dış ticarete kullanımının çapını, ölçeğini ve sınırlarını belirleme amacıyla oluşturdukları düzenleyici ve yargısal süreçler, piyasanın kurumsal olarak yeniden örgütlenmesi için ulusal çapta düzenleyici bir çerçeve oluşturmuştur²³. Ayrıca 1887 tarihli eyaletler arası ticareti düzenlemeyi amaçlayan yasa da, dolaylı olarak muhasebeyle ilgili uygulamalara yenilik getirmekteydi. Bu yenilik muhasebede bir örneklik kavramı idi²⁴.

1.1.2.2.2. XX. Yüzyıldan Sonraki Gelişmeler

Yeni teknolojik buluşlar ile sanayi devrimi yirminci yüzyılda hızla yayılarak geliyor bu buluşlara sahip olabilmek ise oldukça fazla miktarda fon ihtiyacı doğuruyordu. Teknolojiye yapılan yatırımlarla büyümeler yaşanırken I. Dünya Savaşı patlak vermiştir. Savaşta zarar gören Avrupa yok olanın yerine yenisini koyabilmek yeniden yapılanabilmek için yeni teknolojiler kullanılarak üretimin artması sermaye piyasalarının, muhasebenin ve finansal tabloların önemli ölçüde gelişmesine neden olmuştur. Savaşın başladığı ilk zamanlarda

²² Thorelli, H.B. "The Federal Antitrust Policy: Origination of an American Tradition," A. I. Gavil (der.), *An Antitrust Anthology* içinde, Anderson Publishing Co., Cincinnati, s. 21.

²³ Ilıcak Ali, a.g.e., s. 37.

²⁴ Akdoğan Nalan, Tenker Nejat, a.g.e., s. 8.

tarafsızlığını ilan eden Amerika, 1917 de Almanya'ya karşı savaşa girme kararı aldı. Bununla birlikte askeri olarak yeterince hazır olmaması, bu savaşta aktif bir rol üstlenmesini engellenmiş ve 1920'lerin ekonomik gelişme seyri, 1929 yılına gelindiğinde tersine dönmüştür. O yıl patlak veren büyük ekonomik kriz, 1932'lere gelindiğinde binlerce Amerikan bankasının ve 100.000'den fazla işyerinin iflasına yol açmıştır. Sanayideki üretim yarıya inmiş, ücretler %60 azalmış, her dört işçiden biri işini kaybetmiştir. 1932'de Başkan seçilen Franklin D.Roosevelt, ekonomiyi düze çıkartmak amacıyla, çok sayıda yasal değişiklik de dahil olmak üzere kapsamlı bir programı (New Deal) uygulamaya koymuştur. Program, ekonomide bir rahatlama yaşatmakla birlikte krizi tamamen sona erdirememiştir²⁵. Dünyayı saran 1929 ekonomik bunalımı, işletmelerin yönetiminde hesap işleri düzenini önemli duruma getirmiş ve bu krizden işletme iktisadı ve muhasebe güçlenerek çıkmıştır. Kriz sonrası, kapitalizmin gelişimi, işletme yönetimine önem vermek, menkul kıymetler borsasını geliştirmek ve banka kredilerine işlerlik kazandırmak biçiminde kendini göstermiştir. Bu üç konuda da muhasebeye önemli görevler düşmüş, işletmelerde hesap işleri düzeninin önemi daha da artmıştır. Kayıt düzeni yanında, tahmini muhasebede bütçenin öneminin artması, yönetim ve mal oluş muhasebelerinin gelişmesi, uzlanım muhasebelerinin önemli duruma gelmesi gibi olumlu gelişmelerle karşılaşmıştır²⁶.

Durum Avrupa'da da bundan farklı değildi. Büyük ekonomik krizin başlangıcı olarak anılan 1929 yılına kadar Alman finansal raporlamasının tarihi Amerika'daki gelişmelere neredeyse paralel olarak ilerlemektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nde olduğu gibi Almanya'da da finansal raporlama büyük oranda kabul edilmiş muhasebe ilkelerine ve kurallarına dayanıyordu. Epeyce önemli bir fark Alman muhasebe mesleğinin Amerika'da yıllardır süregelen aynı statüde ve tanınırlıkta olmamasıydı. Bu yüksek mesleki statünün yetersiz oluşu raporlama uygulamalarının varlığının birçokları tarafından yetersiz olduğunun düşünülmesinin sebeplerinden bir tanesidir. 1929 krizini izleyen yıllar boyunca çok sayıdaki şirket başarısızlığı, finansal raporlama alanındaki birçok

²⁵ Türker Muammer, Amerika Birleşik Devletleri Yönetim Sistemi, s. 450.

²⁶ Güvemli Oktay, XX. Yüzyılda Muhasebe Eğitimi, s. 2.

noksanlıkların ve suiistimallerin açık olmasından kaynaklanıyordu. Daha sonra genel olarak yayınlanmış finansal tabloları ilgilendiren daha sıkı yasal koşullar getirilmesi ihtiyacı hissedildi. 1931 yılında, şirket finansal tablolarını düzenleyen ilk Alman kanunları Genel Ticaret Kanunu'nun bir parçası haline geldi. Fiilen aynı kurallar 1937 yılındaki Şirketler Yasasına dahil edilerek yürürlükte kaldı²⁷. Bu kanun örnek bilançoları ve gelir tablolarını, değerlendirme koşullarını, finansal tabloların denetlenip onaylanmasını ve yayınlanmasını kapsayan hazırlanma koşullarını içeriyordu.

Böylelikle yirminci yüzyılın başlarındaki finansal tabloların sadece ortaklara ne kadar kar dağıtılacağını gösteren ve kredi kurumlarına finansman sağlamak yolunda göz boyayan güven araçları olarak görülmesi ve hisse senedi sahibi ortaklara başarılı veya başarısız dönemler sonucunda aktifte yapılan düşük veya yüksek gösterilerek fazla kar talep edilmesini veya hisselerin elden çıkartılmasını engellemek amacıyla gerçekleştirilen hileli sunumlar olması ortadan kaldırılmış olarak modern anlamdaki finansal tablolar dönemine adım atılmış bulunuluyordu.

1948 yılında İngiltere'de çıkartılan Şirketler Yasası finansal tablolar hakkında halka açık olan ve açık olmayan aile şirketleri ile ilgili şu koşulları öne sürüyordu;

- Bütün şirketler, ortaklarına denetimden geçmiş yıllık bilanço ve gelir tablosu vermek zorundadırlar,
- Bütün şirketler, hazırlayacakları finansal tablolarında, yasada yazılı olan bilgileri de ortaklarına iletceklerdir,
- Holding şirketler, ortaklarına konsolide finansal tablolar vermek zorundadırlar,
- Şirket denetçileri, mesleğin gereklerini yerine getirebilecek biçimde yetiştirilmiş olmalıdırlar. Bu konuda yeteneği kanıtlanmış muhasebeciler denetim işlevini yerine getireceklerdir²⁸.

²⁷ Holzer H.P., Corporate Financial Reporting In West-Germany, The Accounting Review, Vol. 34, No. 3, (Temmuz., 1959), American Accounting Association, s. 399.

²⁸ Akdoğan Nalan, Tenker Nejat, a.g.e., s. 9.

Sanayi devrimi ile başlayıp I. Dünya Savaşı ile devam eden şirketleşme ve finansal tablo ihtiyacı alanındaki gelişmeler 1978 yılında yayınlanan yönerge ile finansal tabloların Avrupa ülkelerinde aynı esaslar ile yayınlanmasını sağlayan tek düzen bir sistem getirmiştir.

Başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere diğer Avrupa ülkelerine yayılmış olan İngiliz şirketlerinin yatırımları ve bunların denetlenme arzusu sayesinde yirminci yüzyılın başlarından itibaren Amerika'daki finansal tablolara ilgili gelişmeler İngilizlerin getirmiş olduğu belirli bir noktadan itibaren bilinçli bir şekilde hızlanmış ve sermaye piyasasını düzenleyici önlemler alınmaya başlanmıştır.

İngiltere ve diğer Avrupa ülkelerinde her firmaya ait finansal tabloların hazırlanışındaki düzensizlik göz önünde bulundurularak, tablolardan beklenen sonuçları elde edebilmek için Amerika'da yapılması düşünülen ilk yenilik bu tabloların kabul edilen belirli ilkeler çerçevesinde hazırlanması konusunda olmuştur ve genel kabul görmüş muhasebe ilkelerinin saptanması ile işe başlanmıştır.

İlerleyen zamanlarda istenenlerin gerçekleştirilmesi uğurunda kurulan dernekler ve komisyonların çalışmaları ile defter tutmada bir takım muhasebe yöntem ve uygulamaları kabul edilmiş ve bunlar yasalara bağlanmıştır.

Böylelikle şirketler kredi talebi ile ilgili bankalara veya herhangi başka kuruluşlara müracaat ederlerken, daha önceki yıllarda yapılan hileli davranışlarda bulunmadan, şirketin içinde bulunduğu durumu, varlıkları ve borçları olduğu gibi gösteren muhasebe uzmanlarınca doğruluğu onaylanan standart finansal tablo modelinin kredi verenler tarafından istenmesinin zorunlu hale gelmesinin doğru bir davranış olacağı fikri ortaya atılmış oluyordu.

Kredi kurumlarından ve düşünürlerden gelen bu baskılar sonucunda 1928 yılında "Finansal Tabloların Denetlenmesi" başlığı altında, bilanço ve gelir tablolarının düzenlenmesine ilişkin örnekleri kapsayan bir kitapçık çıkarıldı. Bu

olay Amerikan muhasebe tarihinde muhasebe ilkelerinin saptanmasında ilk adım olarak kabul edilmektedir²⁹.

Ekim 1929 da hisse senedi piyasasının çökmesiyle halkın piyasalara olan güveni dibe vurmuştu. Büyük ve küçük yatırımcılar, aynı zamanda onlara faiz karşılığında para veren bankalar büyük miktarlarda para kaybettiler. Halkın sermaye piyasalarına olan inancı yeniden sağlanmalıydı³⁰. Bunun üzerine 1933 yılında “Eyaletler arasında ve dış ticarete ve posta yolu ile satılan menkul kıymetlerin tam ve adil bilgilendirmesini sağlamak ve satış oranıyla ve diğer maksatlarla yapılan dolandırıcılıkları engellemeyi amaçlayan bir yasa³¹” olarak tanımlanan menkul kıymetler yasası ve 1934 yılında “Eyaletler arasında ve dış ticarete ve posta yoluyla yürütülen menkul kıymetler borsalarının ve borsaya kota edilmemiş menkul kıymetler piyasalarının düzenlenmesini sağlamak ve bu borsalarda ve piyasalarda haksız ve adil olmayan uygulamaları ve diğer maksatları önlemeyi amaçlayan bir yasa³²” olarak tanımlanan menkul kıymetler borsası yasası çıkartılmıştır.

Bu yasalar, ikisi birlikte yatırımcılara ve piyasalara daha güvenilir bilgi ve dürüst davranışlı açık ve net kurallar sağlayarak yatırımcıların sermaye piyasalarına olan güvenlerini geri kazandırılması için dizayn edilerek SEC’in yaratılmasını sağladılar³³.

SEC’in kurulmasıyla muhasebe alanında ve dolayısıyla finansal tablolar üzerinde yapılan çalışmalar yatırımcıların korunması amacını güderek gün geçtikçe hızlandı. Muhasebe ilkeleri üzerinde yapılan araştırmalar, defterlerde tutulan kayıtların ve hazırlanan finansal tabloların belirli bir düzen içinde olması, denetimlerin ve analizlerin yapılabilir olması anlamına gelmekteydi.

Böylece bu gelişmelerden sonra, Amerika’da muhasebe mesleği ve denetim standartlarını ortaya koyacak meslek kuruluşları hızla gelişerek,

²⁹ Akdoğan Nalan, Tenker Nejat, a.g.e., s. 10.

³⁰ <http://www.sec.gov/about/whatwedo.shtml>, 13.03.2008.

³¹ <http://www.sec.gov/about/laws/sa33.pdf>, 13.03.2008.

³² <http://www.sec.gov/about/laws/sea34.pdf>, 13.03.2008.

³³ <http://www.sec.gov/about/whatwedo.shtml>, 13.03.2008.

Muhasebe İlkeleri Kurulu (APB), Finansal Muhasebe Standartları Kurulu (FASB) Maliyet Muhasebesi Standartları Kurulu (CASB) oluşturuldu³⁴.

Oluşturulan bu kuruluşlar muhasebe, raporlama ve denetleme ilkelerinin saptanması üzerine yaptıkları çalışmalarla finansal tabloların teknik olarak hazırlanmasında, finansal bilginin ilgililere aktarılmasında ve günümüz koşullarındaki düzeye ulaşılmasında görev almışlardır.

1.1.3. Finansal Tabloların Amacı

İşletmelerin rekabet güçlerini ve pazar paylarını arttırabilmek için büyümek istemeleri, vergi yükümlülüğü ile doğru hesaplanmış dönem karı sonucu gelir vergisi tahsilatının yapılabilmesi, işletmeye ortak olmak isteyen yatırımcılara sermaye piyasası kurumu tarafından sunulabilmesi, kredi veren firmaların sağladıkları fonları geri alıp alamayacaklarını görebilmeleri için finansal tablolara duyulan ihtiyaç artmıştır.

Finansal raporlamanın amacını Financial Accounting Standards Board (FASB) “mevcut ve potansiyel yatırımcı ve kredi verenlerle rasyonel yatırım, kredi ve benzeri kararlar almak için kullanacak diğer kullanıcılar için faydalı bilgi sağlamak” olarak tarif etmektedir³⁵.

Bir numaralı Türkiye Muhasebe Standardı (TMS1) olan Finansal Tabloların Sunuluşu'nun 7. maddesinde ise finansal tabloların amacı “finansal tablolar işletmenin finansal durumunun ve finansal performansının biçimlendirilmiş sunumudur. Genel amaçlı finansal tabloların hedefi geniş bir kullanıcı kitlesinin ekonomik kararlar almalarına yardımcı olan işletmenin finansal durumu, finansal performansı ve nakit akışları hakkında bilgi sağlamaktır. Ayrıca finansal tablolar yöneticilerin kendilerine emanet edilen kaynakları ne etkinlikte kullandıklarını da gösterir. Finansal tablolar bu amaca ulaşmak için işletmeyle ilgili varlıklar, yabancı kaynaklar, öz kaynaklar, gelir ve giderler, karlar ve zararlar, öz kaynaklardaki diğer değişimler ve nakit akışları bilgilerini sunar. Bu bilgi dipnotlarda yer alan diğer bilgilerle birlikte finansal tablo kullanıcılarının işletmenin gelecekteki nakit akışlarını ve özellikle bunların

³⁴ Akdoğan Nalan, Tenker Nejat, a.g.e., s. 11.

³⁵ FASB, 1978.

zamanını ve kesinliklerini tahmin etmelerine yardımcı olur.” şeklinde tanımlanmaktadır³⁶.

3568 sayılı meslek yasası uyarınca 26.12.1992 tarihli 1 seri numaralı Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliğinde ise finansal tabloların amaçları;

- Yatırımcılar, kredi verenler ve diğer ilgililer için karar almada yararlı bilgiler sağlamak,
- Gelecekteki nakit akımlarını değerlendirmede yararlı bilgiler sağlamak,
- Varlıklar, kaynaklar ve bunlardaki değişiklikler ile işletme faaliyet sonuçları hakkında bilgi sağlamak,

Şeklinde maddeler halinde belirtilmiştir.

İşletmelerin finansal durumu, faaliyet sonuçları ve finansal durumlarındaki değişiklik hakkında bilgi sağlama amacına yönelik olarak hazırlanan finansal tablolar bilanço, gelir tablosu ve nakit akım tablosudur. IAS 1 bu tablolara öz kaynaklar değişim tablosunu da ilave etmiştir. IAS 1'e göre finansal tablolar seti bilanço, gelir tablosu, nakit akım tablosu, öz kaynaklar değişim tablosu ve dipnotlardan oluşur³⁷.

Bir işletmenin sahip olduğu likit kıymetlerden elinde bulundurduğu ekonomik kaynaklardan etkilenen finansal durumu hakkındaki bilgiler öncelikle bilançoda yer alır. Faaliyet sonuçlarıyla ilgili bilgiler ise öncelikle gelir tablosunda yer alırken öz kaynaklar değişim tablosu da işletmenin sahip olduğunu kaynaklarını kullanarak ulaşacağı sonuçlara ilişkin bilgi kaynağıdır.

Nakit akım tablosu ise yaratılan nakit ve nakit benzerlerinin ne şekilde kullanılarak finansal durumda ne gibi değişiklikler yarattığı ile ilgili bilgi sunar.

1.1.4. Finansal Tabloların Kullanıcıları

Finansal tablolar muhasebenin raporlama işlevini yerine getirerek ilgili çıkar gruplarının ihtiyaçlarını karşılamak ve bilgi vermek üzere hazırlanırlar.

³⁶ TMSK, 2005.

³⁷ Örtten Remzi, Kaval Hasan, Karapınar Aydın, “Türkiye Muhasebe – Finansal Raporlama Standartları Uygulama ve Yorumları”, Ankara, Gazi Kitabevi, Mart 2009, s. 3.

Geçmişten günümüze gelindikçe finansal tablo kullanıcılarının sayısında artış olmuştur. İlk zamanlarda finansal tablolarla sadece işletme sahip ya da ortakları ve elde edilen kardan vergi alabilmek amacıyla devlet ilgilenirken günümüzde birbirinden farklı nedenlerden ötürü faaliyet sonuçları ile ilgilenenler çeşitlilik göstermeye başlamıştır.

İşletmeler büyüdükçe kaynak arayışı içine girmişler ve kredi alma ihtiyacı duymuşlardır. Yabancı kaynak sağlayacak olan kurum ve kuruluşlar kredi verecekleri işletmenin finansal yapısı hakkında sağlıklı ve güvenilir bilgiye sahip olmak istemektedir. Aynı şekilde işletmeye yatırım yapmak isteyen yatırımcılar, işletme ile ticari münasebet içinde bulunan alıcı ve satıcılar, işçi ve işçi kuruluşları, sermaye borsaları, aracı kuruluşlar, işletmeyle doğrudan bir çıkar ilişkisine sahip veya böyle bir ilişkiye girmeyi düşünen kişilere tavsiyelerde bulunarak onlara yol gösteren mali analistler ve danışmanlar ve bu kişilere yardım ederek onları korumayı amaçlayan sendikalar olarak adlandırılan tüm iç ve dış kullanıcılar işletmelerin faaliyet sonuçları ile ilgilenen paydaşlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Önemli derecede birbirinden farklı her bir çıkar grubunun bilgi edinmek istemelerindeki amaçları farklılık göstermektedir.

İşte hem farklı çıkar gruplarının farklı beklentileri, hem de finansal tablo kullanıcısı konumundaki kitlenin bu tablolardan ne ölçüde yarar sağladığının belirlenmesindeki güçlük nedeniyle, araştırmacılar söz konusu finansal tabloların yararlığı konusunda doğrudan finansal tablo kullanıcılarının görüşlerine başvurmanın dışında bir yol belirlemişlerdir. Finansal tabloları kamuoyuna açıklanan işletmelerin hisse senetlerinin fiyatlarının, bu tabloları kullanan yatırımcıların aldıkları yatırım kararları ile oluştuğu varsayımı, izlenen yolun temel dayanağıdır. Buna göre söz konusu yatırım kararlarının sonuçları ile kararların alınmasında kullanıldığı düşünülen finansal tablo verileri arasında bir ilişki olup olmadığı incelenerek, finansal tablolardaki bilgilerin yatırımcılarca kullanılıp kullanılmadığı hakkında bir yargıya varılabilmektedir. Bu türde en objektif araştırma bulgularına ulaşmayı sağlayacak veriler ise hisse senedi piyasalarında oluşan fiyatlar, bu fiyatlardaki değişimler ve buna bağlı hisse senedi getirileridir. Hisse senedi fiyatlarındaki değişikliklerin çoğu zaman hisse senetleri piyasasına yeni ulaşan bilgileri yansıttığı ispat edilmiştir. Bu nedenle

muhasebe kar rakamlarının açıklanması ile ilişkilendirilebilecek fiyat değişiklikleri gözlemlenebilirse, muhasebe kar rakamı bilgisinin yararlı olduğu konusunda kanıt elde edilebilir³⁸.

Yöneticilerin ve ortakların yanı sıra işletmelerin faaliyetleriyle ve faaliyetleri sonucu oluşan finansal yapısıyla, nasıl ve nereden kaynak yaratılarak ne şekillerde kullanıldığıyla ve de karlılığıyla ilgilenen ve bu bilgileri doğru, düzenli ve zamanında edinmek isteyen, işletmeye kredi sağlayan veya sağlayacak olan kurum ve kuruluşlar, devlet kurum ve kuruluşları, birikimlerini değerlendirmek amacıyla işletmeye yatırım yapmış olan veya yapmayı düşünen özel veya tüzel kişi yatırımcılar, toplum bireyleri ve işletme ile ticari veya mali ilişkiler içerisinde bulunan diğer işletmeler gibi çıkar grupları olarak adlandırılan ilgililer bulunmaktadır.

Yöneticiler işletmenin hedefleri doğrultusunda ilerleyip ilerlemediğini, gelecekle ilgili alınacak kararların gerçekliliğini, devlet tahsil edeceği gerçek vergi matrahı miktarını, kredi verenler işletmenin borç ödeme gücünü, yatırım yapanlar ise elde edilen kar miktarını görebilmek için doğru, eksiksiz, güvenilir, anlaşılır ve zamanlı bilgiye ihtiyaç duyarlar.

Finansal tablo kullanıcıları, finansal tablolardan yararlanarak, işletme hakkında aşağıdaki bilgileri elde ederler³⁹.

- Ekonomik kararların alınmasını sağlayacak bilgiler
- İşletmenin kazanma gücünü öngörmek, karşılaştırmak ve değerlendirmek için gerekli bilgiler
- İşletmenin hedeflerine ulaşmada ve kaynaklarının etkin kullanılmasında yöneticilerin başarısını ölçmek için gerekli bilgiler
- İşletmenin parasal olanaklarındaki artışı (azalışı) ve yeterli kar dağıtımını yapıp yapılmadığına ilişkin bilgiler

³⁸ Sarıoğlu Eren Sera, Sarıoğlu Kerem, "Türkiye'de Faaliyetlerden Sağlanan Nakit Akışları ile Muhasebe Karlarının, Hisse Senedi Getirileri Üzerine Etkisi", Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, Cilt 9, Sayı 4, Aralık 2007, s. 20-21.

³⁹ Akdoğan Nalan, Tenker Nejat, a.g.e., s. 24.

- Devlet payı olan vergi tutarının belirlenmesini sağlamak üzere gerekli bilgiler
- Makro ekonomik kararlara yardımcı olacak istatistiksel bilgiler
- İşletmenin denetlenmesine olanak verecek bilgiler
- Halka açılmalarda potansiyel yatırımcılara sunulacak bilgiler
- İşletme yöneticilerinin ileriye dönük kararlar almasına olanak verecek bilgiler

İçerdikleri bu bilgiler ile hazırlanan finansal tablolar, işletme sahip ya da ortakları, yöneticiler, kredi kurumları, çalışanlar ve müşterilerden oluşan dolaysız kullanıcılar ve mali analistler, sermaye borsaları hukukçular, sermaye piyasasını düzenleme ve denetleme kuruluşları, mali bilgi yayın organları, ticaret birlikleri ve işçi birliklerinden oluşan dolaylı kullanıcılar tarafından talep edilir.

1.1.4.1. Sahip veya Ortaklar

Günümüz işletmeleri sahip veya ortaklar tarafından kurulduktan sonra yönetimleri yöneticilerine verilmektedir. Bir başka ifadeyle sahiplik ve ortaklık yönetimden ayrılmış olmaktadır. Bu, kurucu kişilerin yönetimi yöneticilere bırakarak tamamen işletmeden çekildikleri anlamına gelmemektedir. Yönetimle bağlantısı olmamasına karşın faaliyetler sonucu ortaya çıkan durum ile yakından ilgilenmektedirler. İşletmenin sahip ve ortaklarına olan sorumluluğu çerçevesinde mali durum hakkında bilgi verilmesi finansal tablolar ile gerçekleşmektedir.

Muhasebenin ürettiği bilgiler ile oluşturulan finansal tablolar sayesinde sahip veya ortaklar işletmedeki ortaklık payları adı altında yatırmış oldukları fonlarının yönetim tarafından etkin olarak kullanılıp kullanılmadığını ve yönetici ve işletme personelinin çalışmaları ile gerçekleştirilen faaliyetler ile ilgili dönem sonunda elde edilen karı doğrudan görme şansına sahiptirler. Bu bilgiler yardımı ile geleceğe ait planlar yapabilir ve yatırım kararı alabilirler.

1.1.4.2. Yöneticiler

Yöneticilerin işletmede üretim, planlama, finansman, yürütme, kontrol ve karar alma görevlerini layıkıyla yerine getirebilmeleri için gereksinim duydukları bilgileri finansal tablolardan edindikleri açıktır. Yöneticiler işletmenin faaliyet sonuçlarını değerlendirmede ve ileriye dönük kararlar almada işletmeden doğrudan ekonomik çıkar güden sahip veya ortaklarına karşı sorumludurlar. Finansal tablolar ile sunulan bilgiler karar alma sürecinde doğrudan etkili olduğu için yöneticiler, bu bilgileri geliştirmek ve bunları doğru bir şekilde yorumlayabilmek için bilgilerin düzenlenmesinde başvurulan yöntemleri ve gerçekleştirilen işlemleri bilmek durumundadırlar.

1.1.4.3. Yatırımcılar

Finansal bilgiye en çok ihtiyaç duyanlar şüphesizdir ki sermaye piyasasına fon arzında bulunan bireysel ve kurumsal yatırımcılardır. Yatırımcıların bu ihtiyaçları finansal bilgi sistemi çıktıları olan finansal raporlar ile karşılanmaktadır. Sermaye şirketleri büyüebilmek pazarda rekabet edebilmek için daha fazla sermaye miktarına gereksinim duyduklarından daha küçük sermaye sahiplerinden fon talep ederler. Finansal bilgi sisteminin sonucu olarak ortaya çıkan finansal raporlar gerek menkul kıymet sahibi olan gerekse menkul kıymet sahibi olacak olan potansiyel yatırımcılara karar almalarında doğruluk, isabetlilik, güvenilirlik ve zamanlılık açısından en büyük başvuru kaynağıdır. Finansal raporlar sayesinde işletmelerin finansal yapısı ve durumu hakkında bilgi edinilirken diğer işletmeler ile karşılaştırma yapılarak yatırım kararları alınabilmektedir.

Yatırımcılar gelirlerinin harcanmayan kısmını oluşturan tasarruflarını değerlendirirken çeşitli yatırım araçları alternatiflerini incelemeye alırlar. Yapılacak yatırımın kendilerine en çok karı getiren güvenilir olmasını isterler. Sermaye piyasası araçları da güvenilir olmak zorundadır. İşletme yönetimi tarafından sunulan finansal raporların güvenilirliği ölçüsünde yatırımcı yatırım kararını söz konusu işletmeye yapıp yapmayacağı konusunda fikir sahibi olacaktır.

Yatırımcı başlığı altında toplanan değer grubu sahip olunan servete, tercih edilen yatırım şekline (riskli yatırım veya garanti yatırım), finansal bilgiye bakış açılarına ve bu bilgiyi yorumlama yeteneklerine göre birbirlerine karşı farklılık gösterebilirler. Örneğin yatırımı yapan ufak çaptaki birikimlerini sermaye piyasasında değerlendirmek isteyen bireysel bir tasarruf sahibi olan küçük yatırımcı veya yüklü miktarda sermayeye sahip olan büyük işletme yatırımcısı olması muhtemeldir.

Küçük yatırımcı olarak adlandırılan bireysel tasarruf sahiplerinin finansal konulardaki bilgi birikimleri ile büyük yatırımcınıninki aynı olmayabilirken, yapacakları yatırım miktarları ve amaçları da birbirlerinden farklılık gösterebilecektir. Bireysel tasarruf sahibi daha az miktarlarda, daha az riskle gelir sağlamak amacı güderken, büyük yatırımcı daha fazla yatırım tutarıyla riski arttırarak menkul kıymetlerini almak istediği işletmeye katılma arzusunda olabilecektir.

Dolayısıyla bunca farklı hedefler doğrultusunda ilerlemek isteyen yatırımcıların finansal raporları kullanım şekilleri ve dereceleri de birbirlerinden ayrılacaktır. İşletmeler uzman kişilerden oluşan bir grup kurarak yapmayı düşündükleri yatırımları veya mevcut yatırımlarının durumlarını, bunlara devam edip etmeyeceklerini oldukça bilimsel, doğru ve güvenilir bir şekilde finansal raporları inceleyip analiz edebilir, analiz sonuçları doğrultusunda stratejiler belirleyip nereye ne vadeyle ne miktarın ayrılacağını karara bağlayabilmektedirler. Bireyler ise yaşları, eğitim durumları, bilgileri, gelirleri, tasarrufları, beklentileri, yaşam biçimleri, demografik özellikleri gibi birçok etkene bağlı olarak finansal raporlardan beklentileri ve yararlanma biçimleri farklılık gösterecektir. Ancak bu farklılıklara rağmen yatırımcıların ortak olarak buldukları payda ise, işletmenin olumlu nakit meydana getirebilme yeteneğidir⁴⁰.

Yatırımcılar tarafından finansal tablolar ile sağlanan bilgilerin kullanılması karşılaştırma, karar verme ve kontrol etme şeklinde gerçekleşmektedir. Eğer firma ile ilgili herhangi bir belirsizlik söz konusu ise önemli olan bu belirsizliğin

⁴⁰ McAllister John, Orsini Lary, "Global Auditing and Accounting Confusion", Journal of Accountancy, Vol:184, September 1997, p. 19.

boyutu ve finansal tablo bilgileri ile yok olup olmayacağıdır. Finansal bilgiler sayesinde firmaya ait geçmişteki ve günümüzdeki likidite durumu, karlılık durumu ve eğer yaşanmış kötü ekonomik dönemler varsa buralarda sergilenen performans gibi değerlere bakılarak gelecekle ilgili belirsizlik düşünceleri ortadan kaldırılabilir. Finansal tablolardan elde edilen bilgiler kar payı ve üretim raporları gibi firma merkezli açıklamalar, sendikalarla ücret sözleşmeleri gibi endüstri kaynaklı açıklamalar ve para arzı ve enflasyon oranı gibi ekonomi merkezli açıklamalar ile desteklendiği takdirde karar verme süreci kısaltılabilir.

Bireysel yatırımcıların hızla büyüyen önemi dünya sermaye piyasalarında bir anahtar faktördür. Öte yandan bireysel yatırımcılar sadece gelişmiş pazarlardaki ana oyuncular değil gelişmekte olan piyasalarda da oynadıkları rol hızla büyümektedir⁴¹.

Yatırımcılar yönünden su sonuçların elde edilmesi mümkündür;

- İşletme karlılığında, kar payı dağılımında ve hisse senetleri değerleri ile ilgili öngörü yapılabilirliğinde, yatırımcılar dönem içi finansal tabloları yıllık mali tablolar kadar kullanmaktadırlar,
- Yayınlanan yıllık finansal tablolar (özellikle gelir tablosu) hisse senetlerinin pazar değerlerinin belirlenmesinde önemli derecede etkili olmaktadır,
- Yıllık gelir tabloları, yatırımcıların önceden diğer bilgi kaynaklarından oluşturduğu kararlarını kesin sonuca ulaştırmasında kullanılmaktadır,
- Yatırımcılar, finansal tablolara sanıldığından çok daha fazla ilgi duymaktadırlar⁴².

Bu yüzdendir ki sermaye ihtiyaçlarını karşılayabilmek için küçük sermaye talep eden işletmelerin yatırımcıyı koruma ve tarafına çekerek finansman sağlayabilmesi için doğru, güvenilir, zamanında ve gerektiği biçimde yeterli bilgi

⁴¹ Ferreira Miguel A., Matos Pedro, "The Colors of Investor's Money: The Role of Institutional Investors Around The World", Journal of Financial Economics, April 2006, p. 1.

⁴² Akdoğan Nalan, Tenker Nejat, a.g.e., s. 26.

verme ve menkul kıymet transferinde yapılan işlemleri açık ve dürüst bir şekilde gerçekleştirme zorunlulukları vardır.

1.1.4.4. Kredi Kurumları

Kreditör olarak adlandırılan bankalar ve diğer borç veren firmalar gibi finansal kurumlar, finansal tabloları, bir firmaya yeni çalışma sermayesi olarak para yardımında bulunup bulunmayacaklarına veya finansal büyüme ve diğer önemli harcamalar için kullanılan uzun dönem kredi veya tahvil gibi değerlerin geri ödeme sürelerini uzatıp uzatmayacaklarına karar vermede kullanırlar.

Geçmişte uzun yada kısa vadeli borç veren kişi yada kurumlar daha çok bilançoya önem vermekteydiler. Açtıkları kredinin güvenliği açısından, sağlam bir bilançonun en iyi bir gösterge olduğuna inanmaktaydılar. Fakat günümüzde ise kreditorler, açtıkları yada açacakları kredinin (özellikle uzun vadeli kredilerin) geri ödenebilmesi yönünden işletmenin kar sağlayabilme yeteneğine, bilançodan daha fazla önem vermektedirler. Tabi ki bu durum kredi kararlarının alınmasında işletme mali durumunun önemsiz olduğu anlamına gelmemelidir. Ancak, genel değerlendirmelerde karlılık, borç ödeyebilme potansiyelinin daha önemli bir göstergesi olarak kabul edilir. Mali tabloları analiz ederken, kreditorler özellikle karlılık, ödeme gücü, ve finansal kaldıraç konuları üzerinde çok dururlar ve gerekli finansal bilgileri sağlayabilmek için, oran analizleri ve diğer analiz tekniklerinden yararlanırlar. Kredi açma, ya da açmama, açılacak kredinin hacmi veya sınırı, uygulanacak faiz oranı ve şartları, borcun geri ödenmesinin istenmesi gibi çeşitli konularda daha bilinçli kararlar alabilmek için kreditorler bu bilgileri aramaktadırlar.

1.1.4.5. İşçi ve İşçi Kuruluşları

Dolaysız finansal tablo kullanıcıları sınıfına dahil olan işletmede çalışan işçiler, işletmeden doğrudan ekonomik bir çıkara sahiptirler. Bunun yanında işletmeyle doğrudan çıkar ilişkisine sahip olan veya böyle bir çıkar ilişkisine girmeyi düşünenlere yol göstermek, tavsiyelerde bulunmak ya da onlara yardım ederek korumak amacıyla var olan işçi kuruluşları ise dolaylı yoldan finansal tablolara ihtiyaç duyarlar.

İşçiler verdikleri üretim faktörlerinden biri olan iş gücü hizmeti karşılığında alacakları ücretin, sunulan finansal tablolardan yararlanarak artırılması talebinde bulunabilirler. Üretim faaliyetinin birebir içinde bulunan bu kişiler çalıştıkları firma bünyesindeki mevcut durumlarını ve gelecekteki durumlarının garanti altında olup olmadığını, ücretlerini veya ileride kıdem tazminatlarını alıp alamayacaklarını anlamının yanı sıra, finansal tablolardaki işletmeye ait başarı derecesi, faaliyet sonuçları, finansal güç, yatırım, büyüme potansiyeli gibi değerleri görerek üretimin daha da iyileştirilmesi veya geliştirilmesi konusunda fikir sunabilirler.

Çalışanlara destek olarak haklarını savunan temsilci işçi kuruluşları ise talep edecekleri ücreti belirlemedeki pazarlık stratejilerini finansal tablolar yardımı ile rahatlıkla saptayabileceklerdir. Tüm bunların gerçekleşebilmesi ve beklenmedik taleplerle karşılaşılmaması için sunulan finansal tabloların işçi ve işçi kuruluşlarının güvenini kazanması yolunda muhasebe mesleği mensupları tarafından denetlenmiş olması önem arz etmektedir.

1.1.4.6. Mali Analistler

Sahip oldukları tasarruflarını iyi bir şekilde değerlendirmek isteyen belirli bilgi seviyesinde olan yatırımcılar sermaye piyasasına fon arzında bulunurken yol göstermeleri, tavsiyelerde bulunarak yönlendirmeleri konularında üst düzey bilgi sahibi olan mali analistlerden yardım alırlar.

Muhasebe alanında yeterliliği olan mali analistler görüşlerine esas teşkil edecek bilgileri finansal tabloları etkin bir şekilde kullanma yetileri sayesinde elde ederler ve yatırımcıların bilgisine sunarak paylaşırlar.

Dolayısıyla işletmeler tarafından sunulacak finansal bilginin doğruları yansıtır olması mali analistler ve işletmenin ekonomik durumunun sağlığı açısından oldukça önemlidir.

1.1.4.7. Rakip Firmalar

İşletmelerin uzun vadedeki amaçlarından bir tanesi de sahip oldukları pazar payını maksimum yapabilmektir. Bu maksimizasyonu sağlayabilmenin yolu da “faaliyetleri etkileyen ekonomik koşullar, bireysel ve kurumsal

yatırımcıların davranışları ve tüketici taleplerindeki değişkenliklerin⁴³ yanı sıra sektördeki rakiplerin tanınmasından geçmektedir. Rakip işletmelerin tanınması ve işletmenin kendi rekabet gücünü gösterebilmesi ise finansal tablolar yardımıyla sağlanabilmektedir. Böylelikle her bir işletme kendisine rakip olan işletmeye ait finansal bilginin ciddi bir analisti ve kullanıcısı olarak faaliyetlerine yön verirler.

1.1.4.8. Kamuoyu

Finansal tabloların düzenlenmesi ve sunulmasında sosyal sorumluluk kavramı çerçevesinde toplum çıkarlarının gözetilmesi hususunda kamuoyunun işletmeye ait gerçekleşen faaliyetlerden haberdar edilmesi gerekmektedir. Yazılı ve görsel medya aracılığı ile gerçekleştirilen bilgilendirme işlemi sayesinde ülkenin ekonomik faaliyetleri hem özel ilgi alanı işletmelerin faaliyetleri ve performanslarıyla ekonomideki gidişatı takip etmek olan kesime hem de tüm topluma aktarılmış olunur.

1.1.4.9. Devlet

Finansal tabloların kullanıldığı en yetkili mercilerden bir tanesi de hiç şüphesiz ki devlettir. Hazinesinin en önemli gelir kaynağının elde edilen gelirler üzerinden toplanan vergiler olduğu göz önüne alındığında, vergi matrahının doğru olarak hesaplanabilmesi, vergilerin toplanabilmesi, vergi denetiminin yapılabilmesi ve milli gelirin hesaplanabilmesi için finansal tablolara ihtiyaç duyulmaktadır.

Aynı zamanda devlet finansal tabloları, işletmelerin girişebilecekleri gerek tekeli davranışlar ile gerekse gerçek olmayan bilgiler beyan edilerek yatırımcıya yönelik her türlü aleyhte davranışı önlemek ve ekonomik faaliyetleri denetlemek için kullanmaktadır.

Ülke ekonomisine ait istatistiksel bilgilerin çıkartılmasında, kalkınma politikalarının saptanmasında, geleceğe yönelik stratejik ekonomik planların yapılarak kararlar alınmasında finansal tablolara başvurulmaktadır.

⁴³ Uzun Emin, Türk Zehra, Uzun Ersen, İşletme Başarısında Finansal Planlama ve Yeniliklerin Rolü, Yönetim ve Ekonomi Dergisi Cilt 10 Sayı 2, Manisa 2003, s. 72.

Sermaye piyasasının gelişerek yasal bir hal almış olduğu ve sermaye piyasasını denetleme komisyonun kurulduğu ÷lkelerde halka açılmak isteyen her şletmenin kayıt altında olmasıyla ulusal ve uluslararası sermaye hareketleri de rahatlıkla kontrol altında tutulabilmektedir.

1.1.5. Finansal Tabloların Genel Nitelikleri

şletmenin tanıtılması, değerlendirilmesi ve şletme hakkında bir yargıya varılmasını sağlayan finansal tablolar içerdikleri bilgiler ile kullanıcılarına faydalı olmayı amaçlar. Kullanıcılarının ihtiyaçlarına uygun bilgileri edinerek karar alma sürecinde birincil kaynak durumundadır.

Finansal tablolar ait oldukları şletmenin kuvvetli ve zayıf taraflarını, sahip olduğu ekonomik varlıkları, borçları ve öz kaynakları, borçları geri ödeme olasılığını, başarı ölçütü olarak kazanma gücü ve karlılık durumunun saptanması, kendi içinde ve diğer firmalarla karşılaştırılmasını ve bunlara dayanarak geleceğe yönelik öngörüler yapılmasını sağlayan araçlar olduğundan, içinde bulunulan iş hayatı ve ekonomik faaliyetler hakkında genel düzeyde bilgi sahibi olan kullanıcılar tarafından dahi kavranabilir olmalıdırlar.

Finansal tablolarda yer alan bilgilerin karar vericiler tarafından en iyi şekilde ve süratle kullanılabilmesi için bu tabloların anlaşılabilir, ihtiyaca uygun, güvenilir, karşılaştırılabilir olması, zamanında düzenlenmesi gerekir⁴⁴. Bu sayılanlar muhasebe bilgisinin niteliksel özellikleridir. Kullanıcılar ancak bu özellikleri taşıyan bilgiler sayesinde yararlı kararlar alabilirler.

1.1.6. Muhasebe Bilgilerinin Niteliksel (Kalitatif) Özellikleri

Bu bölümde sözü edilecek olan bilginin tüm kullanıcılarına yararlı olabilmesi ve yapılacak olan seçimlerde karar vericinin arayacağı özelliklerdir. Muhasebe bilgisinin nitelikleri, muhasebe raporlama alternatifleri arasında seçim yapmada bir temel sağlar ve muhasebe bilgisinin hangi niteliklerinin onu karar almada faydalı kıldığını belirler⁴⁵. Bir kullanıcı için optimal olan bir bilgi

⁴⁴ 1 Seri Nolu tebliğ.

⁴⁵ Cemalcılar Özgöl, Saime Önce, Muhasebenin Kuramsal Yapısı, Anadolu Üniversitesi Basımevi, Eskişehir 1999, s. 31.

diğer birisi için optimal olmayacaktır⁴⁶. Bilginin yararlılığı güdülen amaçla ilişkisine göre değerlendirilmelidir ve finansal raporlamanın amaçları karar vermede muhasebe bilgisinin kullanımı üzerine odaklanmıştır.

Üzerinde durulması gereken en önemli amaç kullanıcılara faydalı bilgi sağlanmasıdır. Faydalı bilgi sunmak kavramındaki bilginin faydalı olabilmesi, her şeyden önce tüm kullanıcılar tarafından anlaşılır olmasına bağlıdır. Dolayısıyla sunulacak olan muhasebe bilgisinin nitelikleri ekonomiyi şekillendiren kararlar alınmasında büyük rol oynayacaktır.

1.1.6.1. Anlaşılabilirlik

Finansal bilgi bir araçtır ve bütün araçlar gibi kendisini kullanmayı bilmeyenlere, arzulamayanlara veya yanlış kullananlara doğrudan yarar sağlayamaz. Finansal raporlama ile sağlanan bilgi iş ve ekonomik bilgileri makul düzeyde anlayabilme, itina ve titizlik ile inceleme arzusu içinde olan kişilerce anlaşılabilir olmalıdır⁴⁷ ki faydalı olabilsin. Bilginin anlaşılabilirliği kullanıcı özellikleri ve bilginin yapısında var olan özelliklerin birleşimi tarafından sağlanabilir. Karar verenlerle muhasebe bilgisi arasında bir bağlantı kurar.

Kullanıcılarının belirli düzeyde ekonomi, muhasebe ve finans bilgisine sahip olduğu düşünülerek hazırlanan finansal tablolar, anlaşılabilirlik özelliği ile kullanıcılar tarafından kolayca kavranabilecek şekilde bilgi sunarlar.

Karar almada faydalılığının sağlanabilmesi için finansal bilginin anlaşılabilirliğinin yanı sıra gerekli olan diğer iki temel nitelik de ilgililik (ihtiyaca uygunluk) ve güvenilirliktir.

1.1.6.2. İlgililik (İhtiyaca Uygunluk)

Eğer bilgi, kullanıcı karar verme noktasına geldiğinde ona geçmişteki ve bulunduğu andaki olayları değerlendirme, gelecekle ilgili tahmin yürütebilme, mevcut beklentilerini veya geleceğe ait öngörülerini onaylama, düzeltme veya değiştirme, kısaca içinde bulunduğu belirsizlik ortamından kurtulma imkanı

⁴⁶ FASB, Original Pronouncements, Statement of Financial Accounting Concepts No:2, Qualitative Characteristics of Accounting Information, Mayıs 1980, con2-1.

⁴⁷ FASB, a.g.b., con2-14, paragraf 40.

tanılarak vereceği kararda fark yaratıyorsa o zaman ilgilidir veya ihtiyaca uygundur denebilir.

Sunulan bilgilerin kullanıcıların ihtiyaçlarına uygun olabilmesi için tahmin değeri, geri bildirim değeri ve zamanlılık gibi nitelikleri taşıması gerekmektedir.

1.1.6.3. Tahmin Değeri

Geçmiş ve karar verme anına ait çıktılardaki gerçek bilgilerin kullanıcının geleceğe ilişkin sonuçlar ile ilgili tahminlerinin oluşmasına neden olması veya oluşma olasılığını arttırarak fayda sağlaması ilgili bilginin tahmin değerini göstermektedir.

Çalışmanın uygulama bölümünde ara dönem finansal tablolar yardımı ile elde edilen muhasebe bilgilerinin gelecekteki değerleri tahminleme gücü sınanmaya çalışılmıştır.

1.1.6.4. Geri Bildirim Değeri

Kullanıcıların önceden oluşmuş olan tahminlerini doğrulayan veya değiştirilip düzeltilmesine neden olan bilgi geri bildirim değeri niteliğini taşıyan bilgidir. İhtiyaca uygun olan ilgili bilginin geri bildirim değeri niteliği sayesinde finansal bilgi kullanıcılarının yanlış karar vermeleri olasılığı azalacaktır denebilir.

1.1.6.5. Zamanlılık

Zamanlılık, bilginin karar vericilere etkili kararlar verme kapasitesini yitirmeden önce hazır hale getirilmesinin sağlanması anlamına gelmektedir. Eğer bilgi ihtiyaç duyulduğunda veya raporlama olayından çok sonra hazır hale getiriliyorsa gelecek olaylar için hiçbir değeri kalmaz ve çok az veya hiç kullanımı kalmaksızın ilgili olmaktan yoksun olur⁴⁸.

Bilginin tek başına zamanlı olması ilgili olduğu anlamına gelmez fakat zamanlı olmayan bilgi de hangi özellikleri ihtiva ederse etsin asla ilgili olamaz. Kullanıcıların verecekleri ekonomik kararlardan belirli bir süre önce ilgili bilginin geçerliliğini kaybetmeden mutlaka ellerine ulaşmış olması gerekmektedir. Öyle ki bu konuda mevzuatlarda yapılan değişikliklerle bilginin zamanlılığı zorunlu hale getirilmiştir.

⁴⁸ FASB, a.g.b., con2-17, paragraf 56.

Finansal tabloların yararlılığının sağlanmasında en önemli rollerden birisini üstlenen zamanlılık özelliği ile ilgili olarak Sermaye Piyasasında Finansal Raporlamaya İlişkin Esaslar Tebliğinde Finansal Raporların İlgililere Sunulması başlığını taşıyan dördüncü bölümün on beşinci maddesinde “İşletmeler bu tebliğe uygun olarak hazırlayacakları yıllık finansal tablolarını her yıl olağan genel kurul toplantılarını izleyen 30 gün içinde Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi’nde yayımlamak zorundadır. Ancak genel kurul yapılmasına bağlı olmaksızın, bu ilan en geç yıllık hesap döneminin bitimini izleyen altıncı ayın sonunda yapılır” ifadesi yer almaktadır.

Tahmin ve geri bildirim değerlerine sahip olmanın yanı sıra zamanında sunulmuş olan bir finansal bilgi ilgilidir veya diğer bir ifadeyle ihtiyaca uygundur denebilir.

1.1.6.6. Güvenilirlik

Her konuda olduğu gibi finansal tablolar aracılığı ile aktarılan gerçek işletme faaliyetlerine ilişkin özet bilginin de güvenilir olması gerekli ve önemlidir. Hata ve önyargıdan makul seviyede, hileden ise tamamen uzak tutulan ve hedeflediğini doğru temsil eden bilgi güvenilir olacağından kullanıcıların inanma duygusunu güçlendirerek yararlı olacaktır. Bilginin güvenilirlik niteliğine sahip olabilmesi için temsilde doğruluk (sadakət), kanıtlanabilirlik (doğrulanabilir olma) ve tarafsızlık özelliklerine sahip olması gerekmektedir.

1.1.6.7. Temsilde Doğruluk (Sadakat)

Bir işletmenin ekonomik varlıklarını, yükümlülüklerini ve her varlık ve yükümlülükleri değiştiren işlem ve olayların gerçek durumunun doğru biçimde finansal tablolarda sunulmasını ifade eden bir özelliktir. Bilgiler sunulurken bahsedilen diğer niteliklerle birlikte bir bütün olacak, çelişki yaratmayacak şekilde muhasebe ilkeleri göz önüne alınmalıdır.

Finansal ölçme veya tanımlama ile ölçülen veya tanımlanan ekonomik olaylar arasındaki bir mutabakatı ifade eder ve sayısal muhasebe bilgilerinin ve

tanımların gerçekten oluşan veya gerçekleşen şeyleri temsil etmesi gerektiği anlamındadır⁴⁹.

1.1.6.8. Kanıtlanabilirlik (Doğrulanabilir Olma)

Bilgi olarak sunulan muhasebe verilerine ait mali değerleri bağımsız farklı kişiler tarafından işletmece benimsenen muhasebe politikaları çerçevesinde aynı, doğru ve uygun ölçme ve değerlendirme yöntemleri kullanılarak hesaplandığında karşılıklı sonuç birliğine varılması anlamına gelmektedir. Böylelikle meydana gelen işlem ve olaylar gerçekte olduğu gibi yansıtılacak ve önyargıdan mümkün olduğunca uzak durulmuş olunacaktır.

Objektif belgelere dayanılan ve değerlendirme ölçülerinde olabildiğince bir örneklige kavuşturulabilen mali bilgiler, doğrulanabilir olma niteliğine kavuşur. Böylece birbirinden bağımsız ilgililerin aynı finansal tablo üzerinde yaptıkları incelemelerde aynı sonuçlara ulaşmaları sağlanabilir⁵⁰.

1.1.6.9. Tarafsızlık

Bilgilerin tarafsız olması hiç kimsenin özel çıkarları ve istekleri gözetilmeden veya belirsizlik şartlarında verilecek olan kararların özellikle belirli bir yöne doğru çekilmesi amaçlanmaksızın tarafsız olarak doğru bir biçimde sunulması şeklinde tanımlanabilir.

Eğer bilgiler seçimleri veya sunumları itibariyle kullanıcıların karar vermelerini ya da kanaat sahibi olmalarını etkileyerek önceden belirlenen sonuçlara veya algılamalara ulaşmalarını sağlamaya yönelikse, bu finansal tablolar tarafsız değildir⁵¹. Taraflı bilgi diğer kullanıcılar açısından güvenilir dolayısıyla da yararlı olmaktan uzaklaşacaktır.

Muhasebe bilgisinin faydalı olarak nitelenebilmesi için ilgili ve güvenilir olması gerekir. Ancak bu iki niteliğin bir arada sağlanması sırasında birbirinin aleyhine gelişen durumlar olabilir. Diğer bir ifade ile muhasebe bilgisinin ilgililiğinin artırılması, güvenilirliğinin azalmasına ya da tam tersi duruma yol

⁴⁹ Cemalciler Özgül, Saime Önce, a.g.e., s. 33.

⁵⁰ Akdoğan Nalan, Tenker Nejat, a.g.e., s. 36.

⁵¹ Örtten Remzi, Kaval Hasan, Karapınar Aydın, Türkiye Muhasebe – Finansal Raporlama Standartları, Gazi Kitabevi, Ankara 2007, s. 7.

açabilir. Muhasebe mesleğinin en önemli uğraş alanlarından birisi de mümkün olduğu kadar faydalı bilgi sağlamak için ilgililik ve güvenilirlik arasında optimal bir denge sağlamaktır⁵².

1.1.6.10. Karşılaştırılabilirlik

Bir işletmenin belirli zaman aralıklarında gerçekleştirmiş olduğu faaliyet sonuçlarındaki ve finansal durumundaki değişimin kendi içerisinde ve farklı işletmeler ile kıyaslanmasını sağlayabilecek niteliğe sahip olan bilginin kullanıcılara sunulması anlamına gelmektedir.

Bilginin işletmeler arasında karşılaştırılabilmesi, işletmelerin birbirleri ile aynı tarzda ölçme, değerlendirme ve raporlama yapıyor olmaları koşulu ile mümkün olacaktır. Finansal tabloların işletmeler arası karşılaştırılabilir olmasını sağlamak için şu iki sorunun cevaplanması gerekmektedir⁵³.

- Özel bir muhasebe uygulaması veya yöntemi gerektiren durumların belirlenmesi ve tanımlanması,
- Bu durumlara uygulanan farklı muhasebe uygulama ve yöntemlerinin giderilmesi.

İşletmenin kendi içerisinde karşılaştırılması ise birbirini takip eden dönemler itibariyle aynı ölçme ve değerlendirme yöntemlerinin kullanılması gibi tutarlı muhasebe politikaları izlenmiş olması ile sağlanabilecektir. Bir işletmenin değişik dönemlerine ait finansal tablolarına bakarak farklılıklar ve benzerliklerin ortaya konabilmesi aşağıdaki koşulların varlığını gerektirir⁵⁴;

- Finansal tabloların hazırlanışında bir örneklik sağlanmış olmalıdır.
- Finansal tablolarda yer alan kalemler aynı bölüm başlıkları altında toplanmalıdır. Böylece dönemlerin karşılaştırılarak dönemler itibariyle farklılıkların ortaya çıkmasına olanak verilmelidir.

⁵² Cemalciler Özgül, Saime Önce, a.g.e., s. 33.

⁵³ Akdoğan Nalan, Tenker Nejat, a.g.e., s. 37.

⁵⁴ Akdoğan Nalan, Tenker Nejat, a.g.e., s. 37.

- Uygulanan muhasebe ilkeleri olanak ölçüsünde değiştirilmemelidir. Her dönemde farklı ilkelerin uygulanması karşılaştırılmaları güçleştirir.

Sunulacak finansal bilgilerin yukarıda sayılan nitelikler çerçevesinde hazırlanabilmesi için dikkate alınması gereken fayda-maliyet ilişkisi ve önemlilik olarak adlandırılan kısıtlayıcılardan da bahsetmekte yarar vardır.

Bu kısıtlar altında, uygulamada niteliksel özellikler arasında bir denge kurmak veya bunları karşılaştırmak çoğu zaman zorunlu olmaktadır. Genellikle istenen, finansal tabloların amacına ulaşması için niteliksel özellikler arasında makul bir denge sağlamaktır. Niteliksel özelliklerin değişik konularda göreceli olarak taşıdığı önemi belirlemek mesleki bilgi gerektiren ve bu konunun bütün boyutları düşünülerek verilmesi gereken bir karardır⁵⁵

1.1.6.11. Fayda-Maliyet İlişkisi

Finansal bilginin hazırlanması, sunulması ve kullanılması her biri başlı başına birer maliyet unsurudur. Bu nedenle kullanılan bilgiden elde edilecek faydanın onun hazırlanmasına ve sunulmasına ait maliyetten küçük olmamalıdır, büyük olması, en kötü şartlarda ise eşdeğer olmaları beklenir. Maliyetler; yalnız bilgiyi sağlamak için doğrudan harcanan varlıkları değil; bilgiyi sağlamaktan dolayı işletme veya ortaklar (hissedarlar) üzerindeki olumsuz etkilerini de içerir⁵⁶.

1.1.6.12. Önemlilik

Sunulan bilginin eksikliği veya yanlışlığı kişilerin verecekleri ekonomik kararları etkiliyorsa o bilgi önemlidir. Kesin olmaktan ziyade kişiden kişiye göre değişen göreceli bir kavram olan ve bir kalemin göreceli parasal büyüklüğü, kalemin yapısı veya bunların bileşimine bağlı olan önemlilik, finansal tablo bilgilerinin kullanıcıların kararlarını etkileyecek kadar anlamlı ve önemli olması anlamını taşımaktadır ve önemli olduğu kabul edilen her bilgi kalemi finansal tablolarda sunulur.

⁵⁵ Örtün Remzi, Kaval Hasan, Karapınar Aydın, a.g.e., s. 6.

⁵⁶ Akdoğan Nalan, Tenker Nejat, a.g.e., s. 31.

Finansal tablolarda ayrı bir kalem olarak gösterilmesini gerektirecek kadar önemli olmayan tutarlardan bir kısmı, dipnotlarda açıklanması gerekecek önemde olabilir. Bu durumda söz konusu bilgiler dipnotlarda açıklanır⁵⁷.

Önemlilik konusunda yargılar, belirli durumlar için o duruma özgü faktörleri içerdiğinden önemlilikle ilgili kesin sınırlar belirlenmesinden kaçınılmıştır⁵⁸.

1.1.7. Finansal Tabloların Düzenlenmesinde Esas Alınacak Muhasebe Temel Kavramları

Muhasebe temel kavramları işletme faaliyetlerinin ölçülmesinde kaydedilmesinde ve raporlanmasında göz önünde bulundurulması gereken, tüm dünya muhasebe uygulamalarına yön veren, muhasebe uygulaması ile muhasebe kuramında otorite olanlar arasında görüş birliğini ifade eden yol göstericiler olarak benimsenmektedir.

Muhasebe kavramlarının önemini tam olarak anlamak için bunların hizmet ettiği amaçları bilmek gerekir⁵⁹.

- Kavramlar, mevcut muhasebe uygulamalarının genel olarak tanımlanmasını sağlayarak muhasebeyi öğrenmede ve uygulamada yardımcı olacak yol göstericiler olarak hizmet verirler.
- Kavramlar, çok bilinmeyen ve istisnai olarak karşılaşılan durumların analiz edilmesinde ve bu durumlara ilişkin muhasebeleştirme prosedürlerinin geliştirilmesinde yardımcı olurlar.
- Kavramlar, yeni ve iyileştirilmiş muhasebe uygulamaları geliştirmek için daha iyi yol göstericiler sağlama çabasıdadır. Kavramlar hem gelecekteki eylemler için bir temel olarak hem de mevcut eylemlerin finansal raporlamadaki önemli etkilerini değerlendirmek için kullanılırlar.

⁵⁷ Akdoğan Nalan, Tenker Nejat, a.g.e., s.31.

⁵⁸ Cemalciler Özgül, Saime Önce, a.g.e, s. 34.

⁵⁹ Cemalciler Özgül, Saime Önce, a.g.e, s. 38.

Muhasebenin temel kavramları, özel mülkiyet hakkıyla karakterize edilen serbest bir ekonomide faaliyette bulunan muhasebe kişiliğinin yapısını betimleyen, finansal tabloların amaçlarına uygun olmaları nedeniyle genel kabul gören açık durumlar veya aksiyomlardır⁶⁰.

Sermaye Piyasası Kurulu'nun muhasebe sistemi ile ilgili X/1 ve X/2 sayılı tebliğleri 29 Ocak 1989 tarihli 20064 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır. Muhasebe kavramları X/1 sayılı tebliğde yer almıştır⁶¹. Burada yer alan temel kavramlar; işletmenin sürekliliği, dönemsellik, tutarlılık, ihtiyatlılık, tam açıklama, önemlilik, sosyal sorumluluk, tarafsızlık, özün önceliği, kişilik, para ile ölçülebilme ve maliyet esası olmak üzere on iki tanedir.

1.2. Uluslararası Finansal Raporlama Standartları'na Genel Bakış

Günümüz şartlarında her türlü teknolojik gelişme sayesinde ülke ekonomileri arasındaki sınırlar ortadan kalkmış, işletmeler fon ihtiyaçlarını giderebilmek, yatırımcılar da yatırımlarını çeşitlendirebilmek ve sermaye hareketlerinden pay alabilmek için uluslararası arenaya ilgi göstermeye başlamışlardır.

Dünyada meydana gelen bu değişim hareketleri sonucunda sermayenin kazanç fırsatı gördüğü yöne akmasıyla en önemli değer "bilgi" ve özellikle "finansal bilgi" olmuştur.

Böylece muhasebeden beklenen bilgi verme işlevi, finansal tablolar ile işlerlilik kazanabilmiştir. Bu nedenle, finansal tablolar; muhasebe sistemi içinde kaydedilen ve toplanan bilgilerin, belirli zaman aralıklarıyla bu bilgileri kullanacak olanlara iletilmesini sağlayan araçlardır biçiminde tanımlanmaktadır⁶².

Benzer işlem ve olayların ülkeler bazındaki uygulamalarında mali tablolara farklı yansıtılması, uluslararası alanda anlaşılması ve açıklanması güç olan farklı faaliyet sonuçlarının ortaya çıkmasına neden olabilmektedir.

⁶⁰ Cemalciler Özgül, Saime Önce, a.g.e, s. 39.

⁶¹ Yalkın Yüksel Koç, Genel Muhasebe İlkeleri ve Uygulamalar Tekdüzen Muhasebe Sistemi, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, Ekim 2005, s. 25.

⁶² Akdoğan Nalan, Tenker Nejat, Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri, Gözden Geçirilmiş 12. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara 2007, s. 4.

Sermaye piyasalarının küreselleşmesi ile birlikte, sermaye hareketlerinin hızlanması, uluslararası yatırım kararlarında ve uluslararası şirket alım-satım ve birleşmelerinde görülen yoğun artış uygulanan farklı muhasebe ve finansal raporlama uygulamalarının birbirine uyumlu hale getirilmesi gerekliliğini doğurmaktadır.

Bu gereksinimler doğrultusunda muhasebe çalışmalarının yöntemini belirleyen ve uygulamaya yönelik kuralları ifade eden dünya çapında genel kabul görmüş bir Uluslararası Finansal Raporlama Standartları'nın belirlenmesinin gerekli olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

1.2.1. Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu

Uluslararası Muhasebe Standartları (IAS) ilk olarak 1973 yılında IFAC'ın bir kolu gibi çalışan Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi (IASC) tarafından çıkartılmaya başlanmıştır. Komitenin 24 Mayıs 2000 tarihinde bağımsız bir kuruluş haline gelmesiyle bu kuruluşun devamı niteliğinde kurulan ve IAS Yönetim Kurulu olarak adlandırılan International Accounting Standards Board (IASB) oluşturulmuştur. Bununla birlikte bilgi kullanıcılarının işletmeleri birbirleri arasında ve önceki faaliyet dönemleri ile kendi içlerinde karşılaştırma imkanı sağlayacak finansal raporların hazırlanmasında standart, kural ve esaslar belirlenmiştir.

Merkezi Londra'da olan Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi, kamuya açıklanan denetlenmiş mali tablolarda uygulanması gereken muhasebe standartlarını belirlemek ve bu standartların dünya çapında benimsenmelerini sağlamak amacıyla 29 Haziran 1973 tarihinde Avustralya, Kanada, Fransa, Almanya, Japonya, Meksika, Hollanda, İngiltere, İrlanda ve Amerika Birleşik Devletleri muhasebe örgütlerinin anlaşması sonucu kurulmuştur.

Türkiye Muhasebe Uzmanları Derneği (TMUD)'nin bu kuruluşu üyeliği 1979 yılında Bakanlar Kurulu Kararı ile onaylanmıştır. Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği (TÜRMOB) ise 1994 yılında Kurula üye olmuştur.

Muhasebe örgütlerinin uluslararası alandaki çalışmaları, 1977 yılında Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (IFAC) çatısı altında organize olmuştur.

1981 yılında, IASC ve IFAC; IASC'nin uluslararası muhasebe standartlarını oluşturmada ve uluslararası muhasebe sorunları üzerinde yapacakları çalışmaları yayınlama konusunda tek ve tam yetkili olduğu konusunda anlaşmaya varmışlardır. Aynı dönemde, IFAC'ın tüm üyeleri IASC'nin de üyesi olmuşlardır⁶³.

Günümüze kadar 41 adet muhasebe standardı yayınlayan komite uyumluluk konusunda her ülkenin içinde bulunduğu kendi özel durumunu göz önüne alarak zorunluluktan ziyade ikna yoluyla muhasebe uygulamalarında uluslararası yaklaşımı sağlamak için çalışmaktadır.

Dünyada muhasebe uygulamalarında kabul edilen iki muhasebe standardı grubu bulunmaktadır. Bunlardan ilki Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IASB) tarafından oluşturulan Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (IFRS) ikincisi ise ABD'de Finansal Muhasebe Standartları Kurulu (FASB) tarafından oluşturulan ABD Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri (US GAAP) dir. İlke bazlı olan Uluslararası Finansal Raporlama Standartları gerçekleşen işlemlerin şeklini değil ekonomik özünü yansıtırken kural bazlı olan Genel Kabul Görmüş Muhasebe ilkeleri her türlü uygulamayı kapsamaya çalışan detaylı düzenlemeler olarak karşımıza çıkmaktadır. 18 Eylül 2002 tarihinde IASB ve FASB arasında imzalanan bir anlaşma ile global muhasebe uygulamaları ile ilgili yasal düzenlemeler açısından birbirleri ile uyumlu çözümler üretebilmeyi amaçlamışlardır.

1.2.2. Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu'nun Amacı

Kurul, ulusal muhasebe standardı belirleyici kuruluşları, menkul kıymet borsaları, Avrupa Komisyonu, OECD, Birleşmiş Milletler gibi hükümetler arası kuruluşlar ve Dünya Bankası gibi kalkınma kuruluşları ile koordineli çalışarak, dünya genelinde muhasebe standartlarını birbirine yakınlaştırmayı, böylelikle finansal tabloların hazırlanmasında ve sunulmasında dikkate alınması gerekli

⁶³ <http://www.horwathturkey.com/denetim/UFRS/UFRS-GENELBAKIS.ppt#11>, Mayıs 2009

temel standartları belirleyip kamuya açık bir şekilde yayınlamak ve böylece bu tabloların dünya çapında kabul edilme ve dikkate alınma olanağını artırmayı amaçlamaktadır.

Günümüzde IASB tarafından yayınlanmış olan 31 adet Uluslararası Muhasebe Standardı ve 8 adet UFRS bulunmaktadır. Bu standartların tamamı TMSK tarafından Türkçe'ye çevrilmiş olup, Resmi Gazetede yayımlanmıştır⁶⁴.

1.2.3. Uluslararası Muhasebe Standartlarında Finansal Tablolar ile İlgili Türkiye'deki Gelişmeler

Finansal tablolar ile ilgili olarak farklı tarihlerde yayınlanmış standartlar zaman içerisinde gözden geçirilip revize edilerek günümüzdeki son haline ulaşmıştır. Örneğin Ocak 1975 tarihindeki Muhasebe Politikalarının açıklanması başlıklı 1 numaralı standart, Ekim 1976 tarihindeki Finansal Tablolarda Açıklanması Gereken Bilgiler başlıklı 5 numaralı standart ile Kasım 1975 tarihindeki Dönen Varlık ve Kısa Vadeli Yabancı Kaynakların Sunuluşu başlıklı 13 numaralı standart 1997 yılında kaldırılıp birleştirilmiş, IAS-1 Finansal Tabloların Sunuluşu başlıklı tek bir standart haline dönüştürülerek 1998 yılında uygulanmaya başlanmıştır. Ayrıca Ekim 1977 tarihinde başlığı Finansal Durumda Değişiklik Tablosu (Fon Akım Tablosu) olan IAS-7, 1992 yılında Nakit Akım Tablosu olarak değiştirilerek Ocak 1994'den itibaren yürürlüğe girmiştir.

Bunların yanı sıra finansal tablolarla ilgili olarak IAS-14 Finansal Bilgilerin Bölümlere Göre Raporlanması, IAS-27 Konsolide ve Bireysel Finansal Tablolar, IAS-29 Hiper Enflasyonist Ekonomilerde Finansal Raporlama, IAS-30 Banka ve Benzeri Finansal Kuruluşlara Ait Finansal Tabloların Kamuya Açıklanması ve son olarak IAS-34 Ara Dönem Finansal Raporlama başlıklı standartlar yer almaktadır.

19 Temmuz 2002 tarihinde, sermaye piyasasının etkin ve verimli işlemesine yardımcı olmak üzere, uluslararası muhasebe standartlarının uygulanmasına ilişkin 1606/2002 sayılı tüzük kabul edilmiştir. Bu düzenlemeyle,

⁶⁴ Gönen Seçkin, Uğurluel Gülşah, Özdemir Aslı, "Türkiye'de UFRS Uygulamalarında Karşılaşılan Sorunlara Yönelik Muhasebe Meslek Mensuplarının Bakış Açıları Üzerine Bir Araştırma", XXVIII. Türkiye Muhasebe Eğitimi Sempozyumu, Yakın Gelecek ve Muhasebe Eğitimi, Celal Bayar Üniversitesi 20-24 Mayıs 2009, s. 28.

AB'de faaliyet gösteren, hisse senetleri borsada işlem gören tüm işletmelerin hazırlayacakları konsolide finansal tabloların, en geç 01.01.2005 tarihinden itibaren UFRS Kurulu'nca yayınlanan UFRS uyumlu olması benimsenmiştir. Böylece iç pazarda sermayenin serbest dolaşımı ilkesi daha güçlü bir şekilde uygulamaya konmuş ve Birlik içinde faaliyette bulunan şirketlerin aynı şartlarda rekabet edebilmesi hedeflenmiştir⁶⁵.

Türkiye'de Türk Ticaret Kanunu ve Vergi Usul Kanunu hükümlerince yönlendirilen muhasebe uygulamalarının zamanla, şirketlerin halka açılmasıyla dünya piyasalarında işlem görerek kendilerini kabul ettirmeleri, uluslararası ticaret ilişkilerinin önemli boyutlara ulaşması, finansal tablolara uluslararası pazarlarda geçerlilik kazandırabilmek yolunda uygun bulunmayarak ihtiyaca cevap verememesi IAS'a uygun mali raporların kullanılmasını ön plana çıkartmıştır.

Türkiye'de finansal tabloların hazırlanmasına ilişkin uygulama birliği sağlamak, Türk şirketlerinin Avrupalı şirketler karşısındaki rekabet gücünü arttırabilmek, finansman kaynaklarına daha kolay erişimlerini sağlamak ve yabancı şirketlerin Türkiye'deki yatırımlarının arttırılmasını teşvik etmek için Türkiye Muhasebe Standartları'nın UFRS ile uyumunun sağlanması kaçınılmaz hale gelmiş ve UFRS'nin kullanılması esası benimsenmiştir.

Ayrıca Avrupa Birliği'ne giriş sürecinde UFRS uyum esası gerektiğinden ve Avrupa Birliği'nde hisse senetleri, borsalar ve diğer teşkilatlanmış piyasalarda işlem gören tüm işletmelerin konsolide finansal tablolarının 01.01.2005 tarihinden itibaren UFRS ile uyumlu olarak hazırlanmasının zorunlu olması da bu standartların Türkiye'de de kabul edilmesi için zorlayıcı faktörler olmuştur⁶⁶.

Bu konuda yasal statüye sahip bazı kuruluşlar tarafından muhasebe uygulamalarını yönlendirici çalışmalar yapılmış ve halen yapılmaya devam edilmektedir.

⁶⁵ http://www.consulta.com.tr/index2.php?option=com_content&do_pdf=1&id=47, 11 Eylül 2008.

⁶⁶ http://www.consulta.com.tr/index2.php?option=com_content&do_pdf=1&id=47, 11 Eylül 2008.

Türkiye’de muhasebe standartlarının geliştirilmesiyle ilgilenen ve standart hazırlayan kuruluşlar;

- Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu (TMSK),
- Sermaye Piyasası Kurulu (SPK),
- Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kuruludur (BDDK).

1.2.3.1. Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu Çalışmaları

2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanununa 18.12.1999 tarih ve 4487 sayılı Kanunla eklenen Ek-1'inci madde uyarınca kurulan ve idari ve mali özerkliği bulunan Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu (TMSK) 07.03.2002 tarihinde ilk toplantısını yaparak faaliyete geçmiş olup, buna ilişkin kararı 14.04.2002 tarih ve 24726 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır⁶⁷.

Kurulun kuruluş gerekçesi, denetlenmiş finansal tabloların sunumunda; finansal tabloların ihtiyaca uygun, gerçek, güvenilir, dengeli, karşılaştırılabilir ve anlaşılabilir nitelikte olmaları için ulusal muhasebe ilkelerinin gelişmesini ve benimsenmesini sağlayacak ve kamu yararı için uygulanacak ulusal muhasebe standartlarını saptamak ve yayınlamaktır.

Kurulun görev ve yetkileri aşağıda maddeler halinde belirtilmiştir.

Görevleri;

- Muhasebe standartlarının oluşturulmasında esas alınmak üzere, Kavramsal Çerçeveyi belirlemek ve Türkiye Muhasebe Standardı Taslak Metinlerini hazırlayıp kamuoyunun görüşlerine açmak,
- Gerçek, güvenilir, karşılaştırılabilir, ihtiyaca uygun, anlaşılabilir ve tutarlı finansal bilgi üretilmesini sağlayacak Türkiye Muhasebe Standartlarını oluşturmak,
- Muhasebe standartlarının gelişen ve değişen ihtiyaçlara cevap verebilmesini teminen standartların güncelliğini sağlamak üzere gerekli çalışmaları yapmak,

⁶⁷ <http://www.tmsk.org.tr>, 11 Eylül 2008.

- Finansal bilgilerin karşılaştırılabilirliğinin uluslararası alanda da sağlanmasını teminen, ulusal muhasebe standartlarının uluslararası kabul görmüş muhasebe ilkeleri ve en iyi muhasebe uygulama örnekleri ile uyumunu gerçekleştirmek üzere gerekli çalışmaları yapmak,
- Finansal tabloların ihtiyaçlara uygun bilgi sunmasını ve belirlenecek standartlarla ilgili olarak uygulamada karşılaşılabilecek sorunlara ilişkin önlem alınabilmesini sağlamak üzere, standartların oluşturulması sürecinde muhasebe ilgi gruplarının görüşlerinin alınmasını sağlamak ve standartların oluşturulması sürecinde düzenli olarak kamuoyunu bilgilendirmek,
- Gerektiğinde uygulamaya açıklık kazandırmak üzere muhasebe standartlarının uygulanmasında tereddüt oluşan konularda Yorumlar yayımlamak,
- Ulusal muhasebe standartlarının benimsenmesine ve standartların uygulanmasına ilişkin kamu bilincinin yerleştirilmesine yönelik olarak toplantı, konferans, sempozyum, kongre gibi faaliyetler düzenlemek ve gerekirse çeşitli yayınlar hazırlamak ve bastırmak.

Kurulun mesleki nitelikli görevlerine ilişkin yetkileri aşağıda belirtilmiştir.

- Ulusal muhasebe standartlarının oluşturulması ve uygulanmasına yön verilmesi amacıyla hazırlanacak standartları, yorumları ve bunlara ilişkin diğer belgeleri görüşüp karara bağlamak,
- Muhasebe standartlarının uygulanmasına ilişkin genelge ve özelgeler yayımlamak,
- Kurula yapılan başvuruları, inceleme, izleme ve araştırma raporlarını görüşüp karara bağlamak,
- Kurul tarafından veya çalışma komisyonlarınca hazırlanan veya ilgili yerlere hazırlatılan görüş ya da öneri nitelikli etüt, inceleme, araştırma ve diğer çalışmaları, derlenen istatistik verileri

değerlendirerek, gerekli görülenlerin yayımlanmasını görüşüp karara bağlamak,

- Çalışma komisyonlarının kurulmasını, üyelerinin ve çalışma komisyonları başkanlarının belirlenmesini görüşüp karara bağlamak,
- Gerekli hallerde yurt içi ve yurt dışından danışmanlık hizmeti satın alınmasına karar vermek,
- Benzeri diğer konularda karar almak.

Kurulun idari nitelikli görevlerine ilişkin yetkileri ise

- Muhasebe standartlarının oluşturulması ve yayımlanması koşullarını belirlemek ve gerekli düzenlemeleri yapmak,
- Faaliyetlerin sürdürülmesi ile ilgili olarak çalışma komisyonlarınca esas alınacak usul ve esasları saptamak,
- Kurulda saklanacak bilgi ve belgeleri belirlemek,
- Çalışma komisyonlarının yıllık ya da belli süreli çalışma programlarını görüşüp kesinleştirmek,
- Hazırlanan Kurul bütçe ve kesin hesabını, kabul etmek ve Maliye Bakanlığına göndermek,
- Yıl içinde ortaya çıkacak gereksinimler karşısında bütçeyi revize etmek, gelir ve harcamalara ilişkin ödenekleri artırmak veya fasıllar arası gerekli aktarmaları yapmak,
- 4857 sayılı İş Kanunu çerçevesinde istihdam edilen personele ilişkin disiplin, ücret, ikramiye ve diğer sosyal yardımlar gibi konularda, ilgili mevzuatın kendi yetkisine bıraktığı hususları görüşüp karara bağlamak,
- Kendi yetkisine bırakılan satın alma, satma ve kiralama konularındaki dosyaları, sözleşme önerilerini görüşüp karara bağlamak,

- Başkan adına temsil ve imzaya yetkili yönetici personelin bu yetkilerinin kapsamını belirlemek, imza örneklerini tescil ve ilan etmek,
- Çalışma komisyonlarının ve personelin çalışmaları hakkında Başkandan bilgi istemek ve çalışma sonuçlarını değerlendirmek,
- Benzeri diğer konularda karar almak⁶⁸.

TMSK, çağdaş dünya uygulamalarına entegre olabilmek ve Avrupa Birliği (AB) mevzuatıyla da uyum sağlamak amacıyla Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (UFRS)'ni benimseme kararı almıştır. Benimsenmiş olan karara paralel olarak TMSK ile Uluslararası Muhasebe Standartları Vakfı (IASCF) arasında yapılan telif ve lisans anlaşmasında, TMSK tarafından resmi bir Türkçe çevirinin yapılması ve bunun Türk mevzuatı içinde yer alması öngörülmüştür.

12 Nisan 2006 tarihinde yapılan tanıtım semineri itibariyle toplam 35 adet standart nihai durumda olup 2 adet standart halihazırda taslak olarak bulunmaktadır.

Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu Türkiye Muhasebe Standartları'nın uluslararası platformda resmen kabul edilmiş olabilmesi için Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi (IASB) ile ortak bir tercüme çalışması yürütmektedir. Yeni Türk Ticaret Kanunu Tasarısı taslağına, tüm işletmelerin TMSK tarafından yayınlanacak, UFRS ile uyumlu muhasebe standartlarına uyması gerektiğine dair hüküm konmuştur.

1.2.3.2. Sermaye Piyasası Kurulu Çalışmaları

Sermaye Piyasası Kurulu (SPK), sermaye piyasalarının güven açıklık ve kararlılık içinde işleyiş kurallarını belirlemek, piyasadan fon kullanan şirketlerin belli kurallara uygun olarak en iyi şekilde yararlanmalarını sağlamak, sermaye piyasasına yatırım yapan tasarruf sahiplerinin hak ve yararlarını korumak,

⁶⁸ <http://www.tmsk.org.tr>, 11 Eylül 2008.

piyasaların adil ve etkin çalışmasını sağlamak amacıyla 1981 yılında 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu ile kurulmuştur⁶⁹.

Yapılan çalışmaların muhasebe standartları ve finansal tablolar ile ilgili kısımları özetlenecek olursa; Ocak 1989 yılında Sermaye Piyasasında Muhasebe Standartlarına ilişkin ilk düzenleme olan "Sermaye Piyasasında Mali Tablo ve Raporlara İlişkin İlke ve Kurallar Hakkında Tebliğ" yayınlanmıştır. Nisan 1995 yılında daha önce özet olarak yayınlanan şirket bilanço ve gelir tablolarının, dipnotlarıyla beraber ayrıntılı olarak yayınlanması zorunluluğu getirilmiştir. Aralık 1998'de Muhasebe Standartları Dairesi faaliyete geçirildi. Kasım 2001'de Sermaye Piyasasında Konsolide Mali Tablolara ve İştiraklerin Muhasebeleştirilmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ yayımlanmıştır. 15 Kasım 2003 tarihli ve 25290 sayılı mükerrer Resmi Gazetede yayınlanan Seri XI, No: 25 sayılı "Sermaye Piyasasında Muhasebe Standartları Hakkında Tebliğ" ile SPK muhasebe standartları Uluslararası Muhasebe Standartlarına uyumlu hale getirildi⁷⁰. Ancak bu tebliğ 21/12/2004 tarihli ve 25677 sayılı Resmi Gazete'de "Sermaye Piyasasında Muhasebe Standartları Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (Seri: XI, No: 27)" yayımlanmıştır. Seri: XI, No: 25 sayılı "Sermaye Piyasasında Muhasebe Standartları Hakkında Tebliğ", 9/4/2008 tarihli ve 26842 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Seri: XI, No: 29 sayılı "Sermaye Piyasasında Finansal Raporlamaya İlişkin Esaslar Tebliği" nin 24 üncü maddesi ile yürürlükten kaldırılmıştır⁷¹.

Bunların yanı sıra 29.01.1989 tarihli 20064 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan Seri XI, No: 1 sayılı Sermaye Piyasasında Mali Tablo ve Raporlara İlişkin İlke ve Kurallar Hakkında Tebliğ'de değişiklikler yapılarak 29/12/1989 tarihli ve 20387 sayılı Resmi Gazete'de "Sermaye Piyasasında Mali Tablo ve Raporlara İlişkin İlke ve Kurallar Hakkında Tebliğ'in Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Tebliğ" Seri: XI, No: 4, 18/2/1992 tarihli ve 21146 sayılı Resmi Gazete'de "Sermaye Piyasasında Mali Tablo ve Raporlara İlişkin İlke ve Kurallar Hakkında Tebliğ'in Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması

⁶⁹ <http://www.spk.gov.tr/indexcont.aspx?action=showpage&menuid=0&pid=0>, 11 Eylül 2008.

⁷⁰ <http://www.spk.gov.tr/indexcont.aspx?action=showpage&menuid=0&pid=5>, 11 Eylül 2008.

⁷¹ http://www.spk.gov.tr/mevzuat/mevzuat_index.html, 11 Eylül 2008.

Hakkında Tebliğ" Seri: XI, No: 9, 1/3/1995 tarihli ve 22217 sayılı Resmi Gazete'de "Muhasebe Standartları Hakkında Tebliğ" Seri: XI, No: 11, 23/1/1996 tarihli ve 22532 sayılı Resmi Gazete'de "Muhasebe Standartları Hakkında Tebliğ" Seri: XI, No: 13, 19/2/1996 tarihli ve 22559 sayılı Resmi Gazete'de "Muhasebe Standartları Hakkında Tebliğ" Seri: XI, No: 14, 16/3/1997 tarihli ve 22935 sayılı Resmi Gazete'de "Sermaye Piyasalarında Mali Tablo ve Raporlara İlişkin İlke ve Kurallar Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ" Seri: XI, No: 15, 11/10/1997 tarihli ve 23137 sayılı Resmi Gazete'de "Sermaye Piyasasında Mali Tablo ve Raporlara İlişkin ilke ve Kurallar Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ" Seri: XI, No: 16, 27/1/1998 tarihli ve 23243 sayılı Resmi Gazete'de "Sermaye Piyasasında Mali Tablo ve Raporlar Hakkında Tebliğ'de Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ" Seri: XI, No: 17, 8/3/2008 tarihli ve 26810 sayılı Resmi Gazete'de "Sermaye Piyasasında Mali Tablo ve Raporlara İlişkin ilke ve Kurallar Hakkında Tebliğ'de Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ" Seri: XI, No: 28 yayımlanmış ve ayrıca 29.1.1989 tarihli ve 20064 sayılı Resmi Gazete'de Yayınlanan Seri: XI, No: 2 sayılı "Standart Genel Hesap Planı ve Planın Kullanım Esasları Hakkında Tebliğ", 1.3.1995 tarihli ve 22217 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Seri: XI, No: 11 sayılı Tebliğ ile yürürlükten kaldırılmıştır⁷².

26.07.1989 tarihli ve 20233 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan Seri XI No: 3 sayılı Sermaye Piyasasında Ara Mali Tablolara İlişkin İlke ve Kurallar Hakkında Tebliğ'de değişiklikler yapılarak 18/2/1992 tarihli ve 21146 sayılı Resmi Gazete'de "Sermaye Piyasasında Ara Mali Tablolara İlişkin İlke ve Kurallar Hakkında Tebliğin Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması ve Bu Tebliğ'e Bazı Maddeler Eklenmesine Dair Tebliğ" Seri: XI, No: 8, 1/3/1995 tarihli ve 22217 sayılı Resmi Gazete'de "Muhasebe Standartları Hakkında Tebliğ" Seri: XI, No: 11 ve 23/1/1996 tarihli ve 22532 sayılı Resmi Gazete'de "Muhasebe Standartları Hakkında Tebliğ" Seri: XI, No: 13 yayımlanmıştır⁷³.

Son olarak 29.12.1989 tarihli ve 20387 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan Seri XI, No: 5 sayılı Sermaye Piyasasında Mali Tablo ve Raporlara

⁷² http://www.spk.gov.tr/mevzuat/mevzuat_index.html, s. 1, 11 Eylül 2008.

⁷³ http://www.spk.gov.tr/mevzuat/mevzuat_index.html, s. 53, 11 Eylül 2008.

İlişkin İlke ve Kurallar Hakkında Tebliğe Ek Tebliğ'de değişiklik yapılarak 1/3/1995 tarihli ve 22217 sayılı Resmi Gazete'de "Muhasebe Standartları Hakkında Tebliğ" Seri: XI, No: 11 yayımlanmıştır⁷⁴.

SPK halka açık şirketleri kamuya açıklayacakları mali tablolarını Seri:XI No:25 tebliğine göre veya UFRS'ye göre hazırlamaları konusunda serbest bırakmıştır. Aslında XI/25 UFRS'nin bir çevirisi niteliğindedir.

Hisse senetleri borsada işlem gören şirketler, yatırım ortaklıkları, hisse senetleri borsada işlem görsün veya görmesin tüm aracı kurumlar, portföy yönetim şirketleri ile yer verilen bu işletmelerin bağlı ortaklığı, müşterek yönetime tabi ortaklığı ve iştiraki konumunda olan ve konsolidasyon kapsamı dışında tutulmamış olan şirketleri Tebliğ kapsamına alınarak söz konusu Tebliğ uyarınca raporlama yapmakla yükümlü tutulmuşlardır.

Ancak, bankalar ve sigorta şirketleri Sermaye Piyasası Kanunu'nun 50/a maddesi kapsamında muhasebe, mali tablo ve rapor standartları konularında kendi özel kanunlarındaki hükümlere tabi bırakılmıştır.

Tebliğ, 01.01.2005 tarihinden sonra sona eren ilk ara mali tablolardan geçerli olmak üzere yayımı tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Özel hesap dönemi olan işletmeler için ise, Tebliğ'in 01.01.2005 tarihinden sonra sona eren yıllık hesap döneminden sonraki ilk ara mali tablolardan başlamak üzere uygulanmaya başlamıştır.

1.2.3.3. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Çalışmaları

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), 23.06.1999 tarihinde yürürlüğe giren mülga 4389 Sayılı Bankalar Kanunu ile kurulmuş, Başkanı ve Kurul üyeleri 23.03.2000 tarihi itibarıyla atanmış, 31.08.2000 tarihinde faaliyete başlamıştır⁷⁵.

BDDK tarafından bankaların; hesap ve kayıt düzeninde şeffaflık ve tek düzen sağlanması, gerçekleşen işlemlerin kayıt dışında kalmasının önlenmesi, faaliyetlerin gerçek mahiyetlerine uygun olarak sağlıklı ve güvenilir bir biçimde

⁷⁴ http://www.spk.gov.tr/mevzuat/mevzuat_index.html, s. 57, 11 Eylül 2008.

⁷⁵ http://www.bddk.org.tr/turkce/Kurum_Bilgileri/Stratejik_Plan/90StratejikPlan.pdf, 28.05.2008.

muhasebeleştirilmesi, konsolide ve konsolide olmayan bazda mali durumları, mali performansları ile yönetimin etkinliği hakkında bilgiler içeren mali tabloların zamanında ve doğru bir şekilde hazırlanması raporlanması ve yayınlanmasına ilişkin esas, usul ve ilkelerin belirlenmesi ve finansal tabloların Uluslararası Muhasebe Standartlarıyla uyumlu olmasını sağlamak amacıyla, Haziran 2002'de "Muhasebe Uygulama Yönetmeliği" yayınlanmıştır. Bu yönetmeliğe ilişkin bankacılık sektörü ile ilgisi bulunan 01.10.2002 tarihinden itibaren yürürlüğe giren 18 adet tebliğ yayınlanmış ve bu tebliğlerde belirlenen muhasebe standartları Türkiye'de uygulamaya konulmuştur. Başlıkları aşağıdaki gibidir⁷⁶.

1 Sayılı Tebliğ: Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesi Standardı

2 Sayılı Tebliğ: Maddi Duran Varlıkların Muhasebeleştirilmesi Standardı

3 Sayılı Tebliğ: Maddi Olmayan Duran Varlıkların Muhasebeleştirilmesi Standardı

4 Sayılı Tebliğ: Kiralama İşlemlerine İlişkin Muhasebe Standardı

5 Sayılı Tebliğ: Bankanın Dahil Olduğu Risk Grubuyla Yaptığı İşlemlerin Muhasebeleştirilmesi Standardı

6 Sayılı Tebliğ: Banka Birleşme ve Devirleri İle Bankalarca İktisap Edilen Ortaklıkların Muhasebeleştirilmesi Standardı

7 Sayılı Tebliğ: Varlıklardaki Değer, Azalışının Muhasebeleştirilmesi Standardı

8 Sayılı Tebliğ: Karşılıklar, Şarta Bağlı Yükümlülükler ve Varlıkların Muhasebeleştirilmesi Standardı

9 Sayılı Tebliğ: Devlet Teşviklerinin Muhasebeleştirilmesi ve Devlet Yardımlarının Dipnotlarda Açıklanması Standardı

10 Sayılı Tebliğ: Banka Çalışanlarının Haklarının Muhasebeleştirilmesi Standardı

⁷⁶ Başpınar Ahmet, "Türkiye'de ve Dünyada Muhasebe Standartlarının Oluşumuna Genel Bir Bakış", Maliye Dergisi, s. 52.

11 Sayılı Tebliğ: Kur Değişim Etkilerinin Muhasebeleştirilmesi Standardı

12 Sayılı Tebliğ: Dönem Net Kar/Zararı, Temel Hatalar ve Muhasebe Politikalarında Yapılan Değişikliklerin Muhasebeleştirilmesi Standardı

13 Sayılı Tebliğ: Bilanço Tarihinden Sonra Ortaya Çıkan Hususların Muhasebeleştirilmesi Standardı

14 Sayılı Tebliğ: Mali Tabloların Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Düzenlenmesine İlişkin Muhasebe Standardı

15 Sayılı Tebliğ: Konsolide Mali Tabloların Düzenlenmesi, Bağlı Ortaklık, Birlikte Kontrol Edilen Ortaklık ve İştiraklerin Muhasebeleştirilmesi Standardı

16 Sayılı Tebliğ: Nakit Akım Tablosunun Düzenlenmesine İlişkin Muhasebe Standardı

17 Sayılı Tebliğ: Kamuya Açıklanacak Mali Tablolar İle Bunlara İlişkin Açıklama ve Dipnotlar Standardı

18 Sayılı Tebliğ: Vergilerin Muhasebeleştirilmesi Standardı

Kurum tarafından yönetmeliğin amacı, bankaların hesap ve kayıt düzeninde şeffaflık ve tekdüzenin sağlanması, gerçekleşen işlemlerin kayıt dışında kalmasının önlenmesi, faaliyetlerin gerçek anlamlarına uygun olarak sağlıklı ve güvenilir bir biçimde muhasebeleştirilmesi, konsolide ve konsolide olmayan bazda mali durumları, mali performansları ile yönetimin etkinliği hakkında bilgileri içeren mali tabloların zamanında ve doğru bir şekilde hazırlanması, raporlanması ve yayımlanmasına ilişkin esas, usul ve ilkelerin belirlenmesi olarak tanımlanmıştır⁷⁷.

1.2.3.4. Türk Ticaret Kanunu Yasa Tasarısı

Türkiye’de 1 Ocak 1957 tarihinden günümüze yürürlükte olan Türk Ticaret Kanunu (TTK), 1999 yılında Adalet Bakanlığı’nca kurulan Ticaret Kanunu Komisyonunun hazırladığı 03 Mayıs 2007 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı’na sunulan Türk Ticaret Kanunu Tasarısı ile yenilenmesine çalışılmaktadır.

⁷⁷ <http://www.horwathturkey.com/denetim/UFRS/UFRS-GENELBAKIS.ppt>, Mayıs 2009.

Küresel rekabette sınırları zorlayan ve hızlı bir dönüşüm sürecindeki Türk iş dünyasının daha şeffaf kurumsal yönetim ilkeleriyle çalışması Türk işletmelerinin küresel rekabet gücünü artırmasında büyük öneme sahiptir. Dünya ekonomisi ile entegre olma, yüksek ve sürdürülebilir büyüme oranları ile ekonomik istikrarın sürekli kılınması hedefi doğrultusunda; şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkeleri üzerine kurulu olan yeni Türk Ticaret Kanunu Tasarısı'nın ("Tasarı") yasalaşmasıyla toplumun tüm paydaşlarının bilgiye erişebilirliği ve çıkarlarının korunması da sağlanacaktır.

Kanun'un muhasebe alanını ilgilendiren hükümleri, yoğunlukla Beşinci Fasıl-Ticari Defterler kısmında, 66.-86. maddeler arasında düzenlenmiştir⁷⁸.

Türk Ticaret Kanunu Yasa Tasarısıyla halka açık olsun olmasının ülkedeki tüm işletmelere muhasebe ve finansal raporlama konularında TMSK tarafından yayımlanan, UFRS'ye uyumlu Türkiye Muhasebe Standartları'na uymaları mecburiyeti getirilmiştir. Bir diğer ifadeyle bu mecburiyet Türkiye'de Türk Ticaret Kanunu'na tabi tüm işletmelerin yasal mali tablolarını hazırlarken UFRS ile tam uyumlu TMS'yi uygulamak durumunda olduklarını hükmetmektedir. Söz konusu yasal mali tablolar Olağan Genel Kurullarda da ortaklar onayına sunulacak ve dolayısıyla kar dağıtım sürecinde de esas olarak dikkate alınması gereken mali tablolar olarak önem yerini alacaktır. Türk Ticaret Kanunu Taslağı'nın yürürlüğe girmesi ile beraber TMS'ye uygun olarak hazırlanacak olan yasal mali tablolar mali tablo okuyucusuna ve/veya işletmenin tüm taraflarına daha doğru, anlaşılır ve şeffaf bilgi sunacak, UFRS ile uyumlu olması sebebiyle işletmelerin küreselleşen dünya pazarında ve yabancı yatırımcı ilgisi dahilinde daha zamanlı, anlaşılabilir, ortak dili konuşabilen ve rekabetçi bir pozisyon almasını sağlayacaktır.

Türkiye'de faaliyet gösteren tüm şirketleri ilgilendiren bir düzenleme TTK'nın 69. maddesi yıl sonu mali tablolarının Türkiye Muhasebe Standartlarına uygun olarak düzenlenmesi gerektiğini belirtmektedir. Türkiye Muhasebe

⁷⁸ Çalışkan Merdan, "Türk Ticaret Kanunu Tasarısı'nın Muhasebe Alanındaki Düzenlemeleri", E-Yaklaşım, Ağustos 2008, Sayı 61.

Standartları (TMS) ise Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu (TMSK) tarafından UFRS'lerin çevirisi olarak hazırlanmakta ve tamamlandıkça yayınlanmaktadır⁷⁹.

Dolayısıyla, yürürlüğe giren taslak ile, yürürlük tarihinden itibaren 6 ay içinde Türkiye'de faaliyet gösteren tüm kuruluşların mali tablolarını TMS'ye yani bir diğer deyişle UFRS'ye uygun olarak hazırlaması gerekmektedir. Bu durumda muhasebe ve raporlama ile uğraşan kişilerin kendilerini geliştirmek üzere bir an önce çalışmaya başlamaları gerekmektedir. Zira UFRS / TMS standartları ile günümüzde uygulanmakta olan muhasebe ilkeleri arasında ciddi birtakım farklar bulunmaktadır ve istenilen şekilde raporlama yapabilmek için belli konularda ön çalışma yapılması ve işletmelerin altyapılarının buna uygun hale getirilmesi kaçınılmaz olacaktır.

Bugüne kadar uluslararası arenada kullanmak üzere (yabancı ortaklarına, uluslararası finans kuruluşlarına, potansiyel ortaklara ve yatırımcılara sunmak için) UFRS mali tablo hazırlama alışkanlıkları olan şirketler için TMS'lerin tamamlanması ve TTK ile uygulama zorunluluğunun getirilmesi aslında bir zorluktan daha ziyade kolaylık olacaktır. Böylece şirketler farklı farklı (vergi, SPK, BDDK, UFRS gibi) mali tablo hazırlamak yükünden kurtulmuş olacaklar. Ancak söz konusu standartlar sadece vergi kanunlarına ve tek düzen hesap planına uygun mali tablo hazırlamaya alışmış küçük ve orta ölçekli işletmeler için oldukça ağır bir yük getirecektir. Ancak diğer taraftan gerek Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde yapılması gereken reformlar, gerekse global iş dünyasıyla aynı dili konuşabilmek ve böylece dünyaya açılabilme için de bunun kaçınılmaz bir adım olduğunu görülmektedir.

Bu sıkıntı doğal olarak sadece Türk şirketleri için geçerli değil. Avrupa Birliği bünyesinde de benzer sıkıntılar dile getirilmeye başlandığı için küçük ve orta ölçekli işletmeler için çok karmaşık işlemleri gerektiren bazı standartlarda basitleştirmeler yapılması veya bazı istisnalar getirilmesi gündemdedir. Bu konuya ilişkin çalışmalar sürdürülmektedir. Taslak TTK'nın 88. maddesi de değişik ölçütteki işletmeler ve sektörler için UFRS tarafından farklı düzenlemelere izin verildiği hallerde TMSK tarafından özel ve istisnai

⁷⁹ <http://www.horwathturkey.com/denetim/UFRS/UFRS-GENELBAKIS.ppt#11>, Mayıs 2009.

standartların konulup uygulanabileceği belirtilmektedir. UFRS’de bir düzenleme yapılmadan Türkiye’deki küçük ve orta ölçekli işletmeler için bazı özel durumların gözetilip gözetilmeyeceği zamanla belirginlik kazanacaktır.

Yeni Türk Ticaret Kanunu Yasa Tasarısı’nın 88. maddesi ile de tacirlerin muhasebeye ilişkin konularda doğrudan Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu tarafından yayımlanacak olan Türkiye Muhasebe Standartları’na (TMS) uyulması hususu hükme bağlanmaktadır.

1.3. Temel Finansal Tablolar

Uluslararası muhasebe standartlarına ve Türkiye Sermaye Piyasası Kuruluna göre bilanço ve gelir tablosu dipnotlarıyla birlikte “Temel Mali Tablolar” olarak adlandırılmaktadır.

1.3.1. Bilanço

Bilanço, denge anlamına gelen Latince kökenli bir kelimedir. Burada denge ile açıklanmak istenen işletmelerin varlık ve kaynaklarının eşit olması durumudur. Bilanço, bir işletmenin bünyesinde bulunan ekonomik değere sahip faaliyet araçları olan varlıklar ile bu araçların hangi kaynaklardan sağlandığını gösteren finansal bir tablodur. Bilançoda gösterilen bilgiler belirli bir tarihe ait olan finansal durumdur. Sahip olunan varlıklar işletmenin aktifi, bu varlıkların edinildiği kaynaklar ise işletmenin pasifi olarak adlandırılır ve her biri tek başına bir tablodan oluşur. Bu iki tablonun birleşimi bilanço oluşturur ve aktif toplamı ile pasif toplamı birbirine eşittir. Buna bilanço eşitliği adı verilmektedir. İşletmenin o tarihte sahip olduğu varlık ve kaynak kalemlerinin değerleri bilanço aracılığı ile ilgili çıkar gruplarına aktarılır.

İşletmenin belirli bir andaki durumunu yansıtan bilanço genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uygun olarak hazırlanmalıdır. Genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri muhasebe uygulamaları üzerinde muhasebecilerce kabul edilen ortak görüş ve fikir birliğinin bir ürünüdür⁸⁰.

⁸⁰ Akdoğan Nalan, Tenker Nejat, “Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri”, Ankara, Gazi Kitabevi, Mart 2001, s. 61.

Bilanço, işletmenin belli bir tarihteki iktisadi ve mali durumunu yansıtan, varlık ve kaynak yapısını gerçeğe uygun ve doğru bir biçimde gösteren tablodur. Bilançoların hazırlanmasında aşağıdaki ilkelere uyulması şarttır.

- Bilançolar, genel kabul görmüş muhasebe kavram ve ilkeleri ile Kurul'ca yayımlanmış olan standartlar esas alınarak düzenlenir.
- Bilançolar, Kurul'ca yayımlanan tiplere uygun olarak; "Dönen Varlıklar", "Duran Varlıklar", "Kısa Vadeli Borçlar", "Uzun Vadeli Borçlar" ve "Öz Sermaye" hesap gruplarından oluşur.
- Varlık unsurlarının "Dönen Varlıklar" ve "Duran Varlıklar" olarak dağılımı bunların likidite dereceleri ve kullanım amaçları esas alınarak belirlenir.
- Bilanço unsurları "Dönen Varlıklar" ve "Kısa Vadeli Borçlar" bölümlerine yerleştirilirken bir yıl kuralına uyulur. Bir yıl kuralına göre; vadeleri, değerlendirme tarihinden itibaren bir yıl ve daha az olanlar kısa vadeli, bir yıldan fazla olanlar ise uzun vadeli kabul edilir.
- Bilançonun varlıklar bölümü, "paraya dönüşüm çabukluğu" na; kaynaklar bölümü ise, "ödeme çabukluğu" na göre düzenlenir.
- Bilanço "net değer esası" na göre hazırlanır. Bu nedenle, işletmenin varlık ve kaynak yapısını düzenleyici nitelikteki hesaplar ilgili buldukları kalemlerin altında birer indirim kalemi olarak gösterilir.
- Bilançonun varlık ve kaynak yapısını yansıtan hesaplar kendi aralarında mahsup edilemez. Böylece, borç kalıntısı veren hesapların, bilançonun varlık (aktif) bölümünde; alacak kalıntısı veren hesapların, kaynak (pasif) bölümünde yer alması sağlanır.

- Varlık ve kaynak unsurlarının birden fazla bilânço kalemini ilgilendirdiği durumlarda, bilançonun açıklığı ilkesi gereği, dipnotlarda açıklama yapılır⁸¹.

Bilanço ilkelerinin amacı, sermaye koyan ve sonradan kendine ait karı işletmede bırakan sahip ve hissedarlar ile alacaklıların işletmeye sağladıkları kaynaklar ve bunlarla elde edilen varlıkların muhasebe kayıt, hesap ve tablolarında anlamlı bir şekilde tespit edilmesi ve gösterilmesi yoluyla, belirli bir tarihte işletmenin mali durumunun açıklanması ve ilgililer için gerçeğe uygun olarak yansıtılmasıdır⁸².

Kamuyu aydınlatma ilkesi çerçevesinde muhasebe standartları komisyonu tarafından belirlenen bilanço kriterlerinin arasında bulunan önemli unsurlardan biri de bilanço dipnotlarıdır. Dipnotlarda bilanço tablosunun anlaşılabilirliğini sağlamak açısından; bilançoda yer alan kalemlerle ilgili olarak bazı açıklayıcı bilgilerin verilmesi gereklidir. Bu dipnotlarda kayıtlı sermaye tavanı, üst düzey yöneticilere ödenen avans ve borçların toplam tutarları, bilançonun aktifinde bulunan toplam sigorta primi tutarları, çeşitli ipotek ve teminatların tutarları, pasifte yer almayan taahhütlerin tutarları, dönen varlıklar ve borçların döviz cinsinden olan kısımlarının işlem tarihi kuru, miktarı gibi pek çok bilanço kaleminin değişikliğinde etkisi bulunan ancak detaylı anlaşılabilirliği bu notlar sayesinde gerçekleşen bilgiler mevcuttur.

İşletmenin sürekliliği için bilançosunun sağlıklı olması o işletmenin başarısı veya başarısızlığı ile doğrudan etkilidir. Bilanço, yatırım yapacakların, ilgili işletmeye olan taleplerini arttırmakta, yatırımcılarla işletmeyi hisse senetleri aracılığı ile buluşmalarında etkili olmakta ve yatırımcılara yatırım yaptıkları takdirde elde edecekleri kar payları hakkında bilgi vermektedir. Aynı zamanda bilançolar işletmelerin ileriye yönelik yapacakları araştırma geliştirme faaliyetleri ile ilgili sektörlerindeki faaliyetleri hakkında bilgiler vermektedir⁸³.

⁸¹ Sermaye Piyasasında Mali Tablo ve Raporlara İlişkin İlke ve Kurallar Hakkında Tebliğ, Seri XI No: 1, Ek: 3, 29.01.1989 tarih ve 20064 sayılı Resmi Gazete.

⁸² 1 Seri Nolu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği, 1992.

⁸³ Messing Brett, Finding Balance Sheet Beauties, Fortune, 29.04.2002, Vol. 145 Issue 9, p. 152, 2p, 1 Chart, 1c.

Günümüz ekonomik koşullarında işletmelerin güçlü bir bilanço yapısına sahip olabilmeleri oldukça zordur. Bunun nedeni gücün, bilançolarda nakit fazlalığı, düşük borç ve yüksek değerlenmiş menkul kıymetler bulunması anlamına gelmesidir. Bu kalemlere sahip olan işletmelerin yüksek finansal esnekliğe sahip olduğu bilançolarından daha rahat görülebilecektir⁸⁴.

1.3.2. Gelir Tablosu

Gelir tablosu, işletmenin belli bir hesap döneminde elde ettiği tüm hasılat ve gelirler ile yaptığı tüm maliyet ve giderleri tasnifi bir şekilde gösteren ve dönem faaliyet sonuçlarını kâr veya zarar olarak özetleyen tablodur. Gelir tablosunun hazırlanmasında aşağıdaki ilkelere uyulması şarttır:

- Gelir tabloları, genel kabul görmüş muhasebe kavram ve ilkeleri ile Kurul'ca yayımlanmış olan standartlar esas alınarak düzenlenir.
- Bütün gelir ve giderler, tahakkuk ettikleri hesap dönemine ait gelir tablosu ile ilişkilendirilirler. İlke olarak, gelir ve giderler tahakkuk tarihleri itibariyle kayıtlara geçirilirler; tahakkuk etmemiş gelirler ve giderler, dönem gelirleri ve giderleri ile ilişkilendirilmezler.
- Bütün gelir ve giderler, kaynakları itibariyle tasnif edilirler ve her gelir grubu ilgili olduğu gider grubu ile karşılaştırılır.
- Bütün gelir ve giderler gayri safi tutarları üzerinden gösterilirler ve hiçbir gelir kalemi, tamamen veya kısmen bir gider kalemiyle karşılaştırılmak suretiyle gelir tablosu kapsamından çıkarılamaz.
- Yedekler ve karşılıklar, işletmenin dağıtılabılır kârını azaltmak veya bir dönemin kârını diğer bir döneme aktarmak amacıyla kullanılamazlar.
- İşletmenin olağan faaliyeti sonucunda ortaya çıkan gelir ve giderleri ile olağanüstü gelir, gider, kâr ve zararları gelir tablosunda ayrı ayrı gösterilir.

⁸⁴ Briody Dan, Smart Stock Pickers Keep An Eye On Change, Red Herring, Haziran 2002, Sayı 114, s 92, 2p, 1. grafik, 1c.

- Gelir tablosu; net satışlar, brüt satış kârı veya zararı, esas faaliyet kârı veya zararı, faaliyet kârı veya zararı, dönem kârı veya zararı ve net dönem kârı veya zararı kalemlerini açıkça gösterecek şekilde hazırlanır⁸⁵.

Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliğinde, gelir tablosu ilkelerinin amacı “satışların, gelirlerin, satışların maliyetinin, giderlerin, kar veya zararlara ait hesapların ve belli dönemlere ait işletme faaliyet sonuçlarının sınıflandırılmasını ve gerçeğe uygun olarak gösterilmesini sağlamaktır” şeklinde açıklanmıştır. Ayrıca tebliğde; bütün satışlar bütün satışlar, gelir ve karlar ile maliyet gider ve zararları brüt tutarları üzerinden gösterilirler ve hiçbir satış gelir ve kar kalemi bir maliyet, gider ve zarar kalemi ile tamamen veya kısmen karşılaştırılmak suretiyle gelir tablosu kapsamında çıkartılamaz denmektedir⁸⁶.

İşletmenin kuruluşundan veya mali hesap dönemi sonundan itibaren işletme faaliyetleri ilerledikçe mamul veya hizmet üretilerek alıcılara nakit veya kredili olarak satılır. Satışın amacı gelir veya kar elde etmektir. Ancak işletme faaliyetleri süresince çeşitli üretim maliyetlerine, işletme masraflarına katlanılmış, bunların yanında satışlardan veya diğer faaliyetlerden gelirler elde edilmiş ve faaliyetler sonucunda net kar veya zarar elde etmiştir⁸⁷. Belirli bir dönem süresince gerçekleşmiş bu faaliyetlerin bir tablo şeklinde düzenli bir biçimde gösterilmesi gelir tablosu ile sağlanır.

Gelir tablosunun düzenlenmesinde esas faaliyetlerden sağlanan gelirler ve giderler, süreklilik gösteren diğer olağan faaliyetlerden sağlanan gelirler ve giderler ve de süreklilik göstermeyen olağandışı gelirler ve giderler ayrı ayrı gösterilir.

⁸⁵ A.g.t.

⁸⁶ Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği, Aralık 1992.

⁸⁷ Erol Cengiz, İşletmelerde Finansal Yönetim, Ankara, İmge Kitabevi, 1999, s38.

İKİNCİ BÖLÜM

ARA DÖNEM FİNANSAL RAPORLAMA

2.1. Ara Dönem Finansal Raporlamanın Tanımı ve Kapsamı

Ara dönem; bütün tam bir dönemin parçalarından her birine verilen isimdir. Başka bir anlatıma göre; normal bir sürecin, olağan bir zaman diliminin çeşitli etken ya da etkenler tarafından kesintiye uğratılmasıdır⁸⁸.

Finansal anlamda ara dönem, Ara Dönem Finansal Raporlama başlıklı 34 numaralı Türkiye Muhasebe Standardı ile, “Bir yıllık hesap döneminden daha kısa süreli finansal raporlama dönemidir” ve Sermaye Piyasası Kurulu’nun 26.07.1989 tarihli ve 20233 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan Seri XI No:3 Sermaye Piyasasında Ara Mali Tablolara İlişkin İlke ve Kurallar Hakkında Tebliğ başlığı altında “Hesap dönemi başından ara mali tabloların çıkarıldığı tarihe kadar geçen bir yıldan kısa ve en az bir aylık süreyi ifade eder” şeklinde tanımlanmaktadır. Hesap dönemi ise yine aynı tebliğde “Uygulamada normal (genel) veya özel hesap dönemi olarak benimsenen yıllık dönemi ifade eder” şeklinde ayrıca tanımlanmıştır.

Yıllık finansal tablolar sona eren yıla ait faaliyet sonuçları ve firmanın dönemin bittiği tarihteki finansal durumu hakkında çıkar gruplarını bilgilendirmek için hazırlanır. Tablolar aynı zamanda yönetimi değerlendirmek ve gelecek faaliyet sonuçlarını öngörmek amacıyla önceki dönemlerin karşılaştırılması için kullanılır. Ara dönem finansal tabloların hazırlanma nedenleri yıllık tablolarınki ile benzerlik gösterdiği bilinmektedir. Karşılaştırmalı bilgi verilir ve bu bilgiler çıkacak olan yıllık sonuçların öngörülmesinde fayda sağlar⁸⁹.

İşletmelerin özelliklerine göre genellikle aylık, üçer aylık (çeyrek dönem) yada altışar aylık (yarı mali yıl) gibi tam bir mali yıldan daha kısa sürelerde hazırlanan ara finansal raporlar, finansal tablo kullanıcılarının zamanında bilgi almalarını sağlayabilecek bilgi kaynağı durumundadırlar. Özellikle yatırımcılar

⁸⁸ Sağlam Necdet, Baş Hüseyin, Ara Dönem Finansal Raporlama, MUFAD Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı 19, Temmuz 2003, s. 42.

⁸⁹ Reilly Frank K., Morgenson David L., West Marilyn, “The Predictive ağabeylity of Alternative Parts of Interim Financial Statements”, Journal of Accounting Research, Vol. 10, Emprical Research in Accounting; Selected Studies 1972, 1972, s. 105-124.

ve kredi kuruluşları gibi kullanıcılar tarafından bilginin zaman değeri önemli olduğundan yıllık finansal raporlardan daha çok kısa süreli dönemleri kapsayan ara finansal raporlara ihtiyaç duyulmaktadır.

Denetim şirketleri tarafından denetlenmiş veya sınırlı incelemeden geçirilmiş olan ara finansal tablolarda yer alan sonuçlar genel olarak son faaliyet raporunda kullanılan genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri raporlama uygulamalarına dayandırılmalıdır. Genellikle çeyrek olarak adlandırılan üçer aylık dönemler itibariyle yayınlanan ara finansal tablolar ile yapılan dönemsel raporlama yıllık raporlamanın bir parçası olarak kabul edilir. Bu tablolarda da hasılat, yıllık faaliyet raporunda kabul edildiği gibi belirlenir. Ancak mamul maliyetlerinin çıkarılmasında daha özgür tahminler söz konusu olabilir. Vergi gideri, tahmini yıllık efektif vergi oranı ara tabloların çıkarıldığı dönem sonu vergi öncesi karına uygulamak suretiyle bulunur⁹⁰.

İlk iki çeyrek döneme ait bilgiler yardımıyla gerçekleştirilen uygun analizler sayesinde tam yıla ait tahminler oldukça rahat bir şekilde yapılabilir⁹¹.

Ara mali tablolar SPK'nın Seri XI No: 3 tebliği uyarınca "Dipnotlarıyla birlikte ara döneme ilişkin bilanço ve gelir tablolarını ve bu tabloların eki mali tabloları kapsamaktadır. Bilanço ve gelir tablosuna ek olarak düzenlenen bu tablolar fon akım tablosu, nakit akım tablosu, satışların maliyeti tablosu ile kar dağıtım tablolarından oluşmaktadır ancak ara dönemde düzenlenmesi ve denetlenmesi şartı SPK tarafından getirilmemiştir.

2.2. Ara Dönem Finansal Raporlamanın Tarihçesi

Sanayi devrimi, ABD ve İngiltere'de refah düzeyini inanılmaz ölçüde arttırmıştır. Şirketler büyüdükçe sermaye ihtiyacı da büyümüş, buna paralel olarak tasarruf sahiplerinin tasarruflarının sermaye piyasasına çekilebilmesi önem kazanmıştır. Bütün bunlar muhasebe bilgisinin niteliğini ve özelliğini çok önemli hale getirmiştir. Sermaye hareketleri uluslar arası bir boyut kazanmış, çok uluslu şirketler ortaya çıkmıştır. Muhasebenin ürettiği bilgiler küreselleşme ile birlikte çok farklı anlamlar çıkartmaya başlamıştır. Bu durum finansal

⁹⁰ Sağlam Necdet, Baş Hüseyin, a.g.e., s. 42.

⁹¹ Cohen Jerome B., Zinbarg Edward D., "Investment Analyses And Portfolio Management (Homewood: Irwin, 1967), s. 250.

raporlamanın şeklini, önemini ve standartlaşması gerektiğini ve ara dönem raporlama ihtiyacını ortaya çıkartmıştır. ABD ve İngiltere’de sermaye piyasalarının gelişmesi kamuya açıklanan finansal raporlarda daha fazla bilgi verilmesine neden olmuştur⁹².

Ara dönem raporlamaya ilişkin girişimler özel sektör kuruluşları, bölgesel oluşumlar ve devletler arası organizasyonlar tarafından yürütülmektedir. Ara dönem finansal raporlama ulusal ve uluslar arası organizasyonlar tarafından da muhasebe standardı olarak kabul edilmiş ve halen başta ABD olmak üzere bir çok ülkede uygulanmaktadır⁹³.

1959 – 1973 yılları arasında faaliyet gösteren APB (Accounting Principles Board)’nin 28 numaralı bildirisi ara dönem finansal raporlama ile ilgilidir. 31.12.1973 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere ara dönem finansal tabloların düzenlenmesiyle ilgili ilkeler saptanmıştır. Bu ilkelere göre özetle⁹⁴;

- Her bir ara finansal tablo, dönem sonu finansal tablo hazırlanmasında uygulanan muhasebe yöntem ve ilkelerine göre düzenlenmelidir. Eğer, bu yöntem ve ilkeler arasında farklılıklar oluşması kaçınılmaz ise, farklılıklar uygun bir biçimde açıklanmalıdır.
- Satış hasılatı ve sağlanan hizmetlerden elde edilen hasılatlar, dönem sonunda bu hasılatların saptanmasındaki ilkelere göre hesaplanmalıdır.
- Ara finansal tablolarda yer alacak maliyetler, dönem sonunda maliyetlerin saptanması ve dağıtılması ile ilgili ilkelere göre saptanmalıdır.
- Stok değerlendirme yöntemlerinden hangisi uygulanıyorsa, ara finansal tabloların hazırlanmasında da aynı yöntem uygulanmalıdır.

⁹² Sağlam Necdet, Baş Hüseyin, a.g.e., s. 42.

⁹³ Sağlam Necdet, Baş Hüseyin, a.g.e., s. 43.

⁹⁴ Tenker Nejat, Şirketlerin Halka Açılmasında Finansal Tabloların ve Dış Denetimlerin Önemi, Gazi Üniversitesi, Ankara, Nisan 1982, s. 114-115-116.

- Maliyet dışındaki giderler, tam bir dönemin parçalarını oluşturan ara dönemlere istenildiği gibi dağıtılmamalıdır. Bu giderler ya oluştukları ara dönemde yer almalı, ya da uygun bir zamanlama ile ara dönemler arasında dağıtılmalıdır.
- Mevsimlik olayların etkisinde olan işletmeler, hazırlayacakları ara finansal tablolarda, mevsimlik etkileri açıkça vurgulamalıdır.
- Ara finansal tablolarda yıllık vergi oranı uygun bir biçimde öngörülerek ara dönem sonuçlarına uygulanmalıdır. Öngörülerde yanılığa düşülmesi sonuçları etkileyebilirse de, her ara dönem sonunda bir önceki ara dönem sonuçları gerçek duruma döneceğinden, yeni ara dönemde vergi oranının öngörülmesinde yapılan hataların düzeltilme olanağı vardır.

1973'den önce hisse senedi sahiplerine ihraç edilen ara dönem finansal raporların özetinde çok az benzerlik vardı. Bu durum ve yatırımcılara hazırlanan dönem raporlarının artan önemi ara dönem raporların muhasebe mesleği tarafından göz önüne alınmasına neden olmuştur. APB madde 28 "ara dönem finansal raporlama" ile ortaya konmuştur. 1973 yılında kurularak APB'nin yerini alan FASB (Financial Accounting Standards Board) halen ABD'deki muhasebe standartlarının oluşturulması fonksiyonunu yerine getirmektedir. FASB 2000 yılı itibariyle 140 adet standart yayınlamıştır.

FASB Tartışma Memorandumu'nda ara dönem raporlama için bölünmemiş (bütün), ayrılmış ve bunların birleşimi olmak üzere 3 ana metot açıklamaktadır⁹⁵. Hem muhasebe teorisi hem de muhasebe uygulamasında ara dönem finansal raporlama problemine mevcut iki muhalif bakış açısı bulunmaktadır. Bunlardan ilki ayrılmış yaklaşımını tercih edenler diğeri de bölünmemiş (bütün) yaklaşımını tercih edenler.

Ayrılmış yaklaşım her ara dönem periyodunu temel bir muhasebe dönemi olarak kabul etmekte ve her ara dönem periyoduna ait faaliyet sonuçlarının ara

⁹⁵ Fried Dov, Livnat Joshua, Interim Statements; An Analytical Examination of Alternative Accounting Techniques, The Accounting Review Vol. LVI, No:3, July 1981, s. 493.

dönem periyodunun aslında sanki yıllık muhasebe dönemiyle aynı şekilde tanımlanmalıdır sonucuna varmaktadır⁹⁶.

Bölünmemiş (bütün) yaklaşım her ara dönem periyodu esas olarak yıllık dönemin bir ögesi olduğu bakış açısını benimsemektedir. Bu bakış açısı ile her ara dönem periyodunun sonundaki ertelemeler, tahakkuklar ve tahminler yıllık periyodun dengesi için faaliyetlerin sonuçları olarak ara dönem tarihinde verilen kararlar tarafından etkilenmektedirler⁹⁷.

ABD’de standartlarının bütününe (GAAP Generaly Accepted Accounting Principles) Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri denir. Bu ülkede özel sektör standartların oluşturulmasında esas kaynaktır, ancak SEC (Securities and Exchange Commision)’in etkisi önemlidir. SEC ve New York borsasının gerekliliklerine uygun olarak halka açık şirketlerin ara dönem finansal bilgiyi kendi hissedarlarına hazırlamaları gerekmektedir.

Bazı Avrupa ülkelerinin ekonomik olarak örgütlenmesini ifade eden Avrupa birliğine üye ülkelerin ekonomik alandaki birleşmelerinden doğan sorunlardan biri de muhasebe konusunda ortaya çıkmıştır. Birliğin oluşmasını sağlayan 25.03.1957 tarihli Roma Antlaşması, üye ülkelerin ekonomik ve hukuki yapılarındaki ulusal özelliklerinin harmanizasyonunu öngörmektedir. Birlik ülkeleri arasında muhasebe ilke ve yöntemlerinde birliği sağlamak amacıyla Teknik ve Araştırma Komitesi kurulmuştur. Bu komite tarafından 1978 yılında Dördüncü Direktif (Muhasebe İlkeleri ve Mali Tablo Formatları), 1983 yılında Yedinci Direktif (Konsolide Mali Tablolar), 1986 yılında 86/635/EEC (Banka ve diğer finansal kurumların bireysel ve konsolide mali tabloları), 1991 yılında ise 91/674/EEC (Sigorta işletmelerinin bireysel ve konsolide mali tabloları) yayınlanmıştır. Bu direktiflerin tamamı Avrupa birliğine üye ülkelerin muhasebe ve finansal raporlama uyumlaştırılmasına yöneliktir.

23 Avrupa ülkesinin kurduğu Avrupa Muhasebeciler Federasyonu (FEE) direktiflerin oluşmasında önemli bir rol oynar. Genellikle bütün muhasebe direktifleri taslağı FEE tarafından hazırlanmıştır. Bunun yanı sıra, FEE çatısı

⁹⁶ American Istitute of Certified Public Accountants, Accounting Principles Board, “Interim Financial Reporting”, Madde No: 28, paragraf 5a, (AICPA, 1973).

⁹⁷ AICPA, 1973, paragraf 5B.

altında oluşturulan Avrupa Muhasebe Uzmanları İnceleme Komitesi de muhasebeyle ilgili tasarıların oluşmasına büyük katkıda bulunmaktadır. FEE, 1988'de Avrupa'yı IASC'nin çalışmalarından yararlanmaya çağırmış ve 1999 yılında AB direktifleri ve ABD GAAP'deki aşamalar olmadan Avrupa işletmelerinin IAS ları kullanmalarına destek vermiştir. Haziran 2000'de AB komisyonu bir rapor hazırlayarak, Avrupalı şirketlerin konsolide finansal tablo hazırlamada IAS veya Amerikan GAAP'ye uymaları konusunda serbestlik getirmiş ve AB Ekonomi ve Maliye Bakanları zirvesinde (ECOFIN) bu konuya destek verilmiştir.

Muhasebenin uyumlaştırılması ülkelerin önemli bir sorunu değildir ve uluslar arası muhasebenin küresel işletmelerin karşılaştıkları farklı muhasebeden kaynaklanan sorunların giderilmesi ve ticari ilişkilerin sonuçlarının muhasebe aracılığı ile elde edilmesi açısından önemlidir. Finansal tabloların sonuçlarının doğru ve güvenilir bilgilere dayanması (true and fair view) ise onlara olan güvenilirlik açısından önem kazanmaktadır. Bu nedenle Avrupa Birliği Komisyonu, 2005 yılından önce tüm Avrupa Komisyonu borsa üyesi işletmeler için IASC standartları gerekli planları duyurmuş ve bu tarihe kadar belirlenen 7500 şirketin konsolide finansal tablo hazırlama standartlarına göre finansal tablo hazırlamalarını istemiştir.

Uluslararası alanda birliğin sağlanması ihtiyacı ile 29.06.1973 yılında on birinci Muhasebe Kongresinin kararıyla Uluslar arası Muhasebe Standartları Kurulu (International Accounting Standarts Committee – IASC) kurulmuştur. Günümüzde yaklaşık 104 ülkenin muhasebe kuruluşları IASC üyesidir. Kurulun amacı; finansal tabloların hazırlanmasında ve sunulmasında uyulması gereken muhasebe standartlarını oluşturmak ve yayımlamak, bunların dünya üzerinde genel kabul görmelerini sağlamak ve uygulamalarını geliştirmektir.

IASC 'nin IAS adıyla yayımlanmış ve uygulamada olan 41 adet muhasebe standardı bulunmaktadır. Ara dönem finansal raporlama başlığını taşıyan standart IAS'ın 34 numaralı standardıdır.

2.3. Ara Dönem Finansal Raporlamanın Amacı

Ara dönem finansal raporlama ile yatırımcılara, kredi veren kuruluşlara ve diğer bilgi kullanıcılarına işletmenin gelir ve nakit akışı yaratma kapasitesi ile finansal durumu ve likiditesi hakkında zamanında ve güvenilir bilgi sağlanması amaçlanmaktadır. Böylelikle sonsuz olarak varsayılan işletme ömrü süresince bilginin uygun zamanda sağlanması hedeflenmektedir.

APB'nin 28. maddesi ile genel şekliyle ilkeleri ve amaçları belirlenmiş olan ara dönem finansal raporlama, 1973 tarihinde çalışma hayatına başlayan Amerikan Muhasebe Standartları Kurulu tarafından potansiyel amaçlar genişletilerek yeniden ele alınmıştır. Buna göre yapılan değerlendirmeler sonucu yıllık gelirlerin tahminini kolaylaştıran bilgiyi sağlamanın yanı sıra ara dönem finansal raporlar ile;

- Yıllık sonuçların tahminine yardım etmek,
- İleriye dönük planlamaya yardımcı olmak,
- Kritik zamanlarda kazanç trendinde karar vermek,
- Yönetimin performansını değerlendirmek,
- Yıllık raporları desteklemek

amaçlanmaktadır⁹⁸.

Bu amaçlar doğrultusunda ara dönem raporlar sayesinde, her ara dönemde ortaya çıkan karşılaştırılabilir sonuçlar ile bir sonraki ara dönemin ve en nihayetinde de dönem sonu değerlerinin geliştirilmesi ve dolayısıyla tahmini değerlerin başarılı bir şekilde belirmesi öngörülmektedir.

2.4. Ara Dönem Finansal Raporlamanın Yararları ve Sakıncaları

Ara dönem finansal raporlama işletmenin finansal durumu ve faaliyet sonuçları ile ilgili bilgileri genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri çerçevesinde derlenmiş olan veriler ile finansal tablolar halinde ilgili çıkar gruplarının kullanımına sunmaktadır.

⁹⁸ McEwen Ruth Ann, Schwartz Bill N., Are Firms Complying with the Minimum Standards for Interim Financial Reporting? Accounting Horizons, 1992, Vol 6, s. 75.

Yıllık karlar ve bilanço ve gelir tablosunda yer alan diğer kalemler hakkında tahminlerde bulunmaya olanak sağlayan ara dönem finansal raporlar aynı zamanda cari ara döneme ait bilgilerin geçmiş aynı ara dönem bilgileriyle karşılaştırılarak gelir ve giderlerin karşılaştırılabilirliğini sağlar.

Yıllık faaliyet döneminin ara dönemlere bölünmesi sonucu ortaya çıkan kısa süreye ilişkin cari bilgiler yatırımcıların tasarruflarını değerlendirmede daha sağlıklı karar almalarına yardımcı olmaktadır. Yönetim açısından bakıldığında ara dönemsel bilgiler ışığında planlama, yürütme ve kontrol gibi fonksiyonların zamanında gözden geçirilmesi, her fonksiyonun sonucu olan karar verme sürecini çabuklaştırarak işletme yönetimi için oldukça önemli olan bilgi akışının hızı sağlanmış olmaktadır. Böylelikle yönetimin işletme üzerindeki başarısı da daha kısa süreler itibarıyla değerlendirilmiş olur.

Ayrıca finansal bilginin uygunluğunun artmasını sağlayan zamanlı bilginin sunulmasıyla en önemli faydayı sağlayan ara dönem finansal raporlar, yıllık raporların hazırlanmasına kadar olan sürede işletmenin gelecek kazançlarını ve net nakit akışının miktar, zaman ve belirsizliğinin önceden değerlendirilmesini ve gelecek diğer sonuçların belirlenmesini sağlar.

Yıllık faaliyet döneminin daha kısa süreli ara dönemlere bölünmesi ile değerlendirme yöntemlerinin uyarlanması ve uygulanması gibi önemli muhasebe problemlerini de beraberinde getirmektedir.

Ara dönem finansal raporlamanın en önemli sakıncası dönemin kısalığı ve daha fazla tahminin kullanılması nedeniyle ara tabloların güvenilirliğinin daha az olmasıdır⁹⁹. Bu durum karşısında finansal bilgi kullanıcıları işletme yönetimi tarafından olumsuz etkilenerek veya yönlendirilerek davranış veya karar değişikliği yapabilirler.

2.5. Ara Dönem Finansal Raporları Düzenlemekle Yükümlü Ortaklıklar

Sermaye Piyasası'nın Ek: 29.04.1992 tarihli ve 3794 sayılı kanununun uygulamasında hisse senetleri halka arz edilmiş olan veya pay sahibi sayısı 250 yi aştığı için hisse senetleri halka arz olunmuş sayılan anonim ortaklıklar, halka

⁹⁹ Sağlam Necdet, Baş Hüseyin, a.g.e., s. 44.

açık anonim ortaklıklar hükümlerine tabi olurlar¹⁰⁰. Böylelikle kurul tebliğinde menkul kıymetlerini halka arz etmiş olan veya arz etmiş sayılan veya arz edecek olan anonim ortaklıklar ile aracı kurumlar olarak ifade edilen işletmeler;

a) Menkul kıymet yatırım ortaklıkları dahil hisse senetleri menkul kıymet borsalarında işlem görenler 3'er aylık ara dönemleri,

b) Aracı kurumlar ve menkul kıymet yatırım fonları hesap dönemlerinin ilk 6 aylık dönemi, için bu tebliğde yer alan esaslara göre, bir önceki yılın aynı dönemiyle karşılaştırmalı ara bilanço ve gelir tablosu düzenlemekle yükümlüdürler¹⁰¹.

Ancak, bu Tebliğ uyarınca ilk kez hazırlanması durumunda, ara bilanço ve gelir tablosu, bir hesap dönemine mahsus olmak üzere karşılaştırmalı olarak hazırlanmayabilir. Bu durumda tutarlılık kavramının sonucu olarak gerekli açıklamaların mali tablo dipnotlarında bulunması zorunludur.

Düzenlenen ara bilanço ve gelir tablolarında ikinci üç aylık (altı aylık) döneme ait olanlar SPK'nın ilgili tebliğleri doğrultusunda ortaklığın sürekli denetlemesini yapan bağımsız denetleme kuruluşunun bağımsız sınırlı denetim çalışması ve raporlamasına tabi tutulmaktadır¹⁰².

Bağımsız sınırlı denetimden geçmiş özet ara bilanço ve gelir tablolarının, bağımsız denetleme rapor özeti ile birlikte yayınlanmak üzere menkul kıymetlerinin işlem gördüğü İMKB'ye ayrıntılı ara bilanço, gelir tablosu ve bağımsız denetleme raporunun, SPK'ya ilgili ara dönemi izleyen altı hafta içinde gönderilmesi zorunludur.

2.6. Ara Dönem Finansal Raporların Düzenlenmesine Neden Olan Zorunlu Özel Durumlar

Sermaye Piyasası Kurulu'nun 26.07.1989 tarihli ve 20233 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmış olan Sermaye Piyasasında Ara Mali Tablolara İlişkin İlke ve Kurallar Hakkında Tebliğinde adı geçen menkul kıymetlerini halka arz etmiş

¹⁰⁰ Sermaye Piyasası Kanunu ve Gereççeleri, Bölüm I, Genel Hükümler, Madde 3g ve Bölüm III, İhraççılara ve Halka Açık Anonim Ortaklıklara İlişkin Hükümler, Madde 11.

¹⁰¹ SPK, Seri XI No: 8 Sayılı Tebliğ ile Eklenen Madde 3A.

¹⁰² SPK, Seri XII No: 1 Sayılı Tebliğ, Madde 7.

olan veya arz etmiş sayılan veya arz edecek olan anonim ortaklıklar ile aracı kurumların

a) Birleşme, devir veya tasfiye durumunda bulunmaları

b) Hesap döneminin ilk üç ayından sonraki bir süre içinde menkul kıymetlerin halka arz için SPK'ya başvuruda bulunması

hallerinde yine bu tebliğde yer alan esaslara göre ara mali tablo düzenlemeleri zorunludur.

Hisse senetleri borsada işlem gören ortaklıklar yıllık mali tablolar ile periyodik ara bilanço ve gelir tabloları ile bunlara ilişkin bağımsız denetim raporlarını SPK'ya sunarlar. Birleşme, devir ve tasfiye durumunda bulunan ortaklıklar ise aldıkları kararlara dayanarak mali tablo düzenlemek bağımsız denetleme yaptırmak zorundadırlar¹⁰³.

Hisse senetleri borsada işlem görmeyen kayıtlı sermaye sistemine tabi ortaklıklarda ise içinde buldukları hesap döneminin ilk üç ayından sonraki bir süre içinde halka açılmak üzere SPK'ya başvurmaları halinde ara bilanço ve gelir tablosu düzenlemek ve bu tabloları bağımsız denetime tabi tutmakla yükümlüdürler. İşletmelerin birleşmesi, devredilmesi veya tasfiyesi durumunda ise mevcut vaziyeti mali tablolara yansıtmak ve bunları bağımsız denetimden geçirtmek zorundadırlar.

2.7. Ara Dönem Finansal Raporlar ile İlgili Düzenlemeler

Ara dönem finansal tablolara ilişkin sermaye piyasası kurulu ve bankacılık mevzuatındaki yasal düzenlemeler aşağıda açıklanmaktadır.

2.7.1. Sermaye Piyasası Mevzuatına Göre Ara Dönem Finansal Raporlar ile İlgili Düzenlemeler

Ara mali tablolar ilgili buldukları ara dönemler itibariyle, işletmelerin mali durumlarının ve faaliyet sonuçlarının değerlendirilmesine imkan sağlamak üzere kurulca belirlenen işletmeler tarafından düzenlenir¹⁰⁴.

¹⁰³ SPK, Seri XII, No: 1.

¹⁰⁴ SPK Seri XI No:8 Tebliğ ile Değişik 1'inci Fıkra, Madde 3.

Ara malî tabloların hazırlanmasında bu Tebliğ'de hüküm bulunmayan hallerde, Kurul'un Seri: XI, No: 1 Sermaye Piyasasında Malî Tablo ve Raporlara İlişin İlke ve Kurallar Hakkında Tebliği'nde ve bu Tebliğ'in ek ve değişikliklerinde yer alan kavram, ilke, kural ve formlara uyulması zorunludur.

(Değişik üçüncü fıkra: Seri: XI, No: 8 sayılı Tebliğ ile) Kurulca istenecek veya kamuya açıklanacak ara mali tablo ve raporların bu Tebliğde öngörülen esaslar dahilinde düzenlenmesi zorunludur.

2.7.1.1. Kıst (Zaman ile Orantılı Pay) Esası

İşletmelerin gelir ve giderleri, ilgili buldukları ara dönemde tahakkuk esasına göre muhasebeleştirilir. Ara döneme ait hasılat, gelir ve kârların aynı döneme ait maliyet, gider ve zararlarla karşılaştırılması zorunludur.

Ara malî tabloların kapsadığı dönemi aşan tahakkuk etmiş gelir ve gider unsurları ile ara dönemden sonra tahakkuk etmekle birlikte ara döneme yansıtılması gereken gelir ve giderler kıst esasına göre dikkate alınır. Kıst esasının uygulanmasında; ara dönemi aşan gelir ve gider unsurlarının kullanım süresi, elde edilecek fayda ve dönemin faaliyetleri ile olan ilişkisi göz önüne alınır. Ancak, kullanım süreleri veya ara dönemle olan fayda ve ilişkileri kesin olarak belirlenemeyen gelir ve giderler tahakkuk ettikleri dönemde düzenlenen malî tablolara yansıtılırlar. Bu şekilde yapılan işlemler, malî tablo dipnotlarında parasal tutarlarıyla birlikte açıklanır.

2.7.1.2. Mevsimlik Faaliyetler

Faaliyetleri mevsimlik özellikler gösteren işletmeler, bu Tebliğ'in 4. maddesi hükümleri saklı kalmak kaydıyla tahakkuk etmemiş bulunan gelir ve giderlerini, faaliyetlerinin yapısını gerekçe göstererek, ara malî tablolarına yansıtamazlar. Bu işletmelerin, söz konusu faaliyetlerinin özelliklerini ve malî tabloların düzenlendiği ara dönemler itibariyle tahakkuk eden gelir ve giderlerinin içinde buldukları hesap dönemi gelir ve giderlerine tahmini oranlarını, ara malî tablo dipnotlarında açıklamaları şarttır.

2.7.1.3. Yeniden Değerleme

Yeniden değerlendirme konusu olan varlıkların değerlemesinde bu konudaki mevzuat hükümlerine uyulur ve bu mevzuat çerçevesinde işlem yapılarak yeniden değerlendirme değer artış fonu karşılığı ayrılır.

(Değişik ikinci fıkra: Seri: XI, No: 13 sayılı Tebliğ ile) Ara dönem itibariyle yapılacak değerlemede esas alınacak yeniden değerlendirme oranı, ara dönem bilanço tarihinde bir önceki yılın aynı dönemine göre Devlet İstatistik Enstitüsünün Toptan Eşya Fiyatları Genel İndeksinde meydana gelen ortalama fiyat artış oranı dikkate alınmak suretiyle hesaplanır. Hesaplama, yıllık değerlendirme oranı on ikiye bölünüp ara dönemin kapsadığı tam ay sayısı ile çarpılmak suretiyle yapılır.

2.7.1.4. Vergi Karşılığı

İşletmeler, ara malî tabloların kapsadığı dönem itibariyle oluşan dönem kârından, geçmiş yıl zararlarının tamamını düşüktükten sonra ilgili mevzuat hükümlerini dikkate alarak vergi karşılığı ayırmak zorundadırlar.

Vergi karşılığının hesaplanmasında, ara dönem vergi matrahı; ara dönem kârından geçmiş yıl zararlarının tamamı düşüldükten sonra, kesinleşen veya asgari tutarları belirlenen indirim ve ilâvelerin yapılması suretiyle belirlenir. Tutarları kesinleşmeyen muhtemel indirim ve ilâvelerin ise malî tablo dipnotlarında açıklanması zorunludur.

2.7.1.5. Mali Tabloların Kesinleşmesi

Kurul'un Seri: XI, No: 1 Sermaye Piyasasında Malî Tablo ve Raporlara İlişkin İlke ve Kurallar Tebliği'nin, bilânço tarihinden sonra ortaya çıkan hususlar ile şarta bağlı olaylarla ilgili 40 ve 41 inci maddelerinde yer alan malî tabloların kesinleşme tarihleri deyimi; bu Tebliğ'in uygulanmasında ara malî tabloların genel kurulca, Kurul'un genel kurul kararını aramadığı hallerde yönetim kurulunca kabul tarihini ifade eder.

Menkul kıymet ihracı nedeniyle düzenlenecek ara malî tabloların, bağımsız denetleme kuruluşlarınca denetime tabî tutulmuş olmaları halinde, yönetim kurulunca tasdiki yeterli sayılacaktır.

2.7.1.6. Diğer Mali Tablolar

Kurul'un Seri: XI, No: 1 Sermaye Piyasasında Malî Tablo ve Raporlara İlişkin İlke ve Kurallar Hakkında Tebliği'nin 48 inci maddesi 2 nci fıkrasında yer alan kriterlere göre bilânço ve gelir tablosu ile birlikte düzenlenmesi zorunlu olan diğer malî tablolar, "Kâr Dağıtım Tablosu" hariç bu Tebliğ uygulanmasında da düzenlenir.

Menkul kıymetlerin halka arzı nedeniyle Kurul'a başvurulması halinde, birinci fıkrada yazılı Tebliğ maddesinde öngörülen kâr dağıtım tablosu haricindeki diğer malî tablolar, anılan maddede yer alan kriterler dikkate alınmaksızın bütün işletmelerce, bilânço ve gelir tablosu eki olarak düzenlenmek zorundadır.

2.7.1.7. Ara Mali Tablo ve Raporların İlan ve Kurula Bildirimi

(Ek: Seri: XI, No: 8 sayılı Tebliğ ile) Ara mali tablo ve raporların ilan ve Kurula bildiriminde aşağıdaki hükümlere uyulur.

a) Ara mali tabloların Kurula bildiri ve kamuya duyurulmalarında bağımsız denetlemeden geçmeyen mali tablo başlıklarında "Bağımsız Denetlemeden Geçmemiş" ibaresine yer verilir.

b) (Değişik: Seri: XI, No: 11 sayılı Tebliğ ile) Hisse senetleri borsada işlem gören ortaklıklar, bağımsız denetlemeden geçmiş ayrıntılı ara bilanço ve gelir tabloları bağımsız denetleme rapor özeti ile birlikte yayınlanmak üzere ilgili ara dönemi izleyen 6 hafta içinde; bağımsız denetlemeden geçmemiş ayrıntılı ara bilanço ve gelir tablolarını ise ilgili ara dönemi izleyen 4 hafta içinde Kurula ve borsa bülteninde yayınlanmak üzere hisse senetlerinin işlem gördüğü borsalara, gönderirler.

Hisse senetleri borsada işlem gören bankalar için bu süreler bağımsız denetlemeden geçmiş ara mali tablolar için 8, bağımsız denetimden geçmemiş ara mali tablolar için 6 haftadır.

c) (Değişik: Seri: XI, No: 11 sayılı Tebliğ ile) Aracı kurumlar ve menkul kıymet yatırım fonları ayrıntılı ara bilanço ve gelir tablolarını ilgili ara dönemi izleyen 6 hafta içinde Kurula gönderirler. Menkul kıymet yatırım fonlarınca

düzenlenen ayrıntılı ara bilanço ve gelir tabloları bağımsız denetleme rapor özeti ile birlikte aynı süre içinde katılma belgelerinin alınıp satıldığı yerlerde ilan edilir. İlanın bir örneği ile mali tablolar ilanı izleyen 5 iş günü içinde Kurula gönderilir.

d) Birleşme, devir veya tasfiye durumunda düzenlenecek ara mali tablolar ve bu tablolara ilişkin bağımsız denetleme raporu özeti ilgili genel kurul toplantısından önce pay sahiplerinin emrine hazır bulundurulur ve genel kurulda okunur. Mali tablolar ve bağımsız denetleme raporu ilgili genel kurul toplantısını izleyen 30 gün içinde Kurula gönderilir.

2.7.2. Ara Dönem Finansal Raporlama ile İlgili Bankacılık Mevzuatındaki Düzenlemeler

Finansal piyasalarda piyasa katılımcıları için tam, doğru, karşılaştırılabilir açık ve güvenilir kısacası şeffaf bilginin zamanında elde edilmesi; düzenli ve verimli piyasasının vazgeçilmez unsuru olduğu kadar piyasa disiplininin sağlanması açısından da önemli bir rol oynamaktadır. Finansal piyasalarda güven müessesesi olarak bilinen bankalarda; şeffaf bilgi sunumu ve kamunun aydınlatılmasına başta devlet olmak üzere tüm piyasa katılımcıları gereksinim duymaktadırlar. bu noktada ancak muhasebe standartlarının ve yeterli açıklama yöntemlerinin varlığı halinde aydınlatma olayından söz etmek mümkün olabilecektir. Genel olarak muhasebe standartları yoluyla kamuyu aydınlatma mekanizması, finansal bilgilerin yıllık mali tablolar, ara mali tablolar ve bunların ayrılmaz parçası olan mali tablo dipnotlarında açıklanmasını içermektedir¹⁰⁵.

Ancak bilgi teminin maliyetli olduğu ve maliyetlerin sağlanacak faydadan fazla olmaması gerektiği unutulmamalıdır ve kısa aralıklarla yapılacak olan doğru ve gerçek bilginin sunumu mutlaka fayda-maliyet analizleri yapıldıktan sonra gerçekleştirilmelidir.

Bankalardaki ara dönem raporlamanın yapılması ve bu raporlamanın belirli standartlara bağlanması ile varlıkların gerçekçi değerlemesinin, gelir ve giderlerin tam olarak tahakkuku, bankanın borçlarını vadelerinde ödeyebilme

¹⁰⁵ Sayar Zafer, Uluslar arası Muhasebe Standartları Kapsamında Halka Açık Bankalarda Kamuyu Aydınlatma Aracı Olarak Mali Tablolar, Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi, Sayı 3, Ocak 2001, s. 74.

kapasitesinin, likiditesinin, acil finansal sorunları çözebilme yeteneğinin, sermaye yeterliliğinin ve sermaye arttırabilme olanaklarının finansal tablo kullanıcılarının hizmetine sunulması bankacılık sektöründe oluşabilecek krizlerin de azalması beklenmektedir.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu tarafından Resmi Gazete'nin 23 Ekim 2002 tarih 24915 sayılı, 29 Kasım 2004 tarih ve 25655 sayılı ve 30 Haziran 2005 tarih ve 25861 sayılı resmi gazetede yayınlanan yönetmelikler ile güncelleştirilen Muhasebe Uygulama Yönetmeliğine ilişkin Kamuya Açıklanacak Mali Tablolar ile Bunlara İlişkin Açıklama ve Dipnotlar Standardı başlıklı 17 sayılı Tebliğin on altıncı bölümünde Ara Dönem Mali Tablolara İlişkin Hükümlere yer verilmiştir.

Tebliğin temel amacı Genel Hükümler ve Mali Tablolar başlığı altında bankaların düzenleyecekleri konsolide ve konsolide olmayan mali tabloların biçim ve içerikleri ile bunların açıklama ve dipnotlarıyla birlikte kamuya açıklanmasına ilişkin esasların belirlenmesi olarak belirtilmiştir.

Bankalar, bu Tebliğ hükümleri ve eklerinden yararlanarak konsolide olmayan mali tabloları ve bunlara ilişkin açıklama ve dipnotları da düzenlemekle ve kamuya açıklamakla yükümlüdürler.

Bankalar, ara dönem mali tablolarını ve bunların açıklama ve dipnotlarını, Muhasebe Uygulama Yönetmeliği ve buna ilişkin tebliğlere uygun olarak ve bu Tebliğde yıl sonları itibarıyla düzenlenecek mali tablolar için belirlenen şekil ve içerikte hazırlamak zorundadır.

Ara dönem bilançoları bir önceki yıl sonu bilançoları ile karşılaştırmalı olarak düzenlenir. Diğer mali tablolar ise, bir önceki yılın aynı dönemi ile karşılaştırmalı olarak düzenlenir.

Gelir tablosu, hem bir önceki yıl sonundan ilgili dönem sonuna kadar olan hem de bir önceki dönem sonundan ilgili dönem sonuna kadar olan faaliyet sonuçlarını yansıtmak üzere iki farklı şekilde düzenlenir.

Bankalarca düzenlenecek ara dönem mali tablolara ilişkin açıklama ve dipnotlar, önemlilik ilkesi de dikkate alınarak en az aşağıdaki bilgileri içerecek şekilde hazırlanır:

a) Yıl sonu itibarıyla hazırlanan mali tabloların hazırlanmasında kullanılan muhasebe politikalarının ve yöntemlerinin ara dönem mali tabloların hazırlanmasında değiştirilmeden uygulandığı, bunlarda değişiklik yapılmış olması durumunda ise yapılan değişikliğin niteliği ve mali tablolara etkileri.

b) Varsa ara dönemde gerçekleşen, mevsimsellik veya dönemsellik arz eden işlemler.

c) Önemlilik ilkesi esas alınarak, sürekli olmayan işlemler ve temel hatalar.

d) Varlıklar, yükümlülükler, öz kaynaklar, net kâr veya nakit akımlarını etkileyen ve nitelik, tutar veya oluşum bakımından olağan faaliyetlerin dışında gerçekleşen kalemlerin niteliği ve tutarı.

e) Önemlilik ilkesi dikkate alınarak, önceki ara dönem mali tablolarında, cari döneme ilişkin olarak yer alan tahmini tutarlarda meydana gelen değişiklikler ile önceki ara dönemde tahmini değerleri üzerinden yer alan tutarların gerçekleşen değerleri.

f) Borçlanma senetleri ile sermaye araçlarının ihracı ve bu işlemlere ilişkin olarak yapılan ödemeler.

g) İmtiyazlı hisse senetleri ayrıca gösterilmek suretiyle, hisse başına ve toplam temettü ödemeleri.

h) Ara dönem mali tablo düzenlenmesine esas tarihten sonra ortaya çıkan ve ara dönem mali tablolarına yansıtılmayan önemli hususlar.

i) Ortaklıkların, uzun vadeli yatırımların edinilmesi veya elden çıkarılması, yeniden yapılanma, durdurulan faaliyetler gibi bankanın yapısına etki eden işlemler.

j) Yıl sonu bilanço düzenleme tarihinden sonra ortaya çıkan şarta bağlı varlık ve yükümlülüklerdeki değişiklikler.

50 nci maddede yer alan esaslar çerçevesinde, bu Tebliğde yer alan hususlardan aşağıda sıralananlar Mart, Haziran ve Eylül ayları sonu itibarıyla düzenlenecek ara dönem mali tabloların açıklama ve dipnotlarında yer alır.

a) Mali bünyeye ilişkin olarak; bu Tebliğin 28 inci maddesinin (2) numaralı bendinde yer alan ilgili dönemin konsolide ve konsolide olmayan sermaye yeterliliği standart oranına ve öz kaynak kalemlerine ilişkin bilgiler ile 30 uncu maddesinde yer alan piyasa riski, 31 inci maddesinde yer alan kur riski, 32 nci maddesinde yer alan faiz oranı riski ve 33 üncü maddesinde yer alan likidite riskine ilişkin bilgiler,

b) Aktif kalemlere ilişkin olarak; bu Tebliğin 37 nci maddesinin (1) ve (2) numaralı bentleri, (5) numaralı bendi, (6) numaralı bendinin (a), (b), (d), (f), (g), (h) ve (j) alt bentleri, (8) numaralı bendi, (9) numaralı bendinin (b1), (b2), (b4), (b5), (b6) ve (b7) alt bentleri, (10) numaralı bendinin (b1), (b2), (b4), (b5), (b6) ve (b7) alt bentleri, (12) numaralı bendinin (a) alt bendi, (14) numaralı bendi ile (17) numaralı bendinin (b) alt bendine ilişkin bilgiler,

c) Pasif kalemlere ilişkin olarak; bu Tebliğin 38 inci maddesinin (1) numaralı bendinin (a1), (a2), (b1) ve (b3) alt bentleri, (2) numaralı bendinin (a) alt bendi, (4) numaralı bendinin (a) ve (c) alt bentleri, (5), (6) ve (7) numaralı bentleri, (10) numaralı bendinin (c) alt bendi, (11) numaralı bendi, (12) numaralı bendinin (a), (e) ve (g) alt bentleri, (13) numaralı bendi, (14) numaralı bendi ile (20) numaralı bendinin (b) alt bendinde yer alan bilgiler,

d) Gelir tablosuna ilişkin olarak; bu Tebliğin 39 uncu maddesinin yedinci fıkrasının (1) numaralı bendinin (a), (b) ve (c) alt bentleri, (2) numaralı bendinin (a), (b), (c) ve (d) alt bentleri, (3), (4), (5), (7) ve (9) numaralı bendi ile (10) numaralı bendinde yer alan bilgiler,

e) Nazım hesaplara ilişkin olarak; bu Tebliğin 40 ıncı maddesinin (1), (3), (5) ve (7) numaralı bendinde yer alan bilgiler,

f) Nakit akım tablosuna ilişkin olarak; bu Tebliğin 42 nci maddesinin (4) ve (5) numaralı bentlerinde yer alan bilgiler,

g) Bankanın dahil olduğu risk grubu ile ilgili olarak; bu Tebliğın 44 üncü maddesinde yer alan bilgiler,

h) Enflasyon muhasebesine ilişkin olarak; bu Tebliğın 45 inci maddesinde yer alan bilgiler,

ı) Bilanço sonrası hususlara ilişkin olarak; bu Tebliğın 47 nci maddesinde yer alan bilgiler açıklanır.

2.7.3. Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği ile İlgili Düzenlemeler

1 seri numaralı Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği kapsamında yer alan düzenlemeler bilanço usulünde defter tutan gerçek ve tüzel kişilere ait teşebbüs ve işletmelerin faaliyet ve sonuçlarının sağlıklı ve güvenilir bir biçimde muhasebeleştirilmesi, mali tablolar aracılığı ile ilgililere sunulan bilgilerin tutarlılık ve mukayese edilebilirlik niteliklerini koruyarak gerçek durumu yansıtmalarının sağlanması ve işletmelerde denetimin kolaylaştırılması amacıyla yapılmıştır.

Bu tebliğ ile muhasebenin temel kavramları, muhasebe politikalarının açıklanması, mali tablo ilkeleri, mali tabloların düzenlenmesi ve sunulması, tek düzen hesap planı ve işleyişi konularında düzenlemeler yapılmıştır.

2.7.3.1. Ara Finansal Tabloların Düzenlenme İlkeleri

Ara dönemler itibariyle düzenlenen temel finansal tablolar olan bilanço ve gelir tablosuna ilişkin düzenlenme ilkeleri aşağıda aktarılmaktadır.

2.7.3.1.1. Bilanço İlkeleri

Bilanço ilkelerinin amacı; sermaye koyan veya sonradan kendilerine ait kârı işletmede bırakan sahip ve hissedarlar ile alacaklıların işletmeye sağladıkları kaynaklar ve bunlarla elde edilen varlıkların muhasebe kayıt, hesap ve tablolarında anlamlı bir şekilde tespit edilmesi ve gösterilmesi yoluyla, belli bir tarihte işletmenin mali durumunun açıklıkla ve ilgililer için gerçeğe uygun olarak yansıtılmasıdır.

Bu amaç doğrultusunda benimsenen bilanço ilkeleri; varlıklar, yabancı kaynaklar ve öz kaynaklar itibariyle aşağıda, belirtilmiştir¹⁰⁶

2.7.3.1.1.1. Varlıklara İlişkin İlkeler

1. İşletmenin bir yıl veya normal faaliyet dönemi içinde paraya dönüşebilecek varlıkları, bilançoda dönen varlıklar grubu içinde gösterilir.

2. İşletmenin bir yıl veya normal faaliyet dönemi içinde paraya dönüşemeyen, hizmetlerinden bir hesap döneminden daha uzun süre yararlanılan uzun vadeli varlıkları, bilançoda duran varlıklar grubu içinde gösterilir. Dönem sonu bilanço gününde bu grupta yer alan hesaplardan vadeleri bir yılın altında kalanlar dönen varlıklar grubunda ilgili hesaplara aktarılır.

3. Bilançoda varlıkları, bilanço tarihindeki gerçeğe uygun değerleriyle gösterebilmek için, varlıklardaki değer düşüklüklerini göstererek karşılıkların ayrılması zorunludur.

Dönen varlıklar grubu içinde yer alan menkul kıymetler, alacaklar, stoklar ve diğer dönen varlıklar içindeki ilgili kalemler için yapılacak değerlendirme sonucu gerekli durumlarda uygun karşılıklar ayrılır.

Bu ilke, duran varlıklar grubunda yer alan alacaklar, bağlı menkul kıymetler, iştirakler, bağlı ortaklıklar ve diğer duran varlıklardaki ilgili kalemler için de geçerlidir.

4. Gelecek dönemlere ait olarak önceden ödenen giderler ile cari dönemde tahakkuk eden ancak, gelecek dönemlerde tahsil edilecek olan gelirler kayıt ve tespit edilmeli ve bilançoda ayrıca gösterilmelidir.

5. Dönen ve duran varlıklar grubunda yer alan alacak senetlerini, bilanço tarihindeki gerçeğe uygun değerleri ile gösterebilmek için reeskont işlemleri yapılmalıdır.

6. Bilançoda duran varlıklar grubunda yer alan maddi duran varlıklar ile maddi olmayan duran varlıkların maliyetini çeşitli dönem maliyetlerine yüklemek

¹⁰⁶ 26.12.1992 Tarihli ve 21447 Sayılı Resmi Gazetede Yayınlanan Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği Sıra No: 1.

amacıyla her dönem ayrılan amortismanların birikmiş tutarları ayrıca bilançoda gösterilmelidir.

7. Duran varlıklar grubu içinde yer alan özel tükenmeye tabi varlıkların maliyetini çeşitli dönem maliyetlerine yüklemek amacıyla, her dönem ayrılan tükenme paylarının birikmiş tutarları ayrıca bilançoda gösterilmelidir.

8. Bilançonun dönen ve duran varlıklar gruplarında yer alan alacaklar, menkul kıymetler, bağlı menkul kıymetler ve diğer ilgili hesaplardan ve yükümlülüklerden işletmenin sermaye ve yönetim bakımından ilişkili bulunduğu ortaklara, personele, iştiraklere ve bağlı ortaklıklara ait olan tutarlarının ayrı gösterilmesi temel ilkedir.

9. Tutarları kesinlikle saptanamayan alacaklar için herhangi bir tahakkuk işlemi yapılmaz. Bu tür alacaklar bilanço dipnot veya eklerinde gösterilir.

10. Verilen rehin, ipotek ve bilanço kapsamında yer almayan diğer teminatların özellikleri ve kapsamaları bilanço dipnot veya eklerinde açıkça belirtilmelidir.

Bu ilke, alınan rehin, ipotek ve bilanço kapsamında yer almayan diğer teminatlar için de geçerlidir.

Ayrıca, işletme varlıkları ile ilgili toplam sigorta tutarlarının da bilanço dipnot veya eklerinde açıkça gösterilmesi gerekmektedir.

2.7.3.1.1.2. Yabancı Kaynaklara İlişkin İlkeler

1. İşletmenin bir yıl veya normal faaliyet dönemi içinde vadesi gelen borçları, bilançoda kısa vadeli yabancı kaynaklar grubu içinde gösterilir.

2. İşletmenin bir yıl veya normal faaliyet dönemi içinde vadesi gelmemiş borçları, bilançoda uzun vadeli yabancı kaynaklar grubu içinde gösterilir. Dönem sonu bilanço gününde bu grupta yer alan hesaplardan vadeleri bir yılın altında kalanlar kısa vadeli yabancı kaynaklar grubundaki ilgili hesaplara aktarılır.

3. Tutarları kesinlikle saptanamayanları veya durumları tartışmalı olanları da içermek üzere, işletmenin bilinen ve tutarları uygun olarak tahmin edilebilen bütün yabancı kaynakları kayıt ve tespit edilmeli ve bilançoda gösterilmelidir.

İşletmenin bilinen ancak tutarları uygun olarak tahmin edilemeyen durumları da bilançonun dipnotlarında açık olarak belirtilmelidir.

4. Gelecek dönemlere ait olarak önceden tahsil edilen hasılat ile cari dönemde tahakkuk eden ancak, gelecek dönemlerde ödenecek olan giderler kayıt ve tespit edilmeli ve bilançoda ayrıca gösterilmelidir.

5. Kısa ve uzun vadeli yabancı kaynaklar grubunda yer alan borç senetlerini bilanço tarihindeki gerçeğe uygun değerleri ile gösterebilmek için reeskont işlemleri yapılmalıdır.

6. Bilançonun kısa ve uzun vadeli yabancı kaynaklar gruplarında yer alan borçlar, alınan avanslar ve diğer ilgili hesaplardan işletmenin sermaye ve yönetim bakımından ilgili bulunduğu ortaklara, personele, iştiraklere ve bağlı ortaklıklara ait olan tutarlarının ayrı gösterilmesi temel ilkedir.

2.7.3.1.1.3. Öz Kaynaklara İlişkin İlkeler

1. İşletme sahip veya ortaklarının sahip veya ortak sıfatıyla işletme varlıkları üzerindeki hakları öz kaynaklar grubunu oluşturur.

İşletmenin bilanço tarihindeki ödenmiş sermayesi ile işletme faaliyetleri sonucu oluşup, çeşitli adlar altında işletmede bırakılan kârları ile dönem net kârı (zararı) bilançoda öz kaynaklar grubu içinde gösterilir.

2. İşletmenin ödenmiş sermayesi bilançonun kapsamı içinde tek bir kalem olarak gösterilir. Ancak, esas sermaye özellikleri farklı hisse gruplarına ayrılmış bulunuyorsa esas sermaye hesapları her grubun haklarını, kâr ve tasfiye paylarının dağıtımında sahip olabilecekleri özellikleri ve diğer önemli özellikleri yansıtabilecek biçimde bilançonun dipnotlarında gösterilmelidir.

3. İşletmenin hissedarları tarafından yatırılan sermayenin devam ettirilmesi gerekir. İşletmede herhangi bir zararın ortaya çıkması, herhangi bir nedenle öz kaynaklarda meydana gelen azalmalar; hem dönemsel, hem de kümülatif olarak izlenmeli ve kaydedilmelidir.

4. Öz kaynakların bilançoda net olarak gösterilmesi için geçmiş yıllar zararları ile dönem zararı, öz kaynaklar grubunda indirim kalemleri olarak yer alır.

5. Öz kaynaklar; ödenmiş sermaye, sermaye yedekleri, kâr yedekleri, geçmiş yıl kârları (zararları) ve dönem net kârı (zararı)ndan oluşur. Kâr yedekleri yasal, statü ve olağanüstü yedekler ile yedek niteliğindeki karşılıklar, özel fonlar gibi işletme faaliyetleri sonucu elde edilen kârların dağıtılmamış kısmını içerir. Sermaye yedekleri ise hisse senedi ihraç primleri, iptal edilen ortaklık payları, yeniden değerlendirme değer artışları gibi kalemlerden meydana gelir. Sermaye yedekleri, gelir unsuru olarak gelir tablosuna aktarılamaz.

2.7.3.1.2. Gelir Tablosu İlkeleri

Gelir tablosu ilkelerinin amacı; satışların, gelirlerin, satışlar maliyetinin, giderlerin, kâr ve zararlara ait hesapların ve belli dönemlere ait işletme faaliyeti sonuçlarının sınıflandırılmış ve gerçeğe uygun olarak gösterilmesini sağlamaktır.

Bu amaç doğrultusunda benimsenen gelir tablosu ilkeleri aşağıda belirtilmiştir¹⁰⁷:

1. Gerçekleşmemiş satışlar, gelir ve karlar; gerçekleşmiş gibi veya gerçekleşenler gerçek tutarından fazla veya az gösterilmemelidir. Belli bir dönem veya dönemlerin gerçeğe uygun faaliyet sonuçlarını göstermek için, dönem veya dönemlerin başında ve sonunda doğru hesap kesimi işlemleri yapılmalıdır.

2. Belli bir dönemin satışları ve gelirleri bunları elde etmek için yapılan satışların maliyeti ve giderleri ile karşılaştırılmalıdır. Belli bir dönem veya dönemlerin başında ve sonunda maliyet ve giderleri gerçeğe uygun olarak gösterebilmek için stoklarda, alacak ve borçlarda doğru hesap kesimi işlemleri yapılmalıdır.

3. Maddi ve maddi olmayan duran varlıklar ile özel tükenmeye tabi varlıklar için uygun amortisman ve tükenme payı ayrılmalıdır.

4. Maliyetler; maddi duran varlıklar, stoklar, onarım ve bakım ve diğer gider grupları arasında uygun bir şekilde dağıtılmalıdır. Bunlardan direkt olanları

¹⁰⁷ A.g. Muhasebe Uygulama Genel Tebliği.

doğrudan doğruya, birden fazla faaliyeti ilgilendirenleri zaman ve kullanma faktörü dikkate alınarak tahakkuk ettirilip, dağıtılmalıdır.

5. Arızı ve olağanüstü niteliğe sahip kâr ve zararlar meydana geldikleri dönemde tahakkuk ettirilmeli, fakat normal faaliyet sonuçlarından ayrı olarak gösterilmelidir.

6. Bütün kâr ve zararlardan, önceki dönemlerin mali tablolarında düzeltme yapılmasını gerektirecek büyüklük ve nitelikteki dışı kalanlar, dönemin gelir tablosunda gösterilmelidir.

7. Karşılıklar, işletmenin kârını keyfi bir şekilde azaltmak veya bir döneme ait kârı diğer döneme aktarmak amacıyla kullanılmamalıdır.

8. Dönem sonuçlarının tespiti ile ilgili olarak uygulana gelen değerlendirme esasları ve maliyet yöntemlerinde bir değişiklik yapıldığı takdirde, bu değişikliğin etkileri açıkça belirtilmelidir.

9. Bilanço tarihinde var olan ve sonucu belirsiz bir veya bir kaç olayın gelecekte ortaya çıkıp çıkmamasına bağlı durumları ifade eden, şarta bağlı olaylardan kaynaklanan, makul bir şekilde gerçeğe yakın olarak tahmin edilebilen gider ve zararlar, tahakkuk ettirilerek gelir tablosuna yansıtılır. Şarta bağlı gelir ve karlar için ise gerçekleşme ihtimali yüksek de olsa herhangi bir tahakkuk işlemi yapılmaz; dipnotlarda açıklama yapılır.

2.8. Türkiye Muhasebe Standardı 34 Ara Dönem Finansal Raporlama

Uluslararası Muhasebe Standardı (IAS) 34 Ara Dönem Finansal

Raporlamanın Türkçe'ye aynen çevrilmiş hali olan standart, amaç, kapsam ve unsurları ile incelenmeye çalışılmıştır.

2.8.1. Amaç ve Kapsam

UMS 34, ara dönem finansal raporlamaya ilişkin muhasebeleştirilmeyi belirleyen standarttır. Bu standardın amacı, Ara dönem finansal raporlamanın

içermesi gereken asgari bilgilerin ve ara dönem mali tablolarına ilişkin kayda alma ve değerlendirme ilkelerinin belirlenmesidir¹⁰⁸.

Ağustos 1997’de taslak olarak açıklanan (Exposure Draft E57) “Interim Financial Reporting”, Ara Dönem Finansal Raporlama 34 numaralı standart olarak Şubat 1998’de onaylanarak yayınlanmış, 01 Ocak 1999 mali hesap döneminden itibaren yürürlüğe girmiştir¹⁰⁹. Bu standart bu tarih veya bu tarihten sonra başlayan hesap dönemleri için hazırlanan mali tablolar için geçerlidir¹¹⁰.

İşletmelerin finansal yıl sonunda değil, yıl içinde ara dönemler itibariyle finansal raporlama yapması kullanıcıların daha kısa sürede bilgiye ulaşmasını sağlayacak bir yoldur. Ancak, finansal raporlamanın kısa süreler itibariyle yapılması, bilginin güvenilirliği konusunda endişeler doğurabilmektedir¹¹¹. Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu, bilginin güvenilir ve zamanında kullanıcıya ulaşması bakımından ara dönem raporlama ile ilgili düzenlemeler yaparak IAS 34’ü yayınlamıştır.

Bu standart, yalnızca işletmenin UFRS standartları kapsamında ara dönem finansal rapor hazırlamaya mecbur tutulması veya tercih etmesi durumunda geçerlidir. Standart ile hangi işletmenin ne sıklıkta ara dönem finansal tablo veya rapor hazırlayacağı belirtilmeyerek bu karar borsa yönetimleri ve yetkili düzenleyici otoritelere bırakılmıştır. Ancak, eğer bir işletme ara dönem finansal tablo yayınlıyacaksa, bunun bilanço döneminden sonra en geç 60 gün içinde yapılması gereklidir. Düzenlenecek tabloların ise IAS 34 hükümlerine göre hazırlanması esastır¹¹².

Türkiye’de SPK mevzuatına tabi şirketlerden hisse senetleri borsada işlem gören şirketler, aracı kurumlar, menkul kıymet yatırım fonları ve ortaklıkları, emeklilik yatırım şirketleri, bankalar, Enerji Piyasası Denetleme Kurulu denetimine tabi şirketler 3.,6. ve 9. ay sonunda finansal tablo düzenlerler

¹⁰⁸http://www.deloitte.com/dtt/cda/doc/content/Turkeytr_audit_UFRScepkitapcigi2008_090508.pdf, 24.01.2008.

¹⁰⁹ Ataman Başak Akgül, Akay Hüseyin, Uluslar arası Muhasebe Standartları ve Türkiye’de Uygulama Etkinliğine İlişkin Bir Araştırma 2. Baskı, Türkmen Kitabevi, 2004, s. 167.

¹¹⁰<http://www.denetimnet.net/UserFiles/Documents/UFRS/UFRS%20cep%20kitapcigi%202008.pdf>, 08.01.2007

¹¹¹ Örtten Remzi, Kaval Hasan, Karapınar Aydın, a.g.e., s. 553.

¹¹² Örtten Remzi, Kaval Hasan, Karapınar Aydın, a.g.e., s. 554.

ve bunlardan sadece 6. ay sonunda düzenlenmiş olan finansal tablo bağımsız denetimden geçirilir.

Bu standart, özet mali tablolar ve seçilmiş dipnotlardan oluşan ara döneme ilişkin finansal raporlamanın asgari içeriğini tanımlar. Ara döneme ilişkin finansal raporlama ile, en son yıllık tam mali tablo setinde yer alan finansal bilgilerin güncellenmesi amaçlanır. Bu çerçevede, ara dönemde yeni faaliyetler, olaylar ve durumlar üzerinde odaklanılır ve daha önce raporlanan finansal bilgilerin tekrarından kaçınılır¹¹³.

2.8.2. Ara Dönem Finansal Raporlamanın Unsurları

İşletmelerin belirleyecekleri esas doğrultusunda ara dönem finansal raporlar tam set raporlama veya özet (asgari) set raporlama şeklinde düzenlenebilirler.

Karşılaştırmalı dönemler için hangi ara dönemlere ilişkin mali tabloların sunulması gerektiğini belirtir.

Önemlilik, öngörülen yıllık tutarlara göre değil ara dönem mali tablolarındaki bilgilerin düzeyine göre belirlenir.

Ara dönem mali tablolarda, en son yıllık mali tablolardan bu yana gerçekleşen önemli husus ve değişiklikleri anlamaya yardımcı olacak dipnotların verilmesi gerekmektedir.

Yıllık mali tabloların hazırlanmasında kullanılan muhasebe politikaları aynı şekilde uygulanır.

Gelir ve giderler oluştukları dönemde, bekletilmeden ve ertelenmeden, kayda alınmalıdır.

Ara dönem muhasebe ilkelerinde bir değişiklik olduğu takdirde, bir önceki ara dönemin mali tabloları da yeni uygulamayı içerecek şekilde değiştirilir.

¹¹³ UMS 34 Ara Dönem Finansal Raporlama.

2.8.2.1. Tam Set Raporlama

Eğer işletme ara dönem finansal rapor hazırlamada bu esası belirlemiş ise, IAS 1 Finansal Tabloların Sunumu standardı şartları gereğince yıl sonu finansal tablo ve raporlarındaki sınıflama ve değerlendirme ilkelerine göre her ara dönem sonunu yıl sonuymuş gibi düşünerek düzenleme yapmalıdır.

Buna göre düzenlenecek finansal set bilanço, gelir tablosu, öz kaynak değişim tablosu, nakit akım tablosu ve dipnotlardan oluşmaktadır.

2.8.2.1.1. Bilanço Dipnotları¹¹⁴

(Değişik: Seri: XI, No: 11 Sayılı Tebliğ ile)

Ayrıntılı bilanço dipnotlarında, varsa, aşağıdaki bilgilerin açıklanması şarttır:

- 1) İşletmenin fiili faaliyet konusu,
- 2) Sermayenin % 10 ve daha fazlasına sahip ortakların,

Adı Pay Oranı Pay Tutarı

3) Sermayeyi temsil eden hisse senetlerine tanınan imtiyazlar (Hisse senetleri tertipleri ve imtiyaz türleri itibariyle ayrı ayrı),

4) Kayıt sermayeli ortaklıklarda kayıtlı sermaye tutarı,

5) Yıl içinde yapılan sermaye artırımları ve kaynakları,

Artırım Tarihi Artırım Tutarı Nakit Yedekler YDDAF

6) Yıl içinde ihraç edilen hisse senedi dışındaki menkul kıymetler,

Menkul Kıymetin Türü İhtiyaç Tutarı Vadesi

7) Yıl içinde itfa edilen borçlanmayı temsil eden menkul kıymetler,

Menkul Kıymetin Türü İtfa Tutarı

8) Cari dönemde duran varlık hareketleri,

a) Satın alınan, imal veya inşa edilen maddi duran varlıkların maliyeti.....

¹¹⁴ SPK, 01.03.1995 tarihli 22217 Sayılı Resmi Gazetede Yayınlanan Seri: XI, No: 11 Sayılı Tebliğ.

b) Satılan veya hurdaya ayrılan maddi duran varlık maliyeti

c) Cari dönemde ortaya çıkan yeniden değerlendirme artışları

— Varlık maliyetlerinde (+)

— Birikmiş amortismanlarda (-)

d) **(Ek: Seri: IX, No: 15 sayılı Tebliğ ile)** Yapılmakta olan yatırımların niteliği, toplam tutarı, başlangıç ve bitiş tarihi ve tamamlanma derecesi,

9) Cari ve gelecek dönemlerde yararlanılacak yatırım indiriminin toplam tutarı,

10) İşletmenin ortaklar, iştirakler ve bağlı ortaklıklarla olan alacak-borç ilişkisi,

Alacaklar

Borçlar

Ticari

Ticari Olmayan

Ticari

Ticari Olmayan

1) Ortaklar

2) Bağlı Ortaklık

3) İştirakler

11) Stoklar ve diğer bilanço kalemlerinde uygulanan değerlendirme, envanter ve amortisman ayırma yöntemleri, bunlarda ve diğer muhasebe politikalarında önceki dönemlere göre yapılan değişiklikler, bu değişikliklerin parasal etkileri ve işletmenin sürekliliği ile dönemsellik varsayımlarını değiştirecek muhtemel gelişmeler ve bunların gerekçeleri,

12) Tebliğin 1 nolu ekinde belirtilen bilanço tarihinden sonra ortaya çıkan ve açıklamayı gerektiren hususlara ilişkin bilgi,

13) Tebliğin 2 nolu ekinde belirtilen şarta bağlı zararlar ile her türlü şarta bağlı kazançlara ilişkin bilgi, (işletmeyi borç altına sokacak ve dönem sonucunu etkileyebilecek hukuki ihtilafların mahiyetleri bu bölümde açıklanır.)

14) İşletmenin gayri safi kâr oranları üzerinde önemli ölçüde etkide bulunan muhasebe tahminlerinde değişikliklere ilişkin bilgi ve bunların parasal etkileri,

15) Aktif değerler üzerinde mevcut bulunan toplam ipotek veya teminat tutarları,

16) Aktif değerlerin toplam sigorta tutarı,

17) Alacaklar için alınmış olan ipotek ve diğer teminatların toplam tutarı,

18) Pasifte yer almayan taahhütlerin toplam tutarı,

19) Bankalardaki mevduatın bloke olanına ilişkin tutarlar,

20) Bilançoda maliyet bedeli üzerinden gösterilmiş menkul kıymetlerin ve finansal duran varlıkların borsa rayiçlerine göre, borsa rayiçleri üzerinden gösterilmiş menkul kıymetlerin ve finansal duran varlıkların maliyet bedellerine göre değerlerini gösteren bilgi,

21) Menkul kıymetler ve bağlı menkul kıymetler grubu içinde yer alıp işletmenin ortakları, iştirakleri ve bağlı ortaklıklar tarafından çıkarılmış bulunan menkul kıymet tutarları ve bunları çıkaran ortaklıklar,

22) Mali tablolardaki "diğer" ibaresini taşıyan hesap kalemlerinden dahil olduğu grubun toplam tutarının %20'sini veya bilanço aktif toplamının % 5'ini aşan kalemlerin ad ve tutarları,

23) "Diğer Alacaklar" ile "Diğer Kısa veya Uzun Vadeli Borçlar" hesap kalemi içinde bulunan ve bilanço aktif toplamının yüzde birini aşan, personelden alacaklar ile personele borçlar tutarlarının ayrı ayrı toplamları,

24) Ortaklar, iştirakler ve bağlı ortaklıklardan alacaklar nedeniyle ayrılan şüpheli alacak tutarları ve bunların borçları,

25) Vadesi gelmiş bulunan ve henüz vadesi gelmeyen alacaklar için ayrılan şüpheli alacak tutarları, (Bu tutarlar ayrı toplamlar olarak gösterilir.)

26) **(Değişik: Seri: XI, No: 16 sayılı Tebliğ ile)** İşletme ile dolaylı sermaye ve yönetim ilişkisine sahip iştirakler ve bağlı ortaklıkların dökümü, iştirakler ve bağlı ortaklıklar hesabında yer alan ortaklıkların isimleri ve iştirak oran ve tutarları, söz konusu ortaklıkların düzenlenen en son mali tablolarında yer alan dönem karı veya zararı, net dönem karı veya zararı ile bu mali tabloların ait olduğu dönem, Kurulumuz standartlarına göre hazırlanıp

hazırlanmadığı, bağımsız denetime tabi tutulup tutulmadığı ve bağımsız denetim raporunun olumlu, olumsuz ve şartlı olmak üzere hangi türde düzenlendiği,

27) İştirakler ve bağılı ortaklıklarda içsel kaynaklardan yapılan sermaye artırımını nedeniyle elde edilen bedelsiz hisse senedi tutarları,

28) Taşınmazlar üzerinde sahip olunan aynı haklar ve bunların değerleri,

29) Duran varlıklarda son üç yılda yapılan yeniden değerlendirme tutarları,

Yıl

Yeniden Değerleme

30) Yabancı paralarla temsil edilen ve kur garantisi olmayan alacak ve borçlar ile aktifte mevcut yabancı paraların ayrı ayrı tutarları ve TL'ye dönüştürülme kurları,

31) Ortaklar, iştirakler ve bağılı ortaklıklar lehine verilen garanti, taahhüt, kefalet, avans, ciro gibi yükümlülüklerin tutarı,

32) Kategorileri itibariyle yıl içinde çalışan personelin ortalama sayısı,

33) Mali tabloları önemli ölçüde etkileyen ya da mali tabloların açık, yorumlanabilir ve anlaşılabilir olması açısından açıklanması gerekli olan diğer hususlar,

Yukarıdaki maddelerde yer almayıp işletme için belli bir öneme sahip olan muhasebe politikalarının ayrıca açıklanması gerekir.

Özet bilanço dipnotlarında, yukarıdaki maddelerden 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 22, 30, 31 de yer alan bilgilerin açıklanması zorunludur.

Aracı Kurumlar, ayrıntılı ve özet bilançolarının dipnotlarında ayrıca aşağıdaki bilgileri açıklamakla yükümlüdürler;

Aracılık yüklenim sözleşmelerinin konusunu oluşturan menkul kıymetlerin toplam nominal tutarları,

– Saklama veya anapara ve gelirlerinin tahsili amacıyla emanet olarak bırakılan menkul kıymet ve kuponların toplam nominal tutarları,

– Portföylerinde bulunan menkul kıymetlerin toplam nominal tutarı.

2.8.2.1.2. Gelir Tablosu Dipnotları¹¹⁵

(Seri: XI, No: 11 sayılı Tebliğ ile değişik)

Ayrıntılı ve özet gelir tablolarının dipnotlarında aşağıdaki hususlarda açıklama yapılması zorunludur.

1) Dönemin tüm amortisman giderleri ile itfa ve tükenme payları .. TL.

a) Amortisman giderleri TL.

aa) Normal amortisman giderleri TL.

bb) Yeniden değerlemeden doğan amortisman giderleri..... TL.

b) İtfa ve tükenme payları TL.

2) Dönemin reeskont ve karşılık giderleri TL.

3) Dönemin tüm finansman giderleri TL.

a) Üretim maliyetine verilenler

b) Sabit varlıkların maliyetine verilenler

c) Doğrudan gider yazılanlar

4) Dönemin finansman giderlerinden ortaklar, bağlı ortaklık ve iştiraklerle ilgili kısmın tutar (Toplam tutar içindeki payları %20'yi aşanlar ayrıca gösterilecektir.) TL.

5) Ortaklar, bağlı ortaklık ve iştiraklerle yapılan satış ve alışlar (Toplam tutar içindeki payları % 20'yi aşanlar ayrıca gösterilecektir.) TL.

6) Ortaklar bağlı ortaklık ve iştiraklerden alınan ve bunlara ödenen faiz, kira ve benzerleri (Toplam tutar içindeki payları % 20'yi aşanlar ayrıca gösterilecektir.) TL.

7) Yönetim kurulu başkan ve üyeleriyle genel müdür, genel koordinatör, genel müdür yardımcıları gibi üst yöneticilere cari dönemde sağlanan ücret ve benzeri menfaatlerin toplam tutarı TL.

¹¹⁵ SPK, a.g.t.

8) Amortisman hesaplama yöntemleri ile bu yöntemlerde yapılan değişikliklerin dönemin amortisman giderlerinde meydana getirdiği artış (+) veya azalış (-) TL.

9) Stok maliyeti hesaplama sistemleri (safha veya sipariş maliyeti gibi) ve yöntemleri (ağırlıklı ortalama maliyet, ilk giren ilk çıkar, hareketli ortalama maliyet gibi.)

10) Varsa, tamamen veya kısmen fiili stok sayımı yapılamamasının gerekçeleri

11) Yurtiçi ve yurtdışı satışlar hesap kalemi içinde yer alan ürün, hurda, döküntü gibi maddelerin satışları ile hizmet satışlarının ayrı ayrı toplamalarının brüt satışların yüzde yirmisini aşması halinde bu madde ve hizmetlere ilişkin tutarları TL.

12) İşletmenin varsa satışlarıyla ilgili teşvik ve sübvansiyonlar hakkında bilgi

13) Önceki döneme ilişkin gelir ve giderler ile önceki döneme ait gider ve zararların tutarlarını ve kaynakları gösteren açıklayıcı not

14) Adi ve imtiyazlı hisse senetleri için ayrı ayrı gösterilmek koşuluyla, hisse başına kâr ve kâr payı oranları

15) **(Ek: Seri: XI, No: 15 sayılı Tebliğ ile)** Her bir ana üretim grubu için ayrı ayrı olmak üzere, işletmenin dönem içinde gerçekleştirdiği mal ve hizmet üretim miktarlarındaki değişimler.

16) **(Ek: Seri: XI, No: 15 sayılı Tebliğ ile)** Her bir ana satış grubu için ayrı ayrı olmak üzere, işletmenin dönem içinde gerçekleştirdiği mal ve hizmet satış miktarlarındaki değişimler.

Aracı kurumlarca düzenlenecek ayrıntılı ve özet gelir tablolarının, Kurul'ca belirlenen formlara uygun olarak ve yukarıdaki bölümlerde yer alan açıklamalar çerçevesinde hazırlanması gerekir. Ancak, aracı kurumlar, "Brüt Satışlar" hesap kaleminde menkul kıymet türleri itibariyle elde edilen hasılat ile hizmet satış hasılatını belirtirler. Satılan belge maliyeti, "Satışların Maliyeti" tablosuna göre, yine menkul kıymet türleri dikkate alınarak, dönem başı stoku

ile elde etme maliyetinin toplanması ve bu toplamdan dönem sonu stokunun indirilmesiyle bulunur.

Aracı kurumların ayrıntılı ve özet gelir tablolarına ilişkin dipnotları, yukarıda 1, 2, 6 ve 7'de yer alan bilgileri kapsayacaktır.

2.8.2.2. Özet (Asgari) Set Raporlama

Yıl sonundaki finansal tablolarda yer alan tüm hesap grupları ve hesaplara yer verilmeden özet bir şekilde özet bilanço, özet gelir tablosu, özet öz kaynak değişim tablosu, özet nakit akım tablosu ve seçilmiş dipnotlardan meydana gelen raporlama şeklidir.

Özet set raporlamanın yapılması durumunda, bu özet tabloların asgari olarak, en son yıllık finansal tablolarda yer alan başlık ve alt toplamları ve IAS 34 kapsamındaki seçilmiş dipnotları içermesi şarttır¹¹⁶.

Türkiye'deki uygulamada SPK mevzuatına göre işletmeler ara dönemlerde tam set finansal tablo düzenlemek durumundadırlar.

2.8.3. Ara Dönem Finansal Tablo Sunulacak Dönemler

Ara dönemler itibariyle hazırlanan finansal tablolar karşılaştırma yapılacak olan ilgili döneme ait finansal tablolar ile birlikte verilmesi gerekmektedir. Buna göre;

- Ara dönem bilanço, aynı dönemin açılış bilançosu ile (veya önceki yıl sonu ile) karşılaştırmalı olarak sunulur.
- İşletme altı aylık dönemler itibariyle raporlama yapıyor ise, ara dönem gelir tablosu, bir önceki yıl aynı dönemi kapsayan ara dönem gelir tablosu ile karşılaştırmalı olarak sunulur. Eğer, üçer aylık dönemlerde raporlama yapılıyor ise, işletme, cari dönem ve önceki dönem bilgilerini ikiye ayırır. Cari dönem içerisinde, dönem başından bilanço tarihine kadar olan süre için kümülatif rakamlar yanında, son üç ayın gelir-gider rakamları da verilir. Önceki dönem bilgileri de aynı şekilde hazırlanır.

¹¹⁶ Ökten Remzi, Kaval Hasan, Karapınar Aydın, a.g.e., s. 555.

- Nakit akım tablosu hazırlanırken, yıl başından bilanço tarihine kadar olan dönem için nakit hareketleri, önceki yıl aynı dönemle karşılaştırmalı olarak düzenlenir.
- Öz kaynak değişim tablosunda ise, yine yıl başından bilanço tarihine kadar olan dönem için öz kaynak kalemlerindeki değişiklikler önceki yıl aynı dönemle karşılaştırmalı olarak düzenlenir¹¹⁷.

Hisse senetleri menkul kıymetler borsasında işlem gören Türkiye işletmeleri SPK mevzuatı uyarınca IAS 34 standardı esasları çerçevesinde ara dönem finansal raporlama yapmak durumundadırlar.

2.8.4. Ara Dönem Finansal Raporlamada Finansal Tablolara Alma ve Değerleme

Yıllık finansal raporların hazırlanmasında kullanılan muhasebeleştirme politikaları ve gelir-gider unsurlarının değerlendirilmesi, ara dönem finansal raporlar için de farklılık göstermemektedir.

Ara dönem finansal raporlama yapılırken o andaki mevcut ve geçerli veriler kullanılarak sınırlı zamanda değerlendirme işlemleri yıllık raporlamada olduğu şekilde gerçekleştirilir. Ancak zamanın kısıtlı olması ve ara dönemlik bilginin az olması tam anlamıyla bir değerlemeden ziyade daha çok tahmine dayalı bir değerlendirme işlemini gündeme getirmektedir.

Ara dönem finansal raporlar hazırlanırken kullanılacak muhasebe politikaları ile ilgili yaklaşımlar ve yıla düzenli dağılmayan gelir-gider unsurlarının değerlendirilmesi aşağıda kısaca açıklanmaya çalışılmıştır.

2.8.4.1. Kullanılacak Muhasebe Politikaları

Ara dönem finansal tabloların hazırlanmasında yıllık finansal tablolarda uygulanan muhasebe politikalarının uygulanması zorunludur¹¹⁸. Yıllık finansal tablolarda uygulanmış olan politikalarda herhangi bir değişiklik yapılması gerektiğinde IAS 8 standardı hükümlerine bağlı olarak değişikliklerin etkilerinin açıklanmasıyla cari yıl ara finansal tablolarında uygulamaya konulabilir.

¹¹⁷ Öten Remzi, Kaval Hasan, Karapınar Aydın, a.g.e., s. 558.

¹¹⁸ Öten Remzi, Kaval Hasan, Karapınar Aydın, a.g.e., s. 560.

Ara finansal tabloların düzenlenmesindeki değerlendirme ilkeleri, cari yıl başından, ara dönem finansal tablo düzenleme tarihine kadar olan süreyi kapsar. Değerlemede, bu tarih itibarıyla geçerli bilgiler kullanılarak yapılan tahminler esas alınır. Daha sonraki ara dönemlerde, tahminlerde meydana gelecek değişikliklere göre değerlendirme yapılır. Tahmin değişikliklerine ilişkin olarak önceki dönem ara finansal tabloların geriye dönük olarak düzeltilmesine gerek yoktur. Ancak tahmin değişikliğinin niteliği ve tutarı, ara dönem finansal tabloların seçilmiş dipnotlarında ve son ara dönemde bu değişiklik olmasına rağmen, son ara dönem için ayrı bir ara dönem finansal tablo yayınlanmaması durumunda yıllık finansal tabloların dipnotlarında açıklama yapılır¹¹⁹.

2.8.4.2. Düzenli Dağılmayan Gelir ve Gider Unsurlarının Değerlenmesi

Gerçekleşmeleri faaliyet yılının her döneminde aynı olmayan ve bu yüzden de ara dönemler itibarıyla eşit olarak dağıtılamayan gelir ve giderler için yapılması gerekli işlemler kısaca açıklanmaya çalışılmıştır.

Bütün bir faaliyet yılı içerisinde gerçekleşen temettüleri, isim hakları, devlet teşvikleri, yıl sonu ciro primleri gibi dönemle, mevsimle veya faaliyet alanıyla ilgili olarak farklılık gösteren gelirlerin muhasebeleştirilmesinde yıl sonunda uygulanan muhasebeleştirme esasları aynen geçerlidir. Yani eğer gelir yıl sonunda tahakkuk ettirilemiyor veya ertelenemiyorsa aynısı ara dönemde yapılacak olan muhasebeleştirme işlemi için de geçerlidir.

Dönem giderleri olarak adlandırılan gider türleri yılın belirli dönemlerinde gerçekleştiğinden tahakkuk ettirilmeleri yıllık tabloların hazırlanmasında geçerli olan esaslar ile aynıdır. Yukarıda gelirler için sözü edilen tahakkuk ettirilememe veya ertelenememe ara dönemler için de söz konusudur.

Yıla düzenli dağılamayan gelir ve giderler için yıl sonu rakamları tahmin edilebiliyorsa ve gerçekleşeceklerinden şüphe edilmiyorsa veya bir ara dönem itibarıyla gerçekleşen rakamlar ile bir diğer ara dönem arasında büyük farklılıklar varsa öteleme veya öne alma yapılmaksızın ilgili ara döneme düşen kısmı tahakkuk ettirilir ve gelir tablosuna kaydedilir.

¹¹⁹ Ökten Remzi, Kaval Hasan, Karapınar Aydın, a.g.e., s. 561.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARA DÖNEM FİNANSAL TABLO VERİLERİ İLE YILLIK DEĞERLERİN TAHMİN EDİLMESİ ÜZERİNE İMKB UYGULAMASI

Yıllık finansal tablolar öncelikli olarak sona eren yıla ait faaliyet sonuçları ve dönemin bitiş tarihinde firmanın finansal durumu hakkında ilgili çıkar gruplarını bilgilendirmek amacıyla yayınlanmaktadır. Tablolar aynı zamanda yönetimin değerlendirilmesine ve gelecekteki faaliyet sonuçlarının tahmin edilmesine yardımcı olabilmek için önceki dönemlerle karşılaştırmalı olarak kullanılmaktadır.

Ara dönem raporların yayınlanmasının amacı ise yıllık raporların arasında oldukça uzun bir zaman olması nedeniyle ilgili çevrelere daha kısa aralıklarla gelecek yıla ait raporun içeriği hakkında önceden haber vermektir.

Yıllık tablolarla ara dönem tabloların nedenlerinin birbirleri ile benzerlik gösterdiği kabul edilmektedir. Karşılaştırmalı bilgi verilir ve verilen bilgilerin çıkacak yıllık sonuçların tahmin edilmesinde yararlı olması beklenir. Tahmin edilme yeteneğinin bu beklentisi kurallara uygun bir şekilde genel olarak "... eğer ilk iki çeyrek döneme ait bilgi halihazırda uygunsa, genellikle bütün yıl için bir tahmin oldukça kolay yapılabilir"¹²⁰ şeklinde Cohen ve Zinbarg tarafından ifade edilmektedir.

Muhasebe bilgilerinin niteliksel özelliklerinden ikisi olan zamanlılık ve tahmin değeri, geçmişe ve karar verme anına ait çıktılardaki gerçek ve karar vericilerin etkili kararlar verme kapasitesini yitirmeden önce hazır hale getirilen bilgilerin kullanıcıların geleceğe ilişkin sonuçlar ile ilgili tahminlerinin oluşmasına neden olması veya oluşma olasılığını arttırarak fayda sağlamasını ifade ederek ara dönem finansal raporlara neden gereksinme duyulduğunu açıklar niteliktedir.

Firmaların ara dönem rakamlarının yıllık rakamları tahmin değeri literatürde ilk defa Green ve Segall tarafından 1966 ve 1967'de 1963 ve 1964 yıllarına ait New York Menkul Kıymet Borsasında (NYSE) işlem gören 50 firma

¹²⁰ Jerome B. Cohen, Edward D. Zinbarg, Investment Analyses and Portfolio Management, Homewood, Irwin, 1967, s. 250.

üzerinde yaptıkları ampirik çalışmalarla tartışılmış ve ara dönem raporların yıllık sonuçların öngörülmesini geliştirici hiçbir tahmin değerine sahip olmadıklarını, olsalar bile bunun değerlendirmeye alınamayacak kadar az olduğunu savunmuşlardır.

Bunlara karşıt olarak Brown ve Niederhoffer, Coates, Reilly, Morgenson ve West tarafından 1968, 1972 gibi daha sonraki yıllarda kullanılan modellerin artırılması ve seçilen veri aralıklarının genişletilmesiyle yapılan ara dönem raporların yıllık sonuçları öngörmede tahmin edici içeriğe sahip oldukları tartışılmıştır. Konu üzerine yapılan tüm çalışmalar ara dönem raporların aynı yıla ait yıllık sonuçların öngörülmesini geliştirmede faydalı olduğunu kanıtlarını sağlamıştır.

Yakın geçmişe bakıldığında ara dönem finansal raporların yıllık değerleri tahmin etmede ne derece tutarlı ve faydalı olduğu konusunda her geçen gün öneminin daha da arttığı ve finansal bilgi kullanıcılarının verdikleri kararları etkilemede ciddi bir öneme sahip olduğu söylenebilir. Günümüzde muhasebe standartlarıyla ilgili yapılan değişikliklerle ve yayınlanan tebliğlerle son halini almış olan ara dönem finansal tabloların tahmin gücü ve tahmin yeteneği ile ilgili çalışmanın amacı aşağıda açıklanmıştır.

3.1. Araştırmanın Amacı

Çalışmanın uygulama bölümü ile amaçlanan geçmişte yapılan çalışmalar temel alınarak oluşturulan modellerle bir yıla ilişkin üçer aylık ara dönem finansal tablo verileriyle o yıla ait yıl sonu finansal tablo değerlerinin ne derece tahmin edilip edilemediğini ve genel olarak yaygınlaşmış olan yılın son çeyreğine ait ara dönem verilerinin yıl sonu değerlerini tahmin etmede en yüksek başarıya sahip olduğu görüşünün doğru olup olmadığını ortaya koymaya çalışmaktır.

Amaç doğrultusunda finansal yapılarının ve muhasebe uygulamalarının birbirleriyle farklılık göstermemesi ve inceleme yapılacak örnek sayısının mali sektörde yer alan kuruluşlara göre daha fazla olması açısından İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda (İMKB) işlem gören mali sektör endeksi dışında kalan tüm firmaların gelir tablolarından yararlanılmıştır.

3.2. Veri Seti

Tahmin edilecek değerler olarak finansal tabloların en değerli kullanıcıları olan yatırımcılar için önemli olduğu düşünölen sırasıyla, net satış gelirleri, brüt esas faaliyet karı-zararı, net esas faaliyet karı-zararı, faaliyet karı-zararı, vergi öncesi kar-zarar ve net dönem karı-zararı olmak üzere toplamda altı adet gelir tablosu kalemi tahmin değerlendirmesi içerisine dahil edilmiştir. Kalemlerin isimleri uzun olduğundan analizlerde sırasıyla; NSG, BEFKZ, NEFKZ, FKZ, VÖKZ, ve NDKZ şeklinde kısaltılarak kullanılmıştır.

Seçilen gelir tablosu kalemlerinden oluşın değişkenler kısaca,

Net Satış Gelirleri (NSG): Brüt satış gelirlerinden, iadeler, satış iskontoları ve diğer indirimler düşöldükten sonra kalan tutardır. Net satış gelirleri gelir tablosunun temel kalemlerinden biridir. Bu kalemin bilinmesi, stok, öz sermaye, varlık ve işletme sermayesinin devir hızlarının hesaplanması için zorunludur¹²¹,

Brüt Esas Faaliyet Karı-Zararı (BEFKZ): Net satış gelirleri, hizmet gelirleri ve esas faaliyetlerden diğer gelirlerin toplamından satışların maliyeti kaleminin toplam tutarının düşölmesi yoluyla elde edilir,

Net Esas Faaliyet Karı-Zararı (NEFKZ): Bu kalem brüt esas faaliyet karı-zararı toplamından faaliyet giderleri kalemi değerinin çıkartılması sonucu elde edilen değerdir,

Faaliyet Karı-Zararı (FKZ): Net esas faaliyet karı veya zararına varsa diğer faaliyetlerden gelir ve karların eklenmesi, hesaplanan toplam değerden varsa diğer faaliyetlerden gider ve zararların ve finansman giderleri toplamının çıkartılması ile ortaya çıkan sonuçtur,

Vergi Öncesi Kar-Zarar (VÖKZ): Faaliyet karına olağan dışı gelir ve karların eklenmesi ve olağan dışı gider ve zararların çıkarılmasıyla ulaşılan değere verilen isimdir,

Net Dönem Karı-Zararı (NDKZ): Dönem karından ödenecek vergi ve diğer yasal yükümlölükler düşöldükten sonra kalan tutar işletmenin o hesap

¹²¹ Akgüç Öztin, Mali Tablolar Analizi, Avcıol Basım, İstanbul, 1995, s. 201.

döneminde sağladığı dönem net karını veya zararını göstermektedir¹²² şeklinde tanımlanabilir.

Gerçekleştirilen uygulama için 2007 yılında İMKB’de işlem gören ve değerlendirmede kullanılmak üzere seçilen gelir tablosu kalemlerine ait üç ara dönemlik ve yıllık olmak üzere toplam dört adet eksiksiz verilerine ulaşılabilen 209 adet firma ele alınmıştır. Yapılan araştırma 1992-2007 yılları arasında gerçekleştirilmiş olduğundan en son yıl olan 1992 için örnek firma sayısı 88’e kadar gerilemiştir.

Tablo 3.1. Seçilen Firmalar

ACIBD	ASELS	BUCIM	DMSAS	FRIGO	KENT	MIPAZ	PRTAS	TTRAK
ADANA	ASLAN	BURCE	DOAS	FROTO	KERVT	MNDRS	PTOFS	TUDDF
ADEL	ASUZU	BURVA	DOBUR	FVORI	KIPA	MRDIN	RYSAS	TUKAS
AEFES	ATEKS	BYSAN	DOGUB	GEDIZ	KLBM0	MRSHL	SANKO	TUMTK
AFMAS	AYCES	CBSBO	DURDO	GENTS	KLMSN	MRTGG	SARKY	TUPRS
AFYON	AYEN	CCOLA	DY0BY	GEREL	KNFRT	MTEKS	SASA	UCAK
AKALT	AYGAZ	CELHA	ECILC	GOLDS	KONYA	MUTLU	SELEC	ULKER
AKCNS	BAGFS	CEMTS	ECYAP	GOODY	KORDS	NETAS	SELGD	UNYEC
AKENR	BAKAB	CEYLN	EDIP	GRUND	KOZAA	NTTUR	SERVE	USAK
AKIPD	BANVT	CIMSA	EGEEN	GUBRF	KRDMA	NUHCM	SILVR	VAKKO
AKSA	BERDN	CLEBI	EGGUB	HEKTS	KRSTL	OKANT	SKPLC	VANET
AKSUE	BFREN	CMBTN	EGPRO	HURGZ	KRTEK	OLMKS	SKTAS	VESBE
ALCAR	BIMAS	CMENr	EGSER	HZNDR	KUTPO	OTKAR	SNPAM	VESTL
ALCTL	BISAS	COMDO	EMKEL	IDAS	LINK	PARSN	SODA	VKING
ALKA	BOLUC	CYTAS	EMNIS	IHEVA	LOGO	PENGD	SONME	YATAS
ALKIM	BOSSA	DARDL	ENKAI	INDES	LUKSK	PETKM	TATKS	YUNSA
ALTIN	BOYNR	DENCM	EPLAS	INTEM	MAALT	PETUN	TBORG	ZOREN
ALYAG	BRISA	DENTA	ERBOS	IPMAT	MAKTK	PIMAS	TCELL	
ANACM	BRMEN	DERIM	EREGL	ISAMB	MARTI	PINSU	TEKTU	
ANELT	BROVA	DESA	ERSU	IZMDC	MEGES	PKART	THYAO	
ARCLK	BRSAN	DEVA	ESCOM	IZOCM	MEMSA	PKENT	TIRE	
ARENA	BSHEV	DGATE	ESEMS	KAPLM	MERKO	PNSUT	TOASO	
ARMDA	BSOKE	DGZTE	FENIS	KARSN	METUR	PRKAB	TRCAS	
ARSAN	BTCIM	DITAS	FMIZP	KARTN	MIGRS	PRKTE	TRKCM	

Araştırmada kullanılan gelir tablosu kalemlerine ilişkin veriler, Finnet ücretli abonelik sistemiyle Finnet Mali Analiz ve Finnet Teknik Analiz programlarının ve İMKB’nin şirketlere ait yıllar itibariyle yayınlamış olduğu mali tablolar yardımı ile elde edilmiştir.

¹²² Akdoğan Nalan, Tenker Nejat, age, 2007, s. 226

3.3. Modeller ve Araştırma Yöntemi

Seçilen firmalara ait gelir tablosu kalemlerinin üç, altı ve dokuz aylık değerleri kurulan modeller ile regresyon analizine tabi tutularak yıllık değerleri tahmin edilmeye, ortaya çıkan sonuçlar ise her bir kalemin her bir ara dönemi için ayrı tablolar haline dönüştürülerek grafikler yardımıyla yorumlanmaya çalışılmıştır.

Toplam üç adet regresyon modeli kurulmuş ve bu modellerde her yıla ait ara dönem değerleri bağımsız değişken, tahmin edilecek olan yıl sonu değerleri ise ara dönem değerlere bağlı olarak değişecek olan bağımlı değişken olarak analize dahil edilmiştir.

1992-2007 yılları aralığında kullanılmak üzere üç adet yıllık model kullanılmıştır. Modeller kurulurken tüm yılın %25'ini oluşturan üç aylık periyodun 4, tüm yılın %50'sini oluşturan altı aylık periyodun 2, tüm yılın %75'ini oluşturan dokuz aylık periyodun ise $\frac{3}{4}$ katları alınarak denklemde yerlerine yazılmış ve yıllık değerler tahmin edilmeye çalışılmıştır.

Oluşturulan modeller aşağıdaki gibidir;

$$Y = \alpha + \beta x$$

Basit doğrusal regresyon denkleminde yola çıkılarak seçilen firmalara ait analize tabi tutulan bilanço kalemlerinin 1992-2007 yılları arasındaki yıllık değerleri üç, altı ve dokuz aylık değerleri yardımıyla tahmin edilmeye çalışılmıştır.

Yukarıdaki basit doğrusal regresyon denklemi geliştirilerek üç farklı model haline getirilmiş ve seçilen altı farklı gelir tablosu kalemleri üzerinde uygulanmıştır.

Model 1

$$Y_t = \alpha_1 + \beta_1 [3A_{Yt} \times 4]$$

Yukarıdaki regresyon denkleminde;

Y_t : seçilen bilanço kalemine ait tahmin edilecek t yılına ait yıllık değer

$3A_{Yt}$: seçilen gelir tablosu kaleminin t yılına ait üç aylık değeri

α_1 : sabit değer

Üç aylık ara dönem değerinin bütün bir yılın %25 ini oluşturduğundan yıllık değer tahmin edilebilmesi için 4 katı alınmıştır.

Model 2

$$Y_t = \alpha_2 + \beta_2 [6A_{Yt} \times 2]$$

Yukarıdaki regresyon denkleminde;

Y_t : seçilen gelir tablosu kalemine ait tahmin edilecek t yılına ait yıllık değer

$6A_{Yt}$: seçilen gelir tablosu kaleminin t yılına ait altı aylık değeri

α_2 : sabit değer

Altı aylık ara dönem değerinin bütün bir yılın %50 sini oluşturduğundan yıllık değer tahmin edilebilmesi için 2 katı alınmıştır.

Model 3

$$Y_t = \alpha_3 + \beta_3 \left[9A_{Yt} \times \frac{3}{4} \right]$$

Yukarıdaki regresyon denkleminde;

Y_t : seçilen gelir tablosu kalemine ait tahmin edilecek t yılına ait yıllık değer

$9A_{Yt}$: seçilen gelir tablosu kaleminin t yılına ait dokuz aylık değeri

α_3 : sabit değer

Dokuz aylık ara dönem değerinin bütün bir yılın %75 ini oluşturduğundan yıllık değer tahmin edilebilmesi için $\frac{3}{4}$ katı alınmıştır.

Yukarıdaki modellerin hepsi seçilen altı farklı gelir tablosu kalemine her yıl için teker teker ve de 1992-2007 yıllarının geneli için uygulanarak toplamda

306 adet regresyon denklemi kurularak çözümlenmiştir. Yapılan çözümler sonucunda elde edilen değerler her bilanço kalemi için ayrı ayrı olacak şekilde üç, altı ve dokuz aylık dönemler şeklinde tablolar halinde aşağıda sunulmuştur.

Ara dönem finansal tablo verilerinin yıllık finansal tablo değerlerini tahmin etmede kullanılmasında modelin açıklama gücü, bir başka ifadeyle tahminlemedeki başarısı olan belirlilik katsayısı R^2 (R kare) den yararlanılmıştır.

R kare değeri, bağımlı değişken olan yıllık finansal tablo değerleri ile bağımsız değişken olan ara dönem değerleri arasındaki korelasyonu, aralarındaki ilişkiyi açıklayan R değerinin karesinin alınmasıyla bulunan bir değerdir. R kare değeri yıllık tablo değerlerinin % kaç oranında ara dönem tablo değerleri tarafından açıklandığını göstermektedir.

R kare bağımlı değişkende örneklem değişkenliğinin, bağımsız değişkenle kurulan doğrusal ilişki tarafından açıklanan oranıdır. R kare ne kadar büyükse regresyonun açıklama gücü de o kadar yüksektir¹²³.

Regresyon analiz sonuçları değerlendirilirken kullanılan modellerin yıllık finansal tablo rakamlarını tahminlemedeki başarısı değerlendirilirken belirlilik katsayısı R karenin yanı sıra, modelin genel anlam düzeyi hakkında bilgi veren F testi ve açıklayıcı değişkenlerin katsayılarının istatistiksel olarak anlamlı olup olmadıklarını gösteren t testleri izlenerek dikkate alınmıştır.

3.4. Analizlerin Değerlendirilmesi

Ele alınan mali sektör endeksi dışında kalan 209 adet firmanın seçilen gelir tablosu kalemlerinin, ara dönem değerleri kullanılarak yıllık değerlerini tahmin etmeye yönelik olarak yapılan çalışma ile ortaya çıkan sonuçların üç, altı ve dokuz aylık değerlendirmeleri yapılarak aşağıdaki şekilde her bir finansal tablo kalemi, her bir model için ayrı ayrı yorumlanmaya çalışılmıştır

3.4.1. Yıllık Net Satış Gelirleri İle İlgili Analiz Sonuçları

Yıllık net satış gelirleri değeri tahmin edilirken sırasıyla model 1, model 2 ve model 3 analiz edilerek aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

¹²³ Newbold Paul, 4. Basımdan Çeviren Ümit Şenesen, İşletme ve İktisat İçin İstatistik, Literatür Kitabevi, İstanbul, Eylül 2000, s. 508.

3.4.1.1. Üç Aylık Net Satış Gelirleri Sonuçları

Net satış gelirleri kalemine ilişkin ilk üç aylık verilerin yıllık değerleri tahmini ile ilgili model 1 çerçevesindeki regresyon analizi sonuçları yıllar itibariyle ve tüm yılların toplulaştırılarak tek bir analize tabi tutulması ile ortaya çıkan sonuçlar Tablo 3.2'de gösterilmektedir. Buna göre;

Tablo 3.2. Üç Aylık NSG Sonuçları

YILLAR	KESİŞİM		X DEĞİŞKENİ		R ²	F-ist
	α_1	t-ist	β_1	t-ist		
1992-2007	1617210	0,4629	1,2456	335,69***	0,9779	112690,70***
1992	69317	1,9287*	1,2224	48,19***	0,9707	2322,68***
1993	9081	0,1641	1,3287	123,49***	0,9945	15248,98***
1994	-448595	-1,7779*	1,8181	54,55***	0,9662	2975,25***
1995	429738	1,9404*	1,2504	101,80***	0,9883	10362,64***
1996	-676698	-1,6588*	1,5157	111,01***	0,9893	12322,20***
1997	1645725	2,1537*	1,3731	101,59***	0,9859	10319,67***
1998	1636351	2,0526**	1,1552	133,37***	0,9913	17787,81***
1999	-1145249	-0,5136	1,5404	85,39***	0,9776	7291,94***
2000	-1679351	-0,7286	1,3002	166,93***	0,9934	27865,65***
2001	-2916300	-0,6956	1,4945	150,97***	0,9919	22793,22***
2002	-4927665	-0,8689	1,4088	150,52***	0,9919	22656,13***
2003	71646813	3,2446***	1,0738	49,10***	0,9280	2411,09***
2004	-6225621	-0,4429	1,3200	105,56***	0,9829	11141,89***
2005	-25048834	-1,6305	1,2694	112,31***	0,9845	12613,07***
2006	-36603703	-1,5905	1,2909	92,55***	0,9767	8566,29***
2007	-38979889	-2,4685**	1,2057	147,86***	0,9908	21863,96***

* %5-%10 düzeyinde anlamlılık mevcuttur

** %1-%5 düzeyinde anlamlılık mevcuttur

*** %1 düzeyinde istatistiksel anlamlılık mevcuttur

1992-2007 toplulaştırılmış analizde tüm yıllara ait üç aylık verilerin yıllık değerleri tahmin etmedeki başarısının yaklaşık %98 olmasıyla modelin amaca uygun bir şekilde istenilen sonucu verdiği görülmektedir. Bunun yanı sıra açıklayıcı değişken olan β_1 1'den büyük ve de t istatistikleri %1 düzeyinde anlamlıdır.

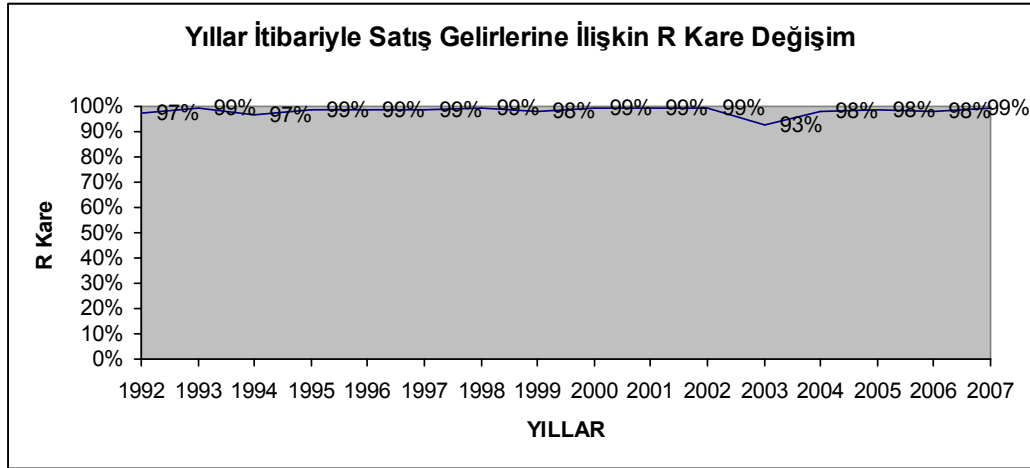
Geriye kalan değerlere tek tek yıllar bazında bakıldığında üç aylık ara dönem verisi olan bağımsız değişkenin yıllık değer olan bağımlı değişkeni %99 başarı ile 1993 yılında tahmin ettiği görülmektedir. Buna karşılık en düşük yüzdesi ise yaklaşık %93 değeri ile 2003 yılına aittir. Aynı zamanda 2003 yılının

açıklayıcı değişken katsayısı diğer yıllara ve toplulaştırılmış şekle göre 1,0738 ile en düşük değere, 1994 yılı ise 1,8181 ile en yüksek değere sahiptir.

2003 yılına ait üç aylık verinin yıllık değeri tahminleme gücü ve açıklayıcı değişken katsayısının diğer yıllara göre düşük olması, en yüksek sabit değer α_1 'i beraberinde getirmektedir.

Genel olarak yıllık yatay kesit regresyon analizleri incelendiğinde modelin açıklama gücü olan R karelerde önemli değişiklikler gözlenmemektedir. Bu değerlerin yıllar bazında gösterdiği değişiklik Grafik 3.1 ile gösterilmiştir. Açıklayıcı değişken katsayılarının hepsi 1'den büyük ve t istatistikleri %1 ve F testi de genel anlam düzeyinde anlamlıdır.

Grafik 3.1. Üç Aylık NSG'ye İlişkin R Kare-YILLAR

3.4.1.2. Altı Aylık Net Satış Gelirleri Sonuçları

Dönemin ilk yarısına ait net satış gelirleri verileri ile ait oldukları yılın yıllık değerlerinin tahmin edilmesi çalışmasının sonuçları yine her yıl için ayrı ve tüm yılların verilerinin havuzlanarak analizi Tablo 3.3'de görülmektedir.

Tüm yıllara ait altı aylık ara dönem verilerinin havuzlanarak hesap yapılması sonucu modelin açıklama gücü yaklaşık %99 başarı düzeyindedir. β_2 katsayısı ise 1'den büyük ve t istatistikleri %1 düzeyinde anlamlıdır.

Yıllar itibariyle ele alındığında ilk bakışta göze çarpan yaklaşık bütün tahminleme güçleri arasında önemli farklar olmadığı, hatta birbirleri ile

neredeysi aynı oldukları ve bunların içerisinde normalde yüksek fakat değerlerine göre en düşük değerin yine 2003 yılına ait olduğudur. Bu durum Grafik 3.2 üzerinde açıkça görülmektedir. Model 2'nin açıklama gücünün en düşük olduğu yıl olan 2003'e bakıldığında model 1'de olduğu gibi bu sefer en düşük açıklayıcı değişken katsayısına sahip olmadığını, bu değerin 2006 yılına ait olduğunu görüyoruz. Burada da 2003 yılı yine en yüksek α_2 sabit değerine sahip.

Tablo 3.3. Altı Aylık NSG Sonuçları

YILLAR	KESİŞİM		X DEĞİŞKENİ			R ²	F-ist
	α_2	t-ist		2	t-ist		
1992-2007	1981667	0,8005		1,1157	476,26***	0,9889	226827,66***
1992	22194	1,1034		1,1775	87,99***	0,9910	7742,62***
1993	-48293	-0,6480		1,2080	91,79***	0,9901	8426,19***
1994	-75401	-0,6809		1,3639	124,49***	0,9933	15496,62***
1995	231630	1,3113		1,1523	128,26***	0,9926	16451,06***
1996	-484871	-1,8940*		1,2988	177,12***	0,9958	31372,71***
1997	216883	0,4553		1,2648	164,65***	0,9946	27109,08***
1998	-179030	-0,3377		1,1182	202,30***	0,9962	40926,73***
1999	-3789560	-2,8416***		1,3202	144,41***	0,9921	20855,15***
2000	-7709271	-4,1525***		1,2131	208,51***	0,9958	43477,83***
2001	1671475	0,6566		1,2005	248,67***	0,9970	61837,72***
2002	-12587944	-3,2779***		1,2396	223,38***	0,9963	49897,65***
2003	50260283	2,6910***		1,1114	58,99***	0,9490	3480,03***
2004	-14971866	-1,3439		1,1959	133,83***	0,9893	17910,83***
2005	-13454284	-1,6084		1,1349	206,77***	0,9954	42752,30***
2006	-18528650	-1,1065		1,0874	127,44***	0,9876	16242,09***
2007	-24248943	-2,7875***		1,0940	268,58***	0,9972	72136,64***

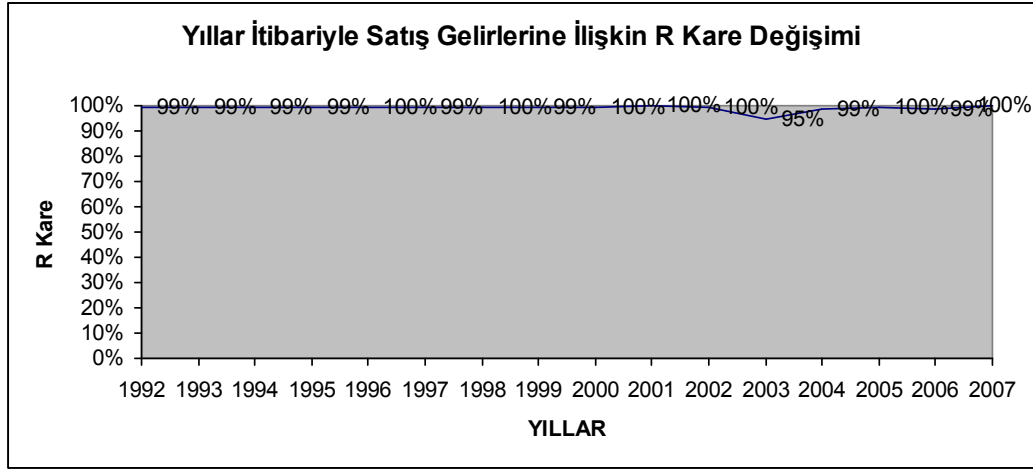
* %5-%10 düzeyinde anlamlılık mevcuttur

** %1-%5 düzeyinde anlamlılık mevcuttur

*** %1 düzeyinde istatistiksel anlamlılık mevcuttur

Diğer taraftan tüm açıklayıcı değişkenlerin katsayıları 1'den büyük ve istatistiki açıdan anlamlı ve model 2'nin açıklama gücü R karelerde pek bir fark olmadığı da açıkça görülmektedir. Ayrıca F testine bakıldığında da genel düzeyde anlamlı olan bir sonuç ortaya çıkmaktadır.

Grafik 3.2. Altı Aylık NSG'ye İlişkin R Kare-YILLAR

3.4.1.3. Dokuz Aylık Net Satış Gelirleri Sonuçları

Yılın son çeyreği olan dokuz aylık finansal tablolardan elde edilen veriler çerçevesinde regresyon modeli 3 ile tahminlemesi yapılan yıllık değerlere ilişkin elde edilen sonuçlar Tablo 3.4 ile özetlenmiştir. Bu çıktıya göre;

Yaklaşık %61 tahmin başarısı ile en düşük belirlilik katsayısına sahip olan yıl 1992 dir. Bu yılı takiben %95 ile 2003 gelmektedir. Onun dışında geriye kalan diğer yıllara bakıldığında tahmin güçleri arasında önemli bir farka rastlanmamaktadır. Bu durum Grafik 3.3 ile gösterilmiştir. Tüm yılların toplulaştırılmış halini bize gösteren 1992-2007 analizi sonucu da %99'dan büyük bir değere sahip olmakla dokuz aylık ara dönem verilerinin yıllık değerleri tahmin etmedeki başarısını ortaya koymaktadır.

2006 yılı haricindeki tüm açıklayıcı değişkenlerin katsayısı β_3 1 'den büyük ve t istatistikleri %1 düzeyinde anlamlıdır. 2006 yılının açıklayıcı değişken katsayısı 0,997 olmasına karşılık yine %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlılık göstermektedir.

Satış gelirleri bağımsız değişkeninin açıklayıcı değişken katsayısı ile çarpımı 0 olduğunda sabit değer olan α_3 'ün en yüksek görüldüğü yıl yine 2003 tür.

Tablo 3.4. Dokuz Aylık NSG Sonuçları

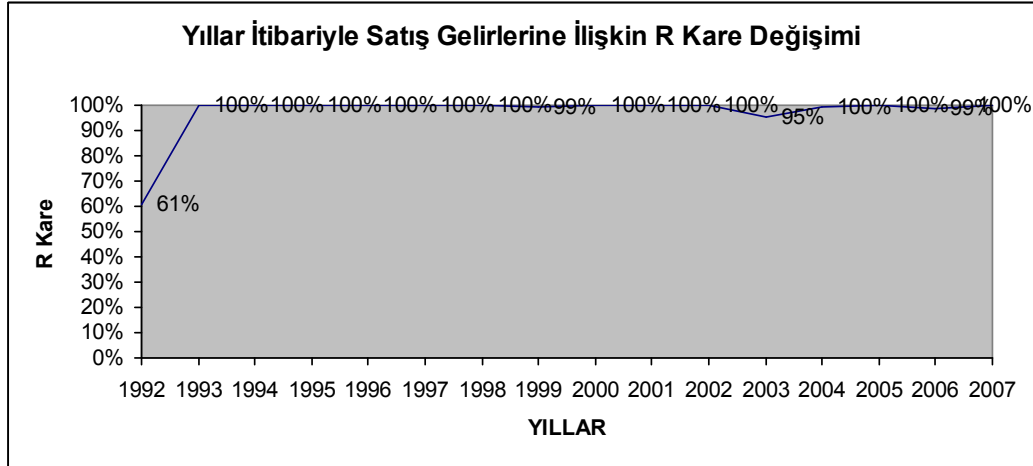
YILLAR	KESİŞİM		X DEĞİŞKENİ		R ²	F-ist
	α_3	t-ist	β_3	t-ist		
1992-2007	5365127	2,6459***	1,0321	582,02***	0,9925	338749,35***
1992	-9949	-0,0679	4,3633	10,44***	0,6066	108,92***
1993	33279	1,0491	1,0727	215,43***	0,9982	46408,49***
1994	121346	1,7929*	1,1050	203,03***	0,9975	41222,00***
1995	129057	1,1928	1,0640	210,15***	0,9972	44163,38***
1996	-154386	-0,9867	1,1333	289,38***	0,9984	83739,72***
1997	164046	0,5939	1,1006	284,45***	0,9982	80909,72***
1998	-212405	-0,4376	1,0452	221,05***	0,9968	48863,76***
1999	-772548	-0,5550	1,1310	137,50***	0,9912	18907,40***
2000	-3723602	-3,0118***	1,0804	312,39***	0,9981	97587,98***
2001	1622307	0,7661	1,0395	299,06***	0,9979	89438,42***
2002	-2299413	-0,8525	1,0665	317,09***	0,9982	100543,46***
2003	46663558	2,6489***	1,0720	62,78***	0,9547	3940,87***
2004	-4027646	-0,6028	1,0830	223,21***	0,9961	49823,72***
2005	80421	0,0210	1,0344	451,88***	0,9990	204193,64***
2006	4297683	0,2836	0,9970	140,47***	0,9898	19730,91***
2007	-6204957	-1,0971	1,0320	412,31***	0,9988	169997,44***

* %5-%10 düzeyinde anlamlılık mevcuttur

** %1-%5 düzeyinde anlamlılık mevcuttur

*** %1 düzeyinde istatistiksel anlamlılık mevcuttur

Grafik 3.3. Dokuz Aylık NSG'ye İlişkin R Kare-YILLAR

Net satış gelirleri kaleminin her bir üçer aylık ara dönem değerlerinin yıllık satış gelirleri tutarını tahmin etmedeki başarısını üç model yardımı ile elde edilen sonuçlar çerçevesinde açıklanmaya çalışılmıştır.

Bunlara ilave olarak net satış gelirleri kalemi için her üç modelin tahmin başarısını gösteren belirlilik katsayısı R karenin 1992-2007 yılları arasındaki ara

dönem değerlerinin üç, altı ve dokuz aylık dönemlere ilişkin ortalaması alınmıştır. Çıkan sonuçlara göre belirlilik katsayısının yıllık ortalama değeri model 1 için yaklaşık %98, model 2 için yaklaşık %99 ve son olarak model 3 için ise yaklaşık olarak %97 dir. Bu doğrultuda yıllık satışlardan elde edilen gelir rakamlarının tahmin edilmesinde bu üç model içerisinde model 2 en yüksek başarıya sahiptir denilebilir.

3.4.2. Yıllık Brüt Esas Faaliyet Karı-Zararı ile İlgili Analiz Sonuçları

Yıllık Brüt Esas Faaliyet Karı-Zararı değeri tahmin edilirken sırasıyla model 1, model 2 ve model 3 analiz edilerek aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

3.4.2.1. Üç Aylık Brüt Esas Faaliyet Karı-Zararı Sonuçları

Tablo 3.5. Üç Aylık BEFKZ Sonuçları

YILLAR	KESİŞİM		X DEĞİŞKENİ		R ²	F-ist
	α_1	t-ist	β_1	t-ist		
1992-2007	5722937	4,0263***	1,2076	130,68***	0,8701	17076,19***
1992	42901	2,3636**	1,2024	19,39***	0,8427	376,13***
1993	82151	1,3842	1,2899	12,64***	0,6538	159,65***
1994	166914	1,7876*	1,5467	17,93***	0,7551	321,65***
1995	312969	3,6006***	1,0628	38,20***	0,9222	1459,04***
1996	-116664	-0,5771	1,4125	30,31***	0,8734	918,43***
1997	3125326	6,0039***	0,8872	18,38***	0,6948	337,99***
1998	742330	1,1939	1,1231	26,94***	0,8229	725,98***
1999	-291845	-0,3149	1,5416	42,81***	0,9165	1833,09***
2000	2077406	1,2993	1,1571	38,78***	0,8904	1503,83***
2001	6697841	2,5179**	1,2462	30,48***	0,8338	928,90***
2002	10129951	3,3524***	1,3111	39,24***	0,8917	1540,15***
2003	23997761	1,7445*	0,8369	10,45***	0,3667	109,26***
2004	15417641	2,5302**	1,2097	33,93***	0,8557	1151,02***
2005	3630385	0,8033	1,2768	56,83***	0,9419	3229,29***
2006	12441064	1,8382*	1,2821	48,01***	0,9179	2304,99***
2007	996451	0,1724	1,2088	72,05***	0,9616	5190,99***

* %5-%10 düzeyinde anlamlılık mevcuttur

** %1-%5 düzeyinde anlamlılık mevcuttur

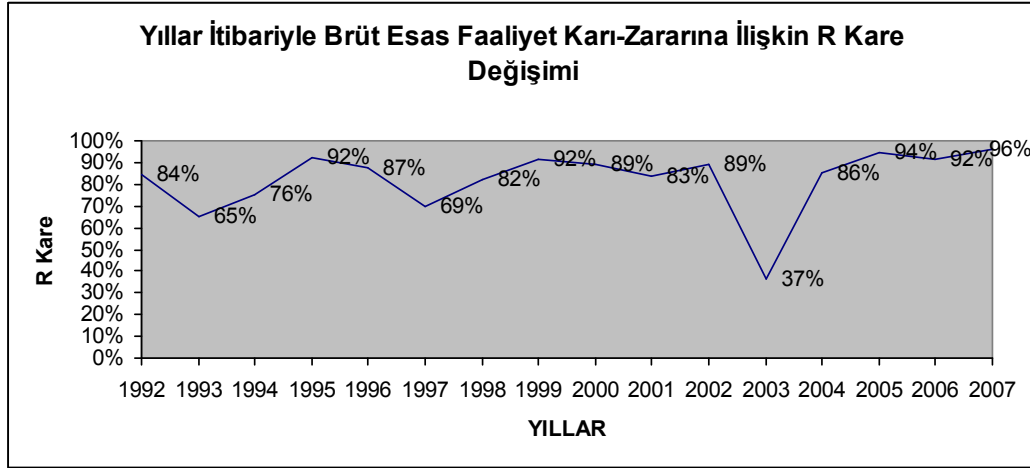
*** %1 düzeyinde istatistiksel anlamlılık mevcuttur

Yukarıdaki Tablo 3.5'de sunulan brüt esas faaliyet karı-zararı kaleminin üç aylık verilerinin yıllık değeri tahmin etme analizinin sonuçlarına göre yıllık yatay kesit regresyon analizleri incelendiğinde model 1'in açıklama gücü R karelerde yıllar itibariyle önemli farklılıklar gözlenmektedir. Oluşturulan Grafik

3.4 ile değişim açıkça ortaya çıkmaktadır. Bu farklara göre en düşük belirlilik katsayısı 2003 yılında gözlenirken en yüksek katsayı 2007 yılına ait değerle karşımıza çıkmaktadır. Düşük değerler olarak 2003 yılını sırasıyla 1997 ve 1994 yılları izlemektedir.

Tablodaki üç aylık Brüt Esas Faaliyet Karı-Zararının toplulaştırılmış halde analiz sonuçlarının yer aldığı 1992-2007 satırında tahmin başarısı, 1995, 1997 ve özellikle 2003 yıllarına göre oldukça yüksek bir yüzde değerine sahiptir. Bunun yanı sıra açıklayıcı değişken katsayısı 1'den büyük ve de t istatistiği %1 düzeyinde anlamlılık göstermektedir.

Grafik 3.4. Üç Aylık BEFKZ'ye İlişkin R Kare-YILLAR

R karelerde olduğu gibi β_1 değerleri de yıllar itibariyle farklılık göstermekte fakat 1997 ve 2003 yılları haricindeki tüm yıllarda 1'den büyük bir değer almaktadır.

Model 1 Brüt Esas Faaliyet Karı-Zararı kaleminin üç aylık değerleri ile yıllık değeri tahminlemesinde genel anlam düzeyi ölçüsü olan F testi açısından da anlamlıdır.

3.4.2.2. Altı Aylık Brüt Esas Faaliyet Karı-Zararı Sonuçları

Brüt Esas Faaliyet Karı-Zararı finansal tablo kalemine ilişkin yılın ilk yarısının sonuçlarını yansıtan altı aylık verilerin yıllık değerleri tahmini ile ilgili model 2 çerçevesinde gerçekleştirilen regresyon analizi sonuçları yıllar itibariyle

ve tüm yılların havuzlaştırılarak tek bir analize tabi tutulması ile ortaya çıkan sonuçlar Tablo 3.6'da sunulmaktadır.

1992-2007 toplulaştırılmış analizde tüm yıllara ait altı aylık verilerin yıllık değerleri tahmin etmedeki başarısının yaklaşık %93 olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra açıklayıcı değişken katsayısı olan β_2 1'den büyük ve de t testleri %1 düzeyinde anlamlıdır.

Finansal tablo kaleminin 1993 ve 1995 yıllarında 1'e çok yakın fakat 1'den küçük bir değere sahip olan β_2 açıklayıcı değişken katsayısı diğer tüm yıllar itibariyle 1'den büyük ve de t istatistikleri bakımından %1 düzeyinde anlamlılık göstermektedir.

Tablo 3.6. Altı Aylık BEFKZ Sonuçları

YILLAR	KESİŞİM		X DEĞİŞKENİ		R ²	F-ist
	α_2	t-ist	β_2	t-ist		
1992-2007	948654	0,9023	1,0961	183,38***	0,9295	33629,09***
1992	15462	1,2750	1,1650	31,36***	0,9335	983,66***
1993	90124	2,4295**	0,9833	21,95***	0,8513	481,96***
1994	143563	1,7488*	1,2109	21,06***	0,8097	443,55***
1995	311104	4,1537***	0,9612	44,72***	0,9420	1999,86***
1996	-254601	-1,9939**	1,2488	50,01***	0,9495	2501,23***
1997	1128304	4,2187***	1,0819	43,52***	0,9275	1894,26***
1998	369379	0,8461	1,0481	40,25***	0,9121	1620,41***
1999	-291845	-0,3149	1,5416	42,81***	0,9165	1833,09***
2000	290473	0,2237	1,0524	49,12***	0,9288	2413,11***
2001	-458807	-0,3553	1,1557	68,96***	0,9625	4755,46***
2002	2816423	1,5060	1,0671	66,86***	0,9598	4470,53***
2003	13937999	1,1212	1,0813	13,41***	0,4888	179,80***
2004	-1144034	-0,2304	1,1543	43,97***	0,9088	1933,79***
2005	-581139	-0,2973	1,1178	135,00***	0,9892	18224,42***
2006	-2198218	-0,6216	1,0864	95,96***	0,9781	9208,64***
2007	-4630868	-1,7774*	1,0894	162,80***	0,9922	26502,38***

* %5-%10 düzeyinde anlamlılık mevcuttur

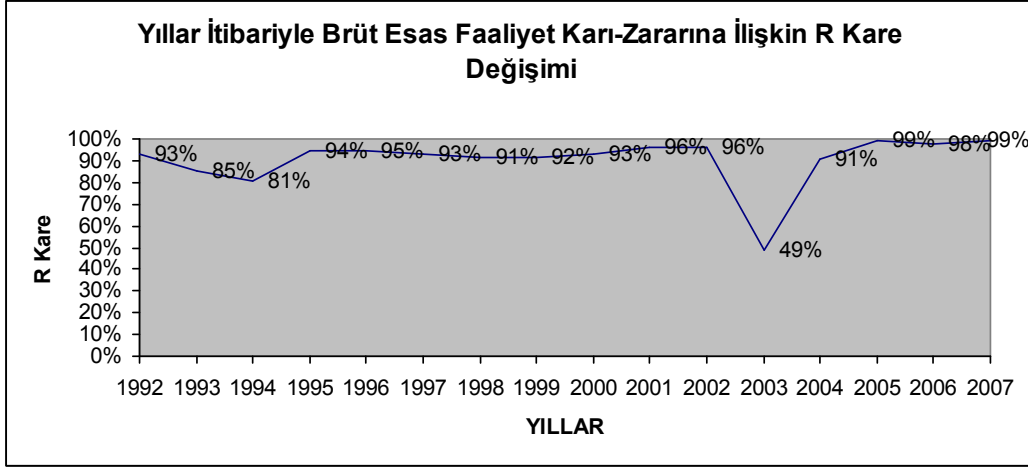
** %1-%5 düzeyinde anlamlılık mevcuttur

*** %1 düzeyinde istatistiksel anlamlılık mevcuttur

Altı aylık ara dönem verisi olan bağımsız değişkenin yıllık değer olan bağımlı değişkeni en yüksek tahmin başarı yüzdesi olarak 2007 yılında sağladığı görülmektedir. Diğer yıllar bu değere paralel değişimler sergileyerek aralarında önemli bir fark gözlenmemektedir. Tahmin başarısının yıllık

değişimleri yukarıdaki Grafik 3.5’de gösterilmiştir. En düşük tahmin başarısı değerine yaklaşık %49 ile 2003 yılı sahiptir. Tablo incelendiğinde yine 2003 yılının diğer yıllara kıyasla en yüksek α_2 sabit değerine sahip olduğu görülmektedir.

Grafik 3.5. Altı Aylık BEFKZ’ye İlişkin R Kare-YILLAR

3.4.2.3. Dokuz Aylık Brüt Esas Faaliyet Karı-Zararı Sonuçları

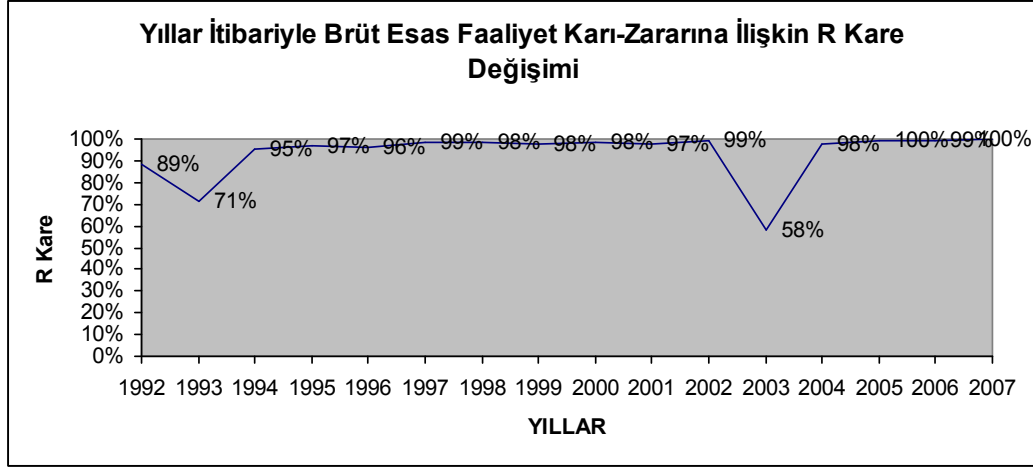
Bir faaliyet yılı içerisindeki son ara dönem finansal tablolardan elde edilen veriler çerçevesinde regresyon modeli 3 ile tahminlemesi yapılan yıllık değerlere ilişkin ortaya çıkan sonuçlar Tablo 3.7 ile sunulmaktadır.

Tabloda yıllar itibariyle modelin açıklama gücü R kare değerleri incelendiğinde 1992, 1993 ve 2003 yılları haricindeki diğer yıllar arasında önemli bir fark göze çarpmamaktadır. Bu durum Grafik 3.6 ile sunulmuştur. Grupta 2003 yılı en küçük, 2005 yılı ise en yüksek R kare değerine sahip olan yıllardır. Tablonun 1992-2007 toplulaştırılmış değerlerin analize tabi tutulduğu satırında ise R kare değeri %95 başarı değeriyle modelin güçlü bir şekilde açıklandığı gösterir niteliktedir.

Model 3’e göre basit doğrusal regresyon denkleminde bağımsız değişken olan brüt esas faaliyet karı-zararı kaleminde meydana gelecek olan bir birim artışa karşılık, bağımlı değişken olan brüt esas faaliyet karı-zararı kaleminin yıllık değerindeki değişim miktarını gösteren regresyon katsayısı β_3 değerlerine bakıldığında 1998, 2000, 2002 ve 2005 yıllarında 1’den küçük, geriye kalan yılların hepsinde ve toplu analizin yapıldığı 1992-2007 satırında ise büyük değer

aldıklarını görebilmekteyiz. Tüm bu değerlerin t istatistikleri incelendiğinde ise hepsinin %1 düzeyinde anlamlı oldukları açıkça görülmektedir.

Grafik 3.6. Dokuz Aylık BEFKZ'ye İlişkin R Kare-YILLAR

Tablo 3.7. Dokuz Aylık BEFKZ Sonuçları

YILLAR	KESİŞİM		X DEĞİŞKENİ		R ²	F-ist
	α_3	t-ist	3	t-ist		
1992-2007	734075	0,8498	1,0099	225,80***	0,9524	50985,99***
1992	15682	0,9800	1,0685	23,40***	0,8865	547,58***
1993	23061	0,4134	1,1201	14,46***	0,7123	209,01***
1994	4596	0,1109	1,1514	46,05***	0,9532	2120,29***
1995	108680	1,9856**	1,0031	63,62***	0,9705	4047,00***
1996	-326235	-2,9837***	1,1676	59,06***	0,9633	3487,54***
1997	217924	1,9150**	1,0645	108,65***	0,9876	11805,30***
1998	226257	1,1310	0,9885	90,53***	0,9813	8196,44***
1999	-566288	-1,1675	1,1354	84,22***	0,9770	7092,79***
2000	69907	0,1086	0,9750	101,64***	0,9824	10331,23***
2001	-654747	-0,6195	1,0013	84,79***	0,9749	7188,83***
2002	2336211	2,5048**	0,9382	136,05***	0,9900	18510,12***
2003	11762034	1,0520	1,0418	16,17***	0,5820	261,37***
2004	-1708565	-0,7439	1,0444	98,25***	0,9803	9653,36***
2005	1314866	1,0782	0,9985	216,42***	0,9958	46837,32***
2006	-1757679	-0,9184	1,0056	178,43***	0,9936	31835,85***
2007	-1652865	-0,9403	1,0122	241,15***	0,9965	58155,69***

* %5-%10 düzeyinde anlamlılık mevcuttur

** %1-%5 düzeyinde anlamlılık mevcuttur

*** %1 düzeyinde istatistiksel anlamlılık mevcuttur

Ayrıca yukarıda söylenene ilave olarak F testi sonuçlarına göre kurulan model 3 istatistiksel olarak anlamlıdır denilebilir.

Model 1, model 2 ve de model 3 regresyon denklemleri yardımıyla ara dönem esas faaliyet karı-zararı değerlerinin bu kalemin yıllık değerini tahmin etmedeki başarısı elde edilen sonuçlar ile ortaya çıkmaktadır.

Her üç modeli kendi içlerinde kıyaslamak ve yıllık değeri tahmin etmede hangisinin daha yüksek sonucu verdiğini görebilmek adına her üç modelin kendi içlerinde R karelerinin ortalamalarını aldık ve model bazında tek toplamda üç adet ortalama R kare değeri elde etmiş olduk. Hesaplanan sonuçlara göre belirlilik katsayısının yıllık ortalama değerleri sırasıyla model 1 için yaklaşık %82, model 2 için yaklaşık %90 ve model 3 için yaklaşık %93 olarak ortaya çıkmıştır. Bu bilgiler ışığında yıllık brüt esas faaliyet karı-zararı rakamlarının tahmin edilmesinde en yüksek ortalamaya sahip model 3 diğer modellere göre daha başarılıdır denebilir.

3.4.3. Yıllık Faaliyet Karı-Zararı ile ilgili Analiz Sonuçları

Yıllık Faaliyet Karı-Zararı değeri tahmin edilirken sırasıyla model 1, model 2 ve model 3 analiz edilerek aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

3.4.3.1. Üç Aylık Faaliyet Karı-Zararı Sonuçları

Kurulan model 1 ile basit doğrusal regresyon denkleminin üç aylık faaliyet karı-zararı finansal tablo kaleminin değerleri ile çözümlenmesiyle elde edilen analiz sonuçları aşağıdaki Tablo 3.8'de gösterilmiştir.

Yıllık yatay kesit regresyon analizleri incelendiğinde modelin açıklama gücü R karelerde önemli değişiklikler gözlemlenmektedir. Grafik 3.7 bu değişiklikleri açıkça sergilemektedir. Buna göre en düşük belirlilik katsayısı 2002 ve hemen sonrasında 2003 yıllarında gözlenirken, en yüksek belirlilik katsayısı da 1995 yılında karşımıza çıkmaktadır. 2002 ve 2003 yıllarında gözlemlenen düşük R kare değerleri modelin F testi anlamlılığını etkilememektedir.

Yıllar itibarıyla R kare değerlerinin ortalaması alındığında yaklaşık %60 başarılı tahmin değerine ulaşılmaktadır. Tüm yılların birleştirilerek analiz edilmesi sonucunu yansıtan 1992-2007 satırına bakıldığında buradaki belirlilik katsayısı değerinin hemen hemen ortalamaya yakın bir rakam olduğu göze

çarpılmaktadır. Modelin istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı da F testi rakamlarından olumlu yönlü olduğu ortaya çıkmaktadır.

Tablo 3.8. Üç Aylık FKZ Sonuçları

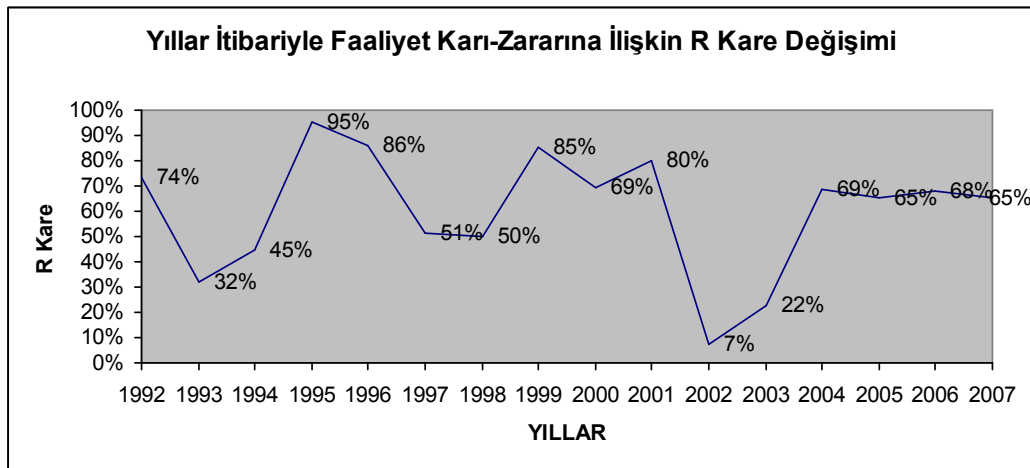
YILLAR	KESİŞİM		X DEĞİŞKENİ		R ²	F-ist
	α_1	t-ist	β_1	t-ist		
1992-2007	8773757	6,6712***	0,9567	62,94***	0,6064	3961,30***
1992	50875	3,7844***	0,9059	14,18***	0,7353	201,02***
1993	95696	1,4912	1,2499	6,39***	0,3188	40,78***
1994	495368	4,8349***	0,6924	9,28***	0,4499	86,06***
1995	32209	0,4271	1,2070	49,75***	0,9523	2475,27***
1996	421909	2,4247**	0,9781	28,48***	0,8581	811,25***
1997	2370385	5,0920***	0,5579	12,47***	0,5106	155,42***
1998	577937	0,7883	1,0346	12,57***	0,4999	157,95***
1999	2438591	2,6919***	1,2845	31,07***	0,8516	965,25***
2000	1698384	1,1811	0,9758	20,54***	0,6924	422,00***
2001	7740022	4,1215***	0,6368	27,38***	0,8001	749,67***
2002	8460024	2,7042***	0,3063	3,94***	0,0712	15,49***
2003	17923714	3,3105**	0,3846	7,46***	0,2245	55,72***
2004	5220313	0,9034	1,2229	20,81***	0,6880	433,12***
2005	14780433	2,5110**	1,1946	19,50***	0,6547	380,15***
2006	19553790	2,7778***	1,1048	21,09***	0,6818	444,63***
2007	27110680	2,8789***	0,9595	19,70***	0,6506	388,23***

* %5-%10 düzeyinde anlamlılık mevcuttur

** %1-%5 düzeyinde anlamlılık mevcuttur

*** %1 düzeyinde istatistiksel anlamlılık mevcuttur

Grafik 3.7. Üç Aylık FKZ'ye İlişkin R Kare-YILLAR

Üç aylık bağımsız değişkeni temsil eden faaliyet karı-zararı değerlerini açıklayan β_1 katsayısına bakıldığında tüm yıllarda ve birleştirilmiş yıllar

rakamlarında pozitif değerli ve t istatistikleri ile de %1 düzeyinde anlamlı olduğu görülebilmektedir.

3.4.3.2. Altı Aylık Faaliyet Karı-Zararı Sonuçları

İşletmenin esas faaliyeti alanındaki başarısının ölçülmesi bakımından önemli olan faaliyet karı-zararı kalemi değerlerinin bu kaleme ait yıllık değeri tahmin etmedeki başarısı Tablo 3.9'da özetlenmektedir.

Model 2 ye göre çözümlenen regresyon denkleminde bağımsız değişken katsayısı β_2 tüm yıllar bünyesinde pozitif değer almış olup altı aylık faaliyet karı-zararı değerleri arttıkça bu kalemin yıllık değerinin de artacağını göstermektedir. Bütün yıllarda pozitif olan bu değer gerçekleşen t istatistikleri ile %1 düzeyinde anlamlılığa sahiptir.

Tablo 3.9. Altı Aylık FKZ Sonuçları

YILLAR	KESİŞİM		X DEĞİŞKENİ		R ²	F-ist
	α_2	t-ist	β_2	t-ist		
1992-2007	3512816	4,1214***	1,0576	114,62***	0,8364	13138,88***
1992	29417	2,7233***	1,0710	19,33***	0,8381	373,74***
1993	35475	1,2567	1,0674	22,85***	0,8598	522,20***
1994	343500	3,7651***	0,9415	11,95***	0,5770	142,84***
1995	70073	1,2187	1,0318	65,66***	0,9720	4311,49***
1996	-59885	-0,5524	1,0869	49,25***	0,9476	2425,98***
1997	1238176	3,7591***	0,8327	22,16***	0,7681	491,10***
1998	-818415	-1,2917	1,1685	17,16***	0,6515	294,49***
1999	-529416	-1,1558	1,2254	66,21***	0,9631	4383,22***
2000	-2059561	-1,4694	1,1555	22,12***	0,7231	489,41***
2001	4150216	4,2424***	0,7090	56,68***	0,9450	3212,92***
2002	6693048	3,6828***	0,7785	19,26***	0,6618	370,80***
2003	5483835	1,2720	0,7593	14,85***	0,5374	220,54***
2004	5759825	1,0885	1,2691	23,42***	0,7364	548,66***
2005	1507526	0,5182	1,0899	47,39***	0,9182	2245,83***
2006	17552121	3,1395***	1,0651	28,71***	0,7991	824,46***
2007	2902960	0,6572	1,0880	51,02***	0,9260	2602,70***

* %5-%10 düzeyinde anlamlılık mevcuttur

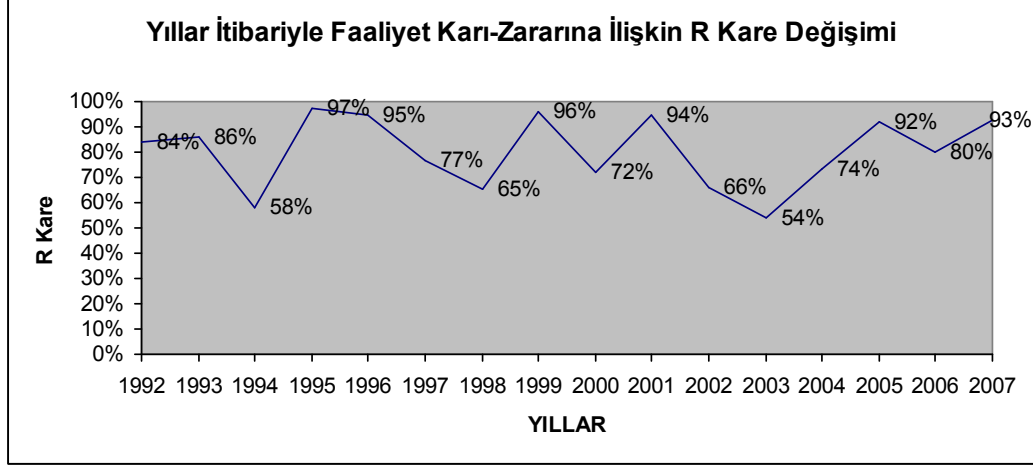
** %1-%5 düzeyinde anlamlılık mevcuttur

*** %1 düzeyinde istatistiksel anlamlılık mevcuttur

Tahmin edilecek yıllık faaliyet karı-zararı değeri olan bağımlı değişkenin yüzde kaçının modele dahil edilen bağımsız değişken olan altı aylık faaliyet karı-zararı değeri tarafından açıklandığını gösteren belirlilik katsayısı R kare

değerlerine bakıldığında, yıllar itibariyle birbirlerine farklılık gösterdikleri Grafik 3.8 yardımı ile de söylenebilir. En düşük R kare değerine sahip olan yıl yaklaşık %54 ile 2003 iken bu değer en yüksek olduğu yıl ise yaklaşık %97 ile 1995 tir.

Grafik 3.8. Altı Aylık FKZ'ye İlişkin R Kare-YILLAR

Tablonun bütün altı aylık ara dönem değerlerinin birleştirilerek analize dahil edildiği 1992-2007 satırına bakıldığında ise açıklayıcı bağımsız değişken katsayısı β_2 'nin 1'den büyük pozitif ve t istatistikleri bakımından %1 düzeyinde anlamlı bir değere sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca bu analiz sonucunda oluşan tahmin gücü R kare ise yaklaşık %84 değere sahip olduğundan tahmin edilen bağımlı değeri yüksek bir oranda karşılıyor anlamı çıkartılabilir.

Tüm bu rakamlar doğrultusunda model 2'nin genel anlam düzeyi ölçüsü F testine bakıldığında ise modelin %1 düzeyinde anlamlı olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

3.4.3.3. Dokuz Aylık Faaliyet Karı-Zararı Sonuçları

Faaliyet karı-zararı kalemi değerine ait yılın son çeyreği olan dokuz aylık rakamlar ile son tahminlemenin yapıldığı model 3 regresyon denklemi sonuçlarına ilişkin değerler Tablo 3.10'da sunulmaktadır.

Tabloda sunulmuş olan yıllık yatay kesit regresyon analizleri incelendiğinde dokuz aylık faaliyet karı-zararı rakamlarının bu kalemin yıllık değerini tahmin etme başarısında yıllar itibariyle farklılıklar olduğu gözlenmiştir. Analize tabi tutulan onaltı yıl içerisinde 10 tanesinde R kare değerinin %90'nın üzerinde olduğu geriye kalanların ise altında kaldığı görülmektedir.

Tablolaştırılmış olan R karelerin çıkan en düşük değerinin yaklaşık %44 ile 1993 yılına, en yüksek değerinin ise yaklaşık %98,5 ile 1995 yılına ait olduğu söylenebilir. Grafik 3.9 bunu gösterir niteliktedir.

Tablo 3.10. Dokuz Aylık FKZ Sonuçları

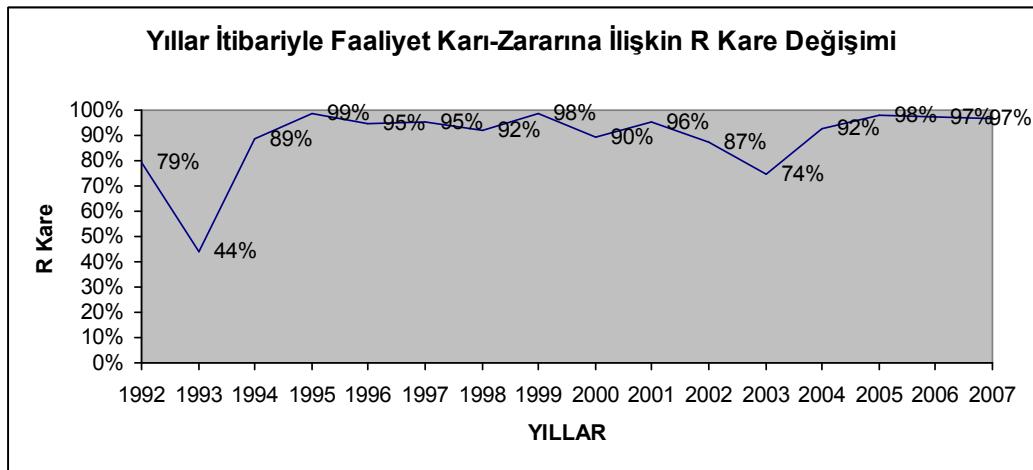
YILLAR	KESİŞİM		X DEĞİŞKENİ		R ²	F-ist
	α_3	t-ist	β_3	t-ist		
1992-2007	-67720	-0,1400	0,9873	215,91***	0,9477	46616,07***
1992	12232	0,9662	1,0535	16,64***	0,7930	276,82***
1993	27716	0,4596	1,1556	8,24***	0,4404	67,90***
1994	88502	1,8215*	1,0842	28,85***	0,8888	832,45***
1995	-34610	-0,8207	1,0174	90,84***	0,9852	8252,00***
1996	-138232	-1,2856	1,0963	49,96***	0,9490	2496,29***
1997	292266	1,8905*	1,0380	53,97***	0,9516	2912,44***
1998	-1015451	-3,4053***	1,1549	42,33***	0,9194	1791,56***
1999	-58766	-0,1938	1,0288	100,76***	0,9837	10152,45***
2000	-2440904	-2,8496***	1,0988	40,07***	0,8956	1605,36***
2001	2148468	2,4376**	0,7423	63,16***	0,9552	3988,89***
2002	622210	0,5461	0,8645	36,29***	0,8744	1317,10***
2003	463539	0,1434	0,9367	23,45***	0,7439	549,95***
2004	-504563	-0,1768	1,1102	48,85***	0,9241	2386,20***
2005	-586981	-0,3961	0,9506	96,21***	0,9788	9256,86***
2006	-461496	-0,2104	0,9827	82,19***	0,9703	6754,53***
2007	-2813756	-0,9312	1,0068	76,59***	0,9658	5866,22***

* %5-%10 düzeyinde anlamlılık mevcuttur

** %1-%5 düzeyinde anlamlılık mevcuttur

*** %1 düzeyinde istatistiksel anlamlılık mevcuttur

Grafik 3.9. Dokuz Aylık FKZ'ye İlişkin R Kare-YILLAR

Tüm yıllara ait dokuz aylık yılın son ara dönem verilerinin birleştirilerek analize tabi tutulduğu kısımda ise belirlilik katsayısı yaklaşık %95 lik başarı

seviyesindedir. Diğer bütün yıllara ait F testi sonuçlarda olduğu gibi bu kısımda da kurulan model 3 %1 genel anlam düzeyinde bir modeldir denilebilir.

Dokuz aylık Faaliyet Karı-Zararı bağımsız değişkeni katsayısı olan β_3 'e ait elde edilen sonuçlar incelendiğinde her yıl için bu katsayının pozitif değer aldığı ve hatta 11 yılın değerinin 1'den büyük geriye kalan 5 tanesinin 1'e çok yakın fakat 1'den küçük olduğu görülmektedir. Açıklayıcı değişken katsayısının en küçük değeri 0,74 ile 2001 yılına aittir. Bu da bize bu yılda dokuz aylık ara dönem bağımsız değişken değeri bir birim arttığında yıllık değer olan bağımlı değişkenin 0,74 birim artacağını göstermektedir. Aynı şekilde tablonun 1992-2007 satırındaki açıklayıcı değişken katsayısı yaklaşık 0,99 değerine sahiptir.

Bunların yanı sıra bağımsız değişkene ait yılların toplulaştırılarak yapılan analizi sonucu bulunan değer dahil bütün t istatistik değerleri %1 düzeyinde anlamlı sonuçlarla karşımıza çıkmaktadır.

Faaliyet Karı-Zararı kaleminden önceki kalemler için her üç model sonuç değerlerinin karşılaştırılmasına ilişkin yapmış olduğumuz model bazında R karelerin 1992-2007 aralığındaki ortalamalarının karşılaştırılmasını burada da yapacak olursak; model 1'in yıllık finansal tablo kalemi değerini tahmin başarısının %60, model 2'nin %80 ve model 3'ün ise yaklaşık %89 olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda sonuç olarak yıllık Faaliyet Karı-Zararı rakamlarının tahmin edilmesinde bu üç modelden model 3'ün bu rakamı en yüksek başarıyla verdiği söylenebilmektedir.

3.4.4. Yıllık Net Esas Faaliyet Karı-Zararı İle İlgili Analiz Sonuçları

Yıllık Net Esas Faaliyet Karı-Zararı değeri tahmin edilirken sırasıyla model 1, model 2 ve model 3 analiz edilerek aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

3.4.4.1. Üç Aylık Net Esas Faaliyet Karı-Zararı Sonuçları

Tablo 3.11'de sunulan Net Esas Faaliyet Karı-Zararı kaleminin ilk üç aylık verilerinin yıllık değeri tahmin etmek için yapılan yatay kesit regresyon analizlerinin sonuçları incelendiğinde model 1'in açıklama gücü R karelerde yıllar itibariyle oldukça önemli farklılıklar olduğu gözlenmektedir.

Tablodaki R kare değerlerin yıllar itibariyle almış oldukları değerler arasında önemli farklılık olduğundan değişimin Grafik 3.10 üzerinde daha açık bir şekilde görülebileceği düşünülmüştür.

Tablo 3.11. Üç Aylık NEFKZ Sonuçları

YILLAR	KESİŞİM		X DEĞİŞKENİ		R ²	F-ist
	α_1	t-ist	β_1	t-ist		
1992-2007	7.776.697	6,9429***	1,0464	71,92***	0,6683	5172,22***
1992	35.877	2,4988**	1,2049	14,27***	0,7380	203,76***
1993	125.213	2,3828**	1,0425	6,94***	0,3568	48,15***
1994	284.919	3,5262***	1,4052	14,04***	0,6535	197,12***
1995	203.908	3,1026***	0,9768	39,58***	0,9272	1566,90***
1996	-117.734	-0,6695	1,3996	24,40***	0,8172	595,39***
1997	2.453.177	6,5283***	0,6713	17,22***	0,6664	296,59***
1998	1.724.974	3,3307***	0,7731	13,62***	0,5402	185,46***
1999	2.561.538	3,7106***	1,2065	32,08***	0,8595	1029,06***
2000	3.671.719	2,2954**	0,7552	15,60***	0,5646	243,48***
2001	10.467.282	4,6089***	0,7042	13,26***	0,4844	175,77***
2002	14.831.635	5,2814***	0,8574	12,03***	0,4319	144,71***
2003	11.520.225	3,0897***	0,2905	8,51***	0,2745	72,50***
2004	19.327.778	3,1745***	1,0383	13,18***	0,4683	173,60***
2005	11.607.788	2,5251**	1,2219	25,27***	0,7612	638,36***
2006	24.732.693	3,7475***	1,1208	20,62***	0,6720	425,09***
2007	5.747.164	1,0480	1,2609	38,84***	0,8787	1508,37***

* %5-%10 düzeyinde anlamlılık mevcuttur

** %1-%5 düzeyinde anlamlılık mevcuttur

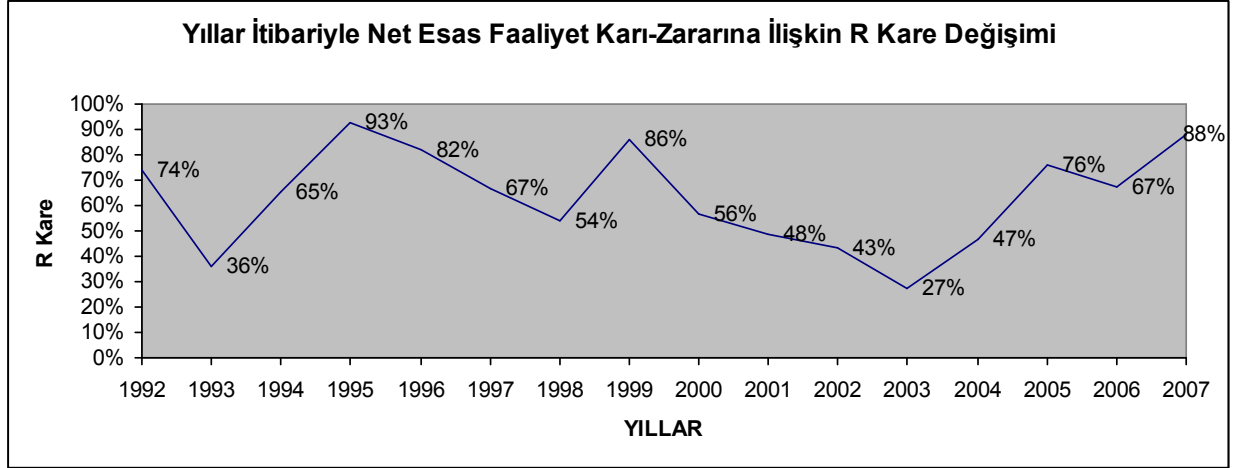
*** %1 düzeyinde istatistiksel anlamlılık mevcuttur

Buna göre en düşük tahmin başarısı yaklaşık %27 ile 2003 yılına aitken, tahmin başarısının en yüksek olduğu yıl yaklaşık %93 değeri ile 1995 tir. 1993, 2002, 2004 ve 2001 yıllarının rakamları 2003 yılını takip etmektedirler. Başarı yüzdelerinin onaltı yıl itibariyle ortalaması alındığında ise sonuç %63 bulunmuştur. Tüm yıllara ait verilerin havuzlaştırılarak analize tabi tutulması sonucunda ise hesaplanan R kare değeri ortalamasının üzerinde kalmış olmaktadır.

Açıklayıcı bağımsız değişken katsayısı β_1 değerleri incelendiğinde ise her yıla ilişkin rakamların pozitif, 9 tanesinin ise 1'den büyük olduğu gözlenirken elde edilen bütün sonuçların t istatistiklerinin %1 düzeyinde anlamlı oldukları karşımıza çıkmaktadır.

Kurulan modele ait basit doğrusal regresyon denkleminin sabit değeri α_1 2006 yılında en yüksek değeri elde etmiştir ve bu değer de t istatistikleri açısından %1 düzeyinde anlamlılığa sahiptir.

Grafik 3.10. Üç Aylık NEFKZ'ye İlişkin R Kare-YILLAR

Ayrıca üç aylık Net Esas Faaliyet Karı-Zararı değerlerinin yıllık Net Esas Faaliyet Karı-Zararı rakamlarını tahmin etmek için kurmuş olduğumuz model 1, modelin genel anlam düzeyinin ölçüsü olan F testi sonuçlarına göre de %1 düzeyinde anlamlıdır denilebilir.

3.4.4.2. Altı Aylık Net Esas Faaliyet Karı-Zararı Sonuçları

Tablo 3.12'de yılın ikinci üç aylık Net Esas Faaliyet Karı-Zararı finansal tablo kaleminin yıllık değerini tahminine ilişkin regresyon denklemi sonuçları özetlenmektedir. Kurulan model 2 ortaya çıkan F istatistikleri sonuçları bakımından %1 genel anlam düzeyine sahiptir.

Model 2 ile her yıl için hesaplanan belirlilik katsayılarının birbirlerinden farklılık gösteren değerler olduğu Grafik 3.11 ile de görülmektedir. Bu değerler arasında en düşük olan 2003 yılına, en yüksek olan ise yapılan analize dahil edilen son yıl 2007'ye aittir. İkinci en düşük R kare değerine sahip olan yıl yaklaşık %71 lik tahmin başarısıyla 2004 tür ki bu değer 2003 yılı değeri ile arasında ciddi bir fark vardır. Tüm altı aylık ara dönem değerlerinin birleştirilerek analiz edilmesiyle ortaya çıkan sonuç ise yaklaşık %89 olduğundan genel olarak ara dönem değerler yıllık değeri tahmin etmede başarılıdır denilebilir.

Tablo 3.12. Altı Aylık NEFKZ Sonuçları

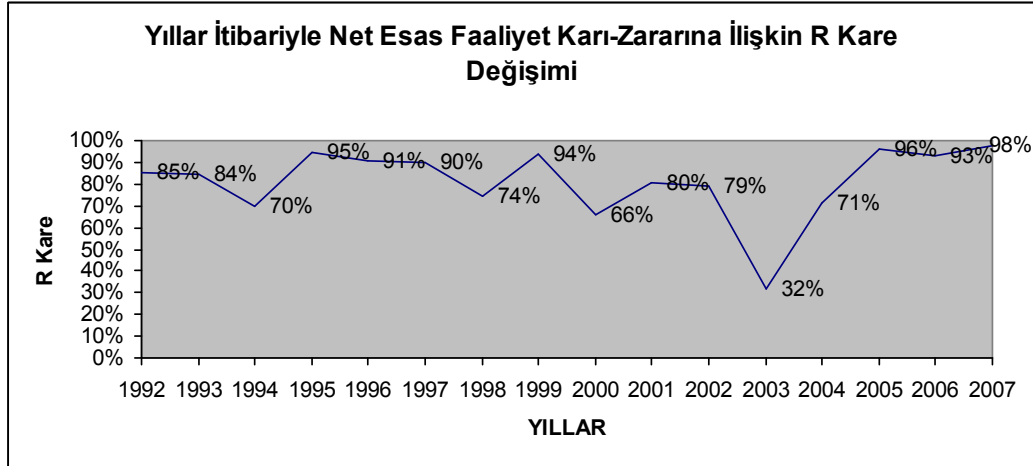
YILLAR	KESİŞİM		X DEĞİŞKENİ		R ²	F-ist
	α_2	t-ist	β_2	t-ist		
1992-2007	913229	1,4121	1,0453	145,24***	0,8915	21093,82***
1992	7612	0,6765	1,2064	20,56***	0,8542	422,70***
1993	63061	2,4770**	0,9513	21,34***	0,8424	455,31***
1994	226394	2,9598***	1,0839	15,53***	0,6978	241,15***
1995	210901	3,7228***	0,8864	46,28***	0,9457	2141,74***
1996	-488169	-3,8441***	1,3431	36,58***	0,9095	1337,78***
1997	1067170	4,9360***	0,9671	36,01***	0,8975	1296,68***
1998	251183	0,6154	0,9699	21,32***	0,7428	454,35***
1999	-35690	-0,0751	1,1294	49,80***	0,9365	2480,04***
2000	667689	0,4583	0,8658	18,87***	0,6551	356,15***
2001	3554884	2,4564**	0,9017	27,66***	0,8042	764,98***
2002	3826186	2,1290**	0,9312	26,55***	0,7883	704,86***
2003	9936135	2,7319***	0,4475	9,46***	0,3191	89,58***
2004	2716645	0,5851	1,1028	21,97***	0,7107	482,58***
2005	2093723	1,0781	1,1053	67,84***	0,9583	4602,87***
2006	320337	0,1022	1,0306	52,67***	0,9305	2773,76***
2007	-3036252	-1,2973	1,1169	96,65***	0,9782	9342,04***

* %5-%10 düzeyinde anlamlılık mevcuttur

** %1-%5 düzeyinde anlamlılık mevcuttur

*** %1 düzeyinde istatistiksel anlamlılık mevcuttur

Grafik 3.11. Altı Aylık NEFKZ'ye İlişkin R Kare-YILLAR

Regresyon denkleminin açıklayıcı değişken katsayısı β_2 bütün yıllar itibariyle pozitif değer almış olup bunların yarısı 1'den büyüktür. Ayrıca 1'den büyük ve küçük olan tüm bu değerlere ait t istatistikleri de %1 düzeyinde anlamlıdır. Tablonun 1992-2007 satırındaki toplulaştırılmış değerlerin analizine

ait açıklayıcı değişken katsayısı da 1'den büyük ve diğer yıllarda olduğu gibi t istatistikleri açısından da %1 düzeyinde anlamlılığa sahiptir.

Elde edilen analiz sonuçları içerisinde en düşük R kare değerine sahip olan 2003 yılının sabit değeri α_2 de tüm yıllar ve tüm yılların birleştirilmiş hali içerisinde en yükseğidir ve t istatistikleri yine %1 düzeyinde anlamlıdır.

3.4.4.3. Dokuz Aylık Net Esas Faaliyet Karı-Zararı Sonuçları

Net Esas Faaliyet Karı-Zararı gelir tablosu kaleminin yıl sonu finansal tablolara yansiyebileceği değeri sırasıyla üç aylık ve altı aylık ara dönem Net Esas Faaliyet Karı-Zararı değerleri ile tahmin edilmeye çalışıldıktan sonra son ara dönem olan dokuz aylık verilere ilişkin regresyon analizleri sonuçları da Tablo 3.13 de özetlenmektedir. Bu sonuçlara göre;

Tablo 3.13. Dokuz Aylık NEFKZ Sonuçları

YILLAR	KESİŞİM		X DEĞİŞKENİ		R ²	F-ist
	α_3	t-ist	β_3	t-ist		
1992-2007	-572576	-1,3969	0,9489	237,78***	0,9566	56537,05***
1992	10697	0,8180	1,0779	17,21***	0,8038	296,03***
1993	29578	0,5853	1,0842	9,13***	0,4919	83,29***
1994	9678	0,2669	1,1794	39,58***	0,9377	1566,80***
1995	58107	1,2498	0,9375	58,07***	0,9648	3372,63***
1996	-461913	-4,9953***	1,2797	50,99***	0,9513	2600,31***
1997	263790	3,0745***	1,0208	97,79***	0,9848	9562,24***
1998	-156412	-0,9830	0,9874	61,59***	0,9602	3792,72***
1999	104933	0,3101	1,0040	70,88***	0,9676	5023,35***
2000	-977378	-1,1910	0,9252	39,17***	0,8913	1533,99***
2001	629923	0,6967	0,8487	48,22***	0,9259	2325,37***
2002	674436	0,7166	0,8598	56,04***	0,9432	3140,60***
2003	6107571	2,0543**	0,5102	15,28***	0,5517	233,56***
2004	-2681521	-1,2330	1,0388	53,89***	0,9368	2904,22***
2005	256485	0,2803	0,9386	146,73***	0,9908	21528,98***
2006	-2592373	-1,7576*	0,9612	115,43***	0,9847	13324,35***
2007	-2602216	-1,8476*	0,9976	161,57***	0,9921	26104,73***

* %5-%10 düzeyinde anlamlılık mevcuttur

** %1-%5 düzeyinde anlamlılık mevcuttur

*** %1 düzeyinde istatistiksel anlamlılık mevcuttur

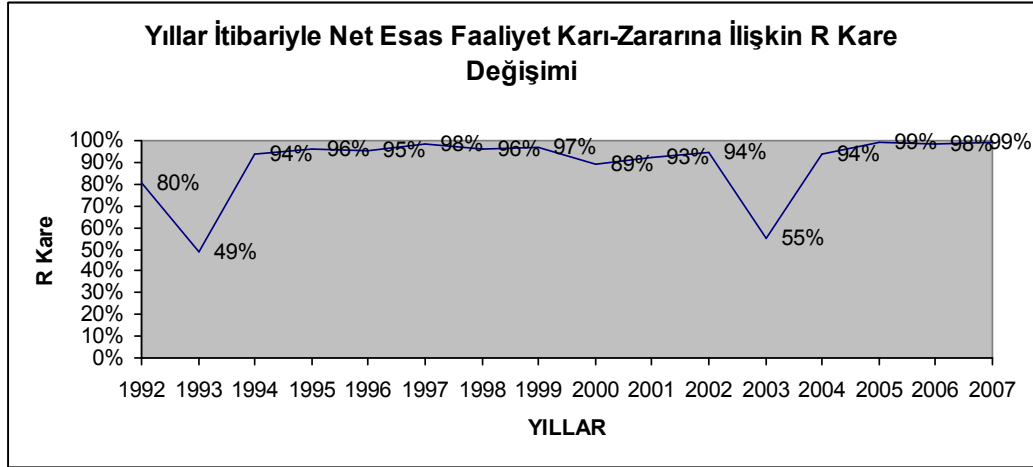
Dokuz aylık Net Esas Faaliyet Karı-Zararı verilerinin bu kalemin yıllık değerini tahmin edebilmek amacıyla kurulan model 3 basit doğrusal regresyon denklemi sonuçlarına göre tüm β_3 bağımsız değişken katsayılarının t

istatistikleri ve modelin genel anlam düzeyini ölçen F istatistikleri %1 düzeyinde anlamlılığa sahiptir. Regresyon denkleminin sabit değeri α_3 rakamlarının ise t istatistik değerleri, 1996 ve 1997 yıllarında %1, 2003 yılında %4 ve son olarak 2006 ve 2007 yıllarında sırasıyla %8 ve %6 düzeylerinde anlamlıdır.

Yıllık yatay kesit regresyon analizleri incelendiğinde tabloda yer alan R kare rakamlarına ilişkin yılların büyük bir bölümünde birbirleri ile yaklaşık değerli sonuçlar meydana gelmişken geriye kalan kısımda ise rakamlar arasında önemli farklılıklar gözlenmektedir. Tüm yıllar boyunca gözlenen bu farklılıklar Grafik 3.12 üzerinde gösterilmektedir. Bu durumda tüm yıllar içerisinde 2007 yaklaşık %99 ile model 3'e göre yıllık Net Esas Faaliyet Karı-Zararını en yüksek başarı, 2003 ise yaklaşık %55 lik değerle en düşük başarı ile tahmin etmektedirler.

Son olarak tabloda yer alan model 3'ün bağımsız değişken katsayısı β_3 değerlerine bakıldığında değerlerin toplu halde havuzlanarak analiz edilmiş hali dahil tüm yıllar için pozitif, 7 tanesinin 1'den büyük kalanların ise küçük oldukları gözlenmektedir.

Grafik 3.12. Dokuz Aylık NEFKZ'ye İlişkin R Kare-YILLAR

Yukarıda söylenenlere ilave olarak Net Esas Faaliyet Karı-Zararı kalemi için her üç modelin tahmin başarısını gösteren belirlilik katsayısı R karenin 1992-2007 yılları arasında üç, altı ve dokuz aylık ara dönem değerlerinin ortalaması alınmıştır. Çıkan sonuçlara göre belirlilik katsayısının model 1 için yıllık ortalama değeri yaklaşık %63, model 2 için yaklaşık %81 ve son olarak

model 3 için ise yaklaşık %89 olarak hesaplanmıştır. Bu doğrultuda işletmeye ait yıl sonu Net Esas Faaliyet Karı-Zararı rakamlarının tahmin edilmesinde model 3 diğer iki model içinde en yüksek başarıyı yakalamıştır denilebilir.

3.4.5. Yıllık Vergi Öncesi Kar-Zarar İle İlgili Analiz Sonuçları

Yıllık Vergi Öncesi Kar-Zarar değeri tahmin edilirken sırasıyla model 1, model 2 ve model 3 analiz edilerek aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

3.4.5.1. Üç Aylık Vergi Öncesi Kar-Zarar Sonuçları

Yılın ilk çeyreği sonunda ortaya çıkan üç aylık ara dönem Vergi Öncesi Kar-Zarar kaleminin rakamları ile aynı kalemin aynı yılın sonundaki değerini onaltı yıl için ayrı ayrı tahminine ilişkin analiz sonuçları aşağıdaki Tablo 3.14 ile sunulmuştur. Analiz için yararlanılan model 1 %1 oranında genel anlamlılık düzeyine sahiptir.

Tablo 3.14. Üç Aylık VÖKZ Sonuçları

YILLAR	KESİŞİM		X DEĞİŞKENİ		R ²	F-ist
	α_1	t-ist	1	t-ist		
1992-2007	9483956	6,9606***	0,8648	60,15***	0,5846	3618,23***
1992	50738	3,4649***	0,8976	12,78***	0,6926	163,25***
1993	96230	1,5349	1,2605	6,92***	0,3555	47,89***
1994	476244	4,9202***	0,6422	8,60***	0,4120	73,88***
1995	10577	0,1333	1,1845	45,52***	0,9435	2071,80***
1996	432759	2,4160**	0,9702	26,71***	0,8417	713,36***
1997	2384714	5,1230***	0,5540	12,19***	0,4995	148,69***
1998	530433	0,7136	1,0447	11,88***	0,4715	141,06***
1999	3136200	2,8827***	1,1853	24,21***	0,7770	586,20***
2000	1305222	1,1407	1,1800	27,19***	0,7979	739,11***
2001	8140751	3,5841***	0,7366	23,16***	0,7412	536,52***
2002	9698753	3,4151***	0,2105	6,50***	0,1791	42,23***
2003	19324098	3,6806***	0,3827	9,89***	0,3387	97,81***
2004	14100998	2,2128**	0,8828	18,43***	0,6334	339,62***
2005	15052908	2,5833**	1,2022	19,61***	0,6573	384,55***
2006	18352788	2,6911***	1,1282	22,36***	0,7068	500,01***
2007	26792752	2,8620***	0,9603	19,85***	0,6540	394,14***

* %5-%10 düzeyinde anlamlılık mevcuttur

** %1-%5 düzeyinde anlamlılık mevcuttur

*** %1 düzeyinde istatistiksel anlamlılık mevcuttur

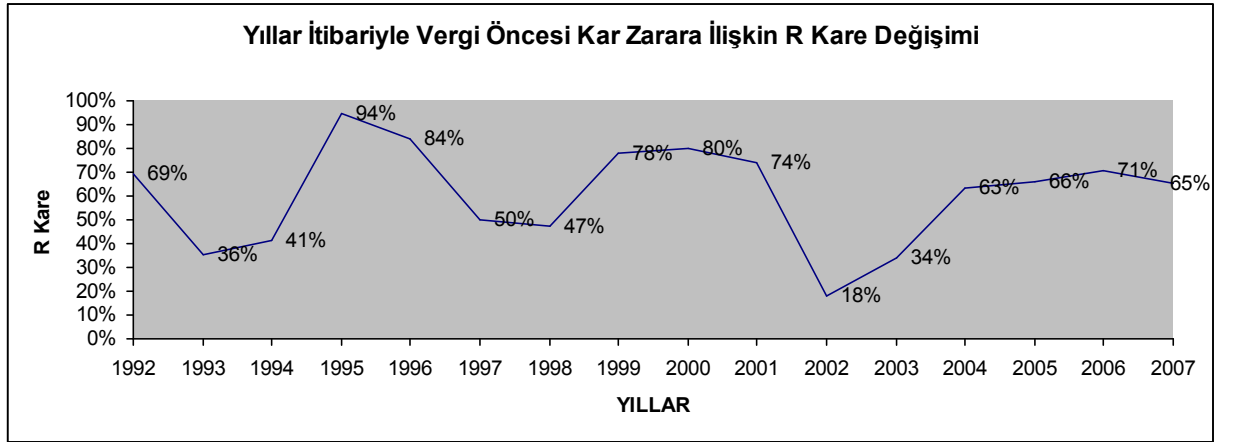
Modelin bağımlı değişkeni tahmin etme gücünü gösteren belirlilik katsayısı R kare değerleri yıllara göre önemli farklılıklar göstermektedir. Bu

farklılıkların en düşük değeri 2002 yılına, en yüksek değeri ise 1995 yıllarına aittir. Yıllık Vergi Öncesi Kar-Zarar rakamının üç aylık ara dönem verileriyle tahmin edilme gücünün yıllar itibariyle ortalaması alındığında hesaplan değer yaklaşık %61 çıkmaktadır. Bu sonuca göre karşılaştırma yapıldığında 7 yıla ait R kare değerleri ortalamasının altında kalmaktadır. Tüm yıllara ilişkin verilerin birleştirilerek analiz sonuçlarının yer aldığı satırdaki belirlilik katsayısı değeri de yaklaşık %58 ile ortalamasının altındadır. Yıllara göre belirlilik katsayısının değişimi daha net olarak Grafik 3.13 ile gösterilmektedir.

Üç aylık Vergi Öncesi Kar-Zarar bağımsız değişkenin katsayısı β_1 değerleri tüm yıllarda pozitif ve t istatistikleri %1 düzeyinde anlamlıdır.

Regresyon denkleminin α_1 sabit değerinin t istatistiksel rakamları anlamlılık düzeyleri bakımından farklılık göstermektedirler. Bir kısım %1, bir kısım %1-%5 anlamlılık düzeylerine sahipken bir kısım da anlamsızdır. En yüksek α_1 değeri %1 anlamlılık düzeyinde 2007 yılına aittir. Toplulaştırılmış analiz sonucunun sabit değeri de yine %1 düzeyinde anlamlıdır.

Grafik 3.13. Üç Aylık VÖKZ'ye İlişkin R Kare-YILLAR

3.4.5.2. Altı Aylık Vergi Öncesi Kar-Zarar Sonuçları

Model 1'i açıklayan regresyon denkleminde altı aylık Vergi Öncesi Kar-Zarar bağımsız değişkenine ait veriler yıllar itibariyle yerine koyulup denklem çözüldüğünde aşağıdaki Tablo 3.15 ile gösterilen sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Regresyon denkleminde hesaplanan değerlerin tamamı kurulan modelin

istatistiksel olarak anlamlı olduğunu F istatistiklerinin %1 düzeyinde anlamlı olmasıyla açıklamaktadır.

Tablo 3.15. Altı Aylık VÖKZ Sonuçları

YILLAR	KESİŞİM		X DEĞİŞKENİ		R ²	F-ist
	α_2	t-ist	z	t-ist		
1992-2007	3327562	4,0787***	1,0607	122,04***	0,8528	14893,32***
1992	29845	2,4655**	1,0673	17,02***	0,8004	289,72***
1993	40526	1,4685	1,0622	23,81***	0,8694	566,86***
1994	348988	3,9582***	0,8587	10,75***	0,5243	115,62***
1995	47478	0,7895	1,0304	60,54***	0,9673	3665,58***
1996	-66559	-0,5941	1,0828	46,38***	0,9413	2151,35***
1997	1229316	3,8630***	0,8357	22,82***	0,7784	520,87***
1998	-906265	-1,4162	1,2118	16,57***	0,6354	274,55***
1999	-418678	-0,5812	1,1861	40,12***	0,9054	1609,50***
2000	-3250170	-2,5859**	1,3572	25,19***	0,7720	634,35***
2001	4135036	4,1620***	0,7906	59,38***	0,9496	3526,33***
2002	6632899	3,5731***	0,7420	18,74***	0,6494	351,03***
2003	5408460	1,6987*	0,7992	25,11***	0,7691	630,58***
2004	3898542	0,7417	1,2785	24,79***	0,7579	614,57***
2005	1593254	0,5496	1,0947	47,27***	0,9178	2234,54***
2006	17666469	3,2284***	1,0699	29,78***	0,8106	886,71***
2007	3142710	0,7178	1,0826	51,41***	0,9270	2643,27***

* %5-%10 düzeyinde anlamlılık mevcuttur

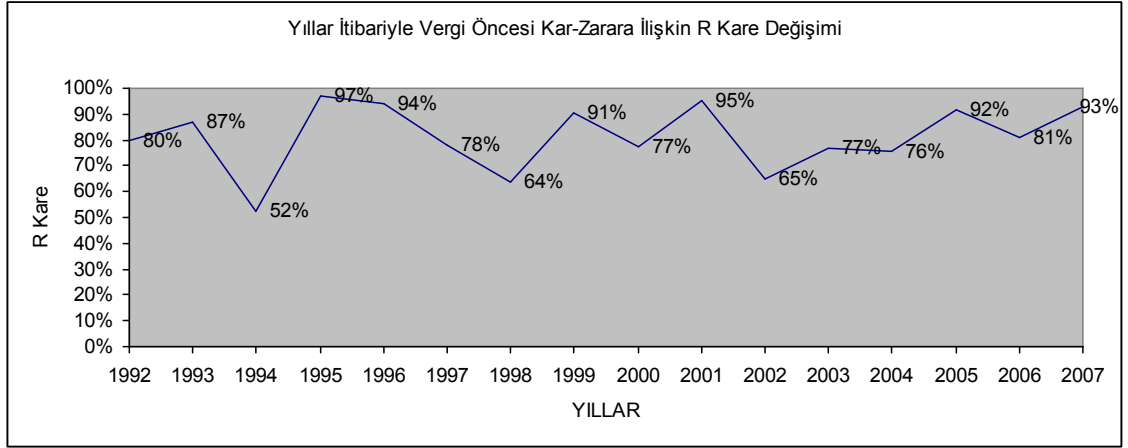
** %1-%5 düzeyinde anlamlılık mevcuttur

*** %1 düzeyinde istatistiksel anlamlılık mevcuttur

Analize dahil edilen yılların altı aylık Vergi Öncesi Kar-Zarar ara dönem değerlerinin bu kalemin yıllık değerini tahmin etme başarısı R karelere bakıldığında yıllar itibariyle çok fazla benzerlik gösterdikleri söylenemez. Tahmin başarısında en düşük yüzdeye sahip olan yıl 1994 iken hemen takip eden 1995 yılı en yüksek yüzdeye sahiptir. Tüm yılların R karelerinin ortalamaları yaklaşık %81 olarak hesaplanmıştır. Bütün bu R kare değerleri yıllara göre x-y koordinat düzlemine taşındığında ise aşağıdaki grafik ortaya çıkmaktadır.

Bütün yıllara ait altı aylık ara dönem verilerinin bir ara aya getirilerek analize tabi tutulmasının sonuçlarını bize veren 1992-2007 satırındaki R kare değerine bakıldığında yaklaşık %85 lik değerle hesaplanan tüm yılların R karelerinin ortalamasının üzerinde olduğu gözlenmektedir.

Grafik 3.14. Altı Aylık VÖKZ'ye İlişkin R Kare-YILLAR

Tabloda yer alan β_2 bağımsız değişken katsayılarının analiz sonucu aldığı değerler incelendiğinde ise 5 tanesi hariç, toplulaştırılmış analiz dahil geriye kalanların 1 den büyük oldukları gözlenmektedir. Bu 5 tane de 1 den küçük fakat 0 dan büyük olduklarından bağımlı değişkenin bağımsız değişken ile aynı yönlü artış göstereceğini açıklamaktadır. Modele ilişkin tüm β_2 değerleri pozitif olmakla birlikte t istatistikleri bakımından %1 düzeyinde anlamlıdır.

Regresyon denkleminin sabit değeri α_2 kimi yıllarda %1 düzeyinde anlamlı, kimi yıllarda ise %1-%5 düzeyinde anlamlı ve sadece 2003 yılında %5-%10 düzeyinde anlamlılık göstermektedir. Sabit değer en yüksek olduğu yıl ise t istatistikleri bakımından %1 düzeyinde anlama sahip 2003 yılıdır.

3.4.5.3. Dokuz Aylık Vergi Öncesi Kar-Zarar Sonuçları

Üç aylık ara dönem değerlerin kullanıldığı model 1 ve altı aylık ara dönem değerlerin kullanıldığı model 2 den sonra son olarak yılın son çeyreği dokuz aylık ara dönem değerlerin kullanıldığı model 3 analize tabi tutulmuştur. Gerçekleşen analiz sonuçları yıllar itibariyle ve birleştirilmiş değerlerin analiz sonuçlarıyla birlikte yukarıdaki Tablo 3.16 da sunulmuştur.

Regresyon denkleminin ilişkin analizlerde oluşan belirlilik katsayısı R kare yıllar itibariyle birbirlerine benzerlik göstermektedir. Aralarından diğerlerinden çok farklı tek ve en küçük değer olan yaklaşık %45 tahmin başarısı 1993 yılına, başarı seviyesi en yüksek olan değer ise yaklaşık %99 ile 1995 yılına aittir. Vergi Öncesi Kar-Zarar kalemine ilişkin dokuz aylık ara dönem değerlerinin

birleştirilerek analiz edildiği R kare değeri ise yaklaşık %95 ile oldukça yüksek bir başarı tahmin yüzdesine sahiptir denilebilir. Aralarında önemli farklılıklar olmayan R kare değerlerinin yıllar itibariyle değişimlerini yine de bir grafik üzerinde göstermek istersek grafiğin alacağı şekil aşağıdaki gibi olacaktır.

Tablo 3.16. Dokuz Aylık VÖKZ Sonuçları

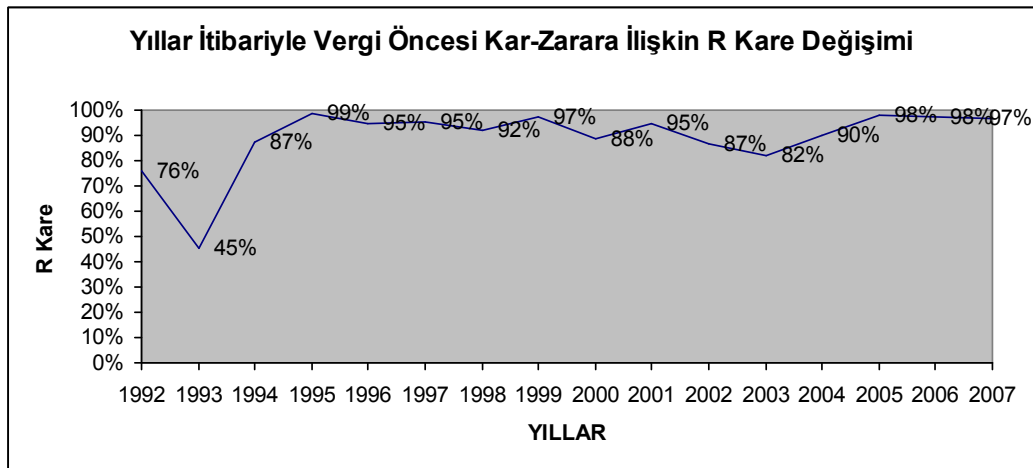
YILLAR	KESİŞİM		X DEĞİŞKENİ		R ²	F-ist
	α_3	t-ist	β_3	t-ist		
1992-2007	133418	0,2809	0,9799	222,11***	0,9505	49331,66***
1992	14180	1,0322	1,0571	15,09***	0,7589	227,59***
1993	36960	0,6195	1,1485	8,45***	0,4533	71,47***
1994	99675	2,0971**	1,0558	26,68***	0,8723	711,58***
1995	-44669	-1,0963	1,0205	90,81***	0,9852	8246,83***
1996	-150662	-1,3914	1,0971	48,38***	0,9458	2340,25***
1997	295509	1,9374*	1,0269	54,08***	0,9518	2924,57***
1998	-1032076	-3,5392***	1,1807	42,54***	0,9201	1809,70***
1999	178001	0,4538	1,0269	75,92***	0,9717	5764,56***
2000	-2908373	-3,2776***	1,1720	37,85***	0,8845	1432,58***
2001	2118745	2,1031**	0,8156	58,43***	0,9481	3413,94***
2002	1932658	1,6631*	0,7838	35,30***	0,8682	1246,40***
2003	3071619	1,0970	0,8866	29,69***	0,8233	881,62***
2004	346555	0,1022	1,0474	41,85***	0,8993	1751,31***
2005	-377122	-0,2698	0,9530	101,50***	0,9810	10301,61***
2006	-77100	-0,0393	0,9831	92,75***	0,9765	8602,88***
2007	-2782942	-0,9434	1,0039	78,40***	0,9673	6147,21***

* %5-%10 düzeyinde anlamlılık mevcuttur

** %1-%5 düzeyinde anlamlılık mevcuttur

*** %1 düzeyinde istatistiksel anlamlılık mevcuttur

Grafik 3.15. Dokuz Aylık VÖKZ'ye İlişkin R Kare-YILLAR

F istatistik değerleri incelendiğinde ise kurulan model 3 tüm yıllar için %1 düzeyinde genel anlama sahiptir.

Regresyon denkleminin bağımsız değişken katsayısı β_2 bir önceki altı aylık ara dönemde olduğu gibi 5 yıl haricindeki tüm yıllarda 1 den büyüktür. Geriye kalan yıllara ait değerler ise 1 den küçük fakat pozitifdir ve bütün t istatistik değerleri de %1 düzeyinde anlamlıdır. Tüm yıllara ilişkin ara dönem verilerinin bir arada analiz edilmesi sonucu hesaplanan β_2 ise yaklaşık 0.98 ile 1'e oldukça yakın ve t istatistiği değerlerinde olduğu gibi yine %1 düzeyinde anlamlılık arz etmektedir.

Kurulan model 3 ile analiz yapılan regresyon denkleminin sabit değeri α_3 t istatistik değerleri bakımından farklı yıllarda farklı anlamlılık düzeylerine sahiptir. 1998 ve 2000 yıllarında %1 düzeyinde anlamlılığa sahipken 1994 ve 2001 yıllarında %1-%5 düzeyinde, 2002 yılında ise %5-%10 düzeyinde bir anlamlılığa sahiptir.

Vergi Öncesi Kar-Zarar finansal tablo kalemi için her üç modelin yıllık tahmin başarısını gösteren belirlilik katsayısı R karenin modeller bazında 1992-2007 dönemindeki yıllık ortalama değerleri sırasıyla model 1 için yaklaşık %61, model 2 için yaklaşık %81 ve son olarak model 3 için yaklaşık %89 olarak hesaplanmıştır. Hesaplanan bu sonuçlar doğrultusunda yıllık Vergi Öncesi Kar-Zarar rakamlarının tahmin edilmesinde kurulan bu üç modelden model üç yıllık Vergi Öncesi Kar-Zarar rakamını başarıyla verecektir denilebilir.

3.4.6. Yıllık Net Dönem Karı-Zararı İle İlgili Analiz Sonuçları

Yıllık Net Dönem Karı-Zararı değeri tahmin edilirken sırasıyla model 1, model 2 ve model 3 analiz edilerek aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

3.4.6.1. Üç Aylık Net Dönem Karı-Zararı Sonuçları

Aşağıdaki Tablo 3.17 de model 1'e ilişkin üç aylık Net Dönem Karı-Zararı verilerinin kullanılmasıyla regresyon denklemini analiz sonucu ortaya çıkan rakamlar gösterilmektedir. Burada F istatistik rakamlarından da görüleceği üzere üç aylık ara dönem verilerini kullanan model 1 tüm yıllar ve tüm yılların verilerinin toplu halde analiz edildiği kısım dahil %1 anlamlılık düzeyine sahiptir.

Tablo 3.17. Üç Aylık NDKZ Sonuçları

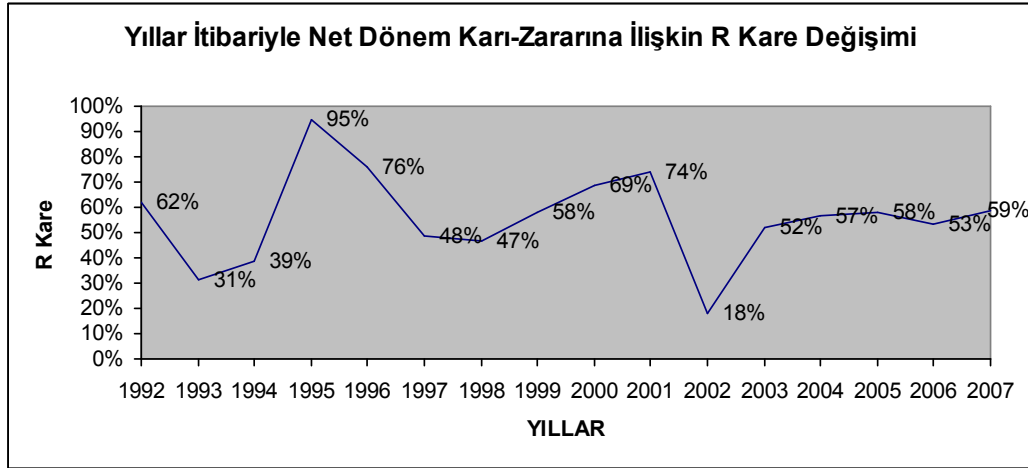
YILLAR	KESİŞİM		X DEĞİŞKENİ		R ²	F-ist
	α_1	t-ist	1	t-ist		
1992-2007	8687836	7,4274***	0,8135	53,62***	0,5279	2874,80***
1992	43032	3,3305***	0,8169	10,82***	0,6172	117,07***
1993	83444	1,8694	1,1976	6,30***	0,3125	39,64***
1994	345426	4,6490***	0,5124	8,14***	0,3855	66,23***
1995	41510	0,8372	1,1475	47,48***	0,9478	2254,47***
1996	301259	2,0978**	0,9669	20,53***	0,7584	421,62***
1997	1859021	5,8310***	0,4008	11,82***	0,4837	139,68***
1998	110477	0,1826	1,3410	11,73***	0,4651	137,50***
1999	3128218	3,0153***	1,0408	15,28***	0,5807	233,62***
2000	1483464	1,4363	1,0164	20,40***	0,6894	416,09***
2001	6558461	3,1171***	0,7161	23,12***	0,7404	534,32***
2002	6466977	2,8593***	0,1730	6,55***	0,1815	42,91***
2003	16301555	3,2364***	0,6206	14,35***	0,5202	205,94***
2004	13212055	2,6185***	0,8515	16,02***	0,5659	256,50***
2005	13369907	2,6967***	1,0546	16,55***	0,5770	273,83***
2006	22377728	3,4205***	0,9797	15,36***	0,5315	235,87***
2007	24056170	2,8819***	0,9162	17,19***	0,5860	295,45***

* %5-%10 düzeyinde anlamlılık mevcuttur

** %1-%5 düzeyinde anlamlılık mevcuttur

*** %1 düzeyinde istatistiksel anlamlılık mevcuttur

Grafik 3.16. Üç Aylık NDKZ'ye İlişkin R Kare-YILLAR

B

u tüm yılların verilerinin toplu halde analiz edildiği kısmın yıllık değeri tahmin etme gücü yaklaşık %56 lık tüm yılların ortalama R kare değerinin altında olduğu gözlenmektedir. Diğer yıllara ilişkin belirlilik katsayıları incelendiğinde aralarında önemli farklar olduğu ve üç aylık ara dönem Net Dönem Karı-Zararı

verilerinin bu kalemin yıllık değerini tahmin etmedeki başarılarının çok yüksek olmadığı gözlenmektedir. Bu gözlem çerçevesinde en düşük değer yaklaşık %18 ile 2002 en yüksek değer ise yaklaşık %95 ile 1995 yılına aittir. Belirlilik katsayısını yıllar itibariyle gösterdiği değişim aşığıdaki Grafik 3.16 ile gösterilmeye çalışılmıştır.

Model 1'in bağımsız değişken katsayısı β_1 tüm yıllarda pozitif değer almıştır ve bunların 6 tanesi dışındakiler 1den küçüktür. Tabloda yer alan bütün bağımsız değişken katsayılarının t istatistikleri ise %1 düzeyinde anlamlı olduklarını ifade etmektedir.

Yılın ilk ara dönem Net Dönem Karı-Zararı verilerine ilişkin çıkarılan sonuçlara göre denklemin sabit değeri α_1 rakamlarının istatistiksel anlam düzeyleri birbirlerinden farklıdır. Bu farklılık çerçevesinde 1993 yılına ait t istatistiği %5-%10 düzeyinde, 1996 yılına ait t istatistiği %1-%5 düzeyinde kalan yılların çoğu ise %1 düzeyinde anlamlılığa sahiptir.

3.4.6.2. Altı Aylık Net Dönem Karı-Zararı Sonuçları

Tablo 3.18 de altı aylık ara döneme ilişkin Net Dönem Karı-Zararı kalemi verilerinin model 2 ile regresyon analizine tabi tutulmasıyla ortaya çıkan sonuçlar yer almaktadır. Bu sonuçlara göre model 2 F istatistikleri rakamları ile %1 düzeyinde anlamlıdır.

Faaliyet döneminin ilk yarısı sonunda elde edilen Net Dönem Karı-Zararı verileri bu kalemin yıl sonu değerini tahmin etmede elde edilen yatay kesit regresyon analizi sonuçlarına göre birbirlerinden oldukça farklılık göstermektedirler. Tabloda gösterilen R kare değerlerinin grafik koordinat sistemine aktarılmış hali Grafik 3.17 ile sunulmuştur. İstatistiksel olarak %1 düzeyinde anlamlılığa sahip olan bu değerlerin ortalaması alındığında bulunan sonuç, tüm yılların verilerinin toplu halde analizi ile elde edilen sonuç ile karşılaştırıldığında ortalamanın üzerinde bir değere sahip olduğu görülmektedir. Araştırmaya dahil edilen yıllar içerisinde yıllık Net Dönem Karı-Zararı değerini tahmin etme başarısı en düşük olan yıl yaklaşık %48 lik bir oran ile 1994, en yüksek yıl hatta neredeyse aynı değerlere sahip olan yıllar ise sırasıyla 1995 ve 2001 dir.

Tablo 3.18. Altı Aylık NDKZ Sonuçları

YILLAR	KESİŞİM		X DEĞİŞKENİ		R ²	F-ist
	α_2	t-ist	β_2	t-ist		
1992-2007	3348675	4,5320***	1,0612	106,03***	0,8139	11242,19***
1992	27545	2,4826**	1,0471	13,92***	0,7282	193,90***
1993	32922	1,8496*	1,0686	26,19***	0,8896	686,09***
1994	268016	3,9263***	0,7258	9,93***	0,4840	98,57***
1995	75978	1,6039	0,9769	49,58***	0,9520	2458,19***
1996	-156774	-1,5548	1,1684	33,00***	0,8903	1089,02***
1997	1233257	4,9371***	0,6559	18,31***	0,6932	335,37***
1998	-1278889	-2,5879**	1,5352	17,92***	0,6710	321,23***
1999	-257926	-0,3621	1,2711	26,71***	0,8092	713,28***
2000	-2250725	-1,9406	1,2602	18,07***	0,6352	326,57***
2001	3714667	4,1036***	0,7995	60,17***	0,9509	3620,07***
2002	5604502	3,6941***	0,6677	17,88***	0,6277	319,70***
2003	347094	0,1052	1,1720	27,97***	0,8052	782,14***
2004	5379531	1,5900	1,1579	28,82***	0,8089	830,81***
2005	2234477	0,7763	1,0463	35,39***	0,8622	1252,40***
2006	18539180	3,1639***	1,0615	18,69***	0,6272	349,21***
2007	3130859	0,7790	1,0698	45,21***	0,9076	2043,71***

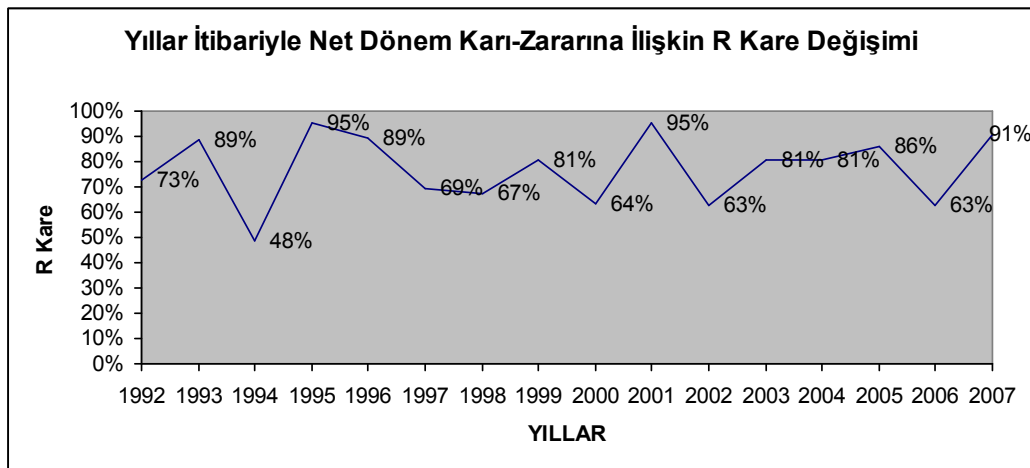
* %5-%10 düzeyinde anlamlılık mevcuttur

** %1-%5 düzeyinde anlamlılık mevcuttur

*** %1 düzeyinde istatistiksel anlamlılık mevcuttur

Hesaplanan bağımsız değişken katsayısı bağımlı değişken ile aynı yönlü hareket edeceğini belirtir şekilde tüm yıllar için pozitif değere sahiptir. bu değerlerin 5 tanesi 1'den küçük kalan diğerleri ise büyüktür. 1992'den 2007 ye kadar bütün β_2 katsayılarının değerleri t istatistikleri ile %1 düzeyinde anlamlıdır.

Grafik 3.17. Altı Aylık NDKZ'ye İlişkin R Kare-YILLAR

Regresyon denkleminin sabit değerine ilişkin t istatistikleri üç farklı düzeyde anlamlılığa sahiptir. Bunlardan sadece 1993 yılı %5-%10, 1992 ve 1998 yılları %1-%5, anlamlı olan diğerleri ise %1 düzeyinde anlamlılığa sahiptir.

3.4.6.3. Dokuz Aylık Net Dönem Karı-Zararı Sonuçları

İncelemeye tabi tutulan son finansal tablo kalemi olan Net Dönem Karı-Zararının son ara dönem olan dokuz aylık verileri ile gerçekleştirilen yıllık değer tahminine ilişkin analiz sonuçları aşağıdaki Tablo 3.19 da sunulmuştur.

Tablo 3.19. Dokuz Aylık NDZ Sonuçları

YILLAR	KESİŞİM		X DEĞİŞKENİ		R ²	F-ist
	α_3	t-ist	β_3	t-ist		
1992-2007	423738	0,8900	0,9994	176,01***	0,9234	30979,92***
1992	14084	1,1045	1,1386	11,93***	0,6626	142,39***
1993	39434	0,9056	1,1171	7,49***	0,3932	56,07***
1994	77032	2,1415**	0,9984	25,92***	0,8658	672,08***
1995	-21802	-0,6309	0,9975	69,58***	0,9750	4840,92***
1996	-220507	-2,1971**	1,2024	33,46***	0,8930	1119,31***
1997	479241	3,4917***	0,9502	39,32***	0,9126	1546,03***
1998	-721050	-3,4030***	1,2056	46,97***	0,9335	2206,32***
1999	96226	0,2697	1,1197	57,48***	0,9516	3304,29***
2000	-2680625	-3,0276***	1,2024	26,25***	0,7863	688,91***
2001	2116002	2,2807**	0,8370	58,45***	0,9481	3416,33***
2002	1877350	1,7419*	0,7593	29,23***	0,8187	854,26***
2003	-1921800	-0,5805	1,3330	28,07***	0,8064	788,11***
2004	1938880	0,7167	1,0294	37,80***	0,8793	1428,69***
2005	-617842	-0,4039	0,9508	70,54***	0,9613	4975,58***
2006	554366	0,2275	1,0214	56,22***	0,9385	3160,17***
2007	-1535670	-0,6103	0,9855	74,77***	0,9641	5590,52***

* %5-%10 düzeyinde anlamlılık mevcuttur

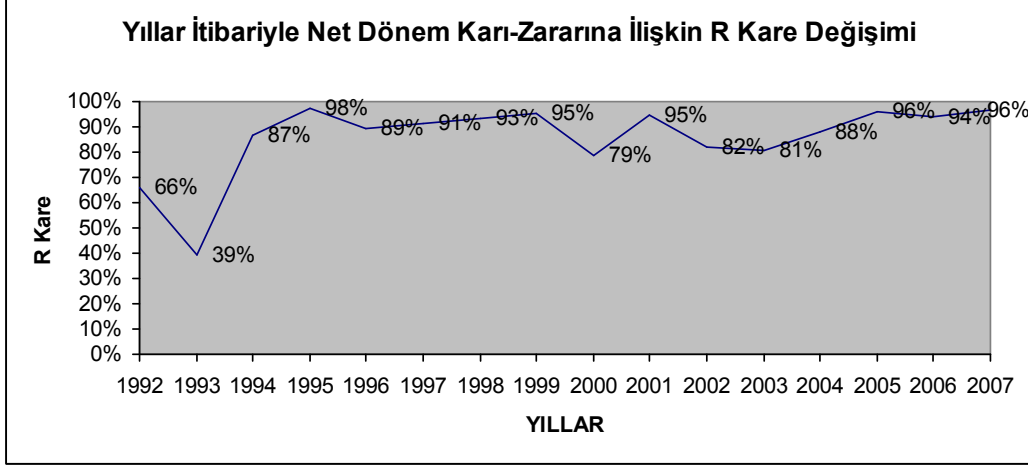
** %1-%5 düzeyinde anlamlılık mevcuttur

*** %1 düzeyinde istatistiksel anlamlılık mevcuttur

Yapılan analiz sonuçlarına göre kurulan modelin yıllık Net Dönem Karı-Zararı kalemini tahmin etme gücü birkaç yıl dışında kalan yıllar itibariyle benzerlik göstermektedir. R kare en düşük değerini 1993 yılında alırken en yüksek tahmin başarısı değerine ise 1995 yılında ulaşmıştır. Grafik 3.18 R kare değerinin tüm analiz yıllarındaki dağılımını göstermektedir. Bu dağılım ile model 3 F istatistikleri genel anlam düzeyi bakımından %1 düzeyinde anlamlılığa

sahiptir. Yıllara ilişkin tüm değerlerin birleştirilerek genel analize tabi tutulmasıyla hesaplanan R kare değerinin ise yaklaşık %92 başarı ile amacına yaklaştığını söylemek yerinde olacaktır.

Grafik 3.18. Dokuz Aylık NDKZ'ye İlişkin R Kare-YILLAR

Dokuz aylık Net Dönem Karı Zararı bağımsız değişkeninin açıklayıcı katsayısı β_3 incelendiğinde katsayının yıllar itibariyle gerçekleşen tüm değerlerinin pozitif ve t istatistiklerinin %1 düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Kaleme ilişkin dokuz aylık ara dönem değerleri artış gösterdiğinde yıllık değer de katsayı oranında artış gösterecektir.

Regresyon denkleminin sabitinin aldığı değerlere bakıldığında ve bunların t istatistikleri incelendiğinde sadece 2002 yılına ait değer %5-%10 düzeyinde, 1994, 1996 ve 2001 yıllarına ait değerlerin %1-%5 düzeyinde ve 1997,1998 ve 2000 yıllarına ait değerlerin ise %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı oldukları söylenebilmektedir.

Net Dönem Karı-Zararı kaleminin yıllık değerinin 3,6 ve 9 aylık ara dönem verileri yardımıyla tahmin edilmesine ilişkin yukarıda açıklanan üç model sonucunda ortaya çıkan rakamların ortalamaları hesaplanarak aralarında tahmin başarısı karşılaştırılması yapılmak istendiğinde; model 1'in ortalama tahmin gücü yaklaşık %56, model 2'nin tahmin gücü yaklaşık %77 ve son olarak model 3'ün tahmin gücü ise yaklaşık %86 değerlerine sahiptir. Buradan hareketle yıllık Net Dönem Karı-Zararı rakamlarının tahmin edilmesinde bu üç

modelden sonuncusu model 3 Net Dönem Karı-Zararı rakamını en yüksek başarıyla tahmin etmektedir.

SONUÇ

Araştırma doğrultusunda kurulan modeller ile seçilen gelir tablosu kalemlerinin üç ayrı ara dönem verileri yardımı ile adı geçen kalemlerin yıllık değerlerinin tahmin edilme başarıları olan belirlilik katsayıları R kare değerleri ölçülmeye çalışılmıştır. Aşağıdaki Tablo 3.20 analizde kullanılan modeller bazında tüm gelir tablosu kalemlerine ilişkin ortalama R kare değerlerini özetlemektedir.

Tablo 3.20. Gelir Tablosu Kalemlerinin Ortalama R Kare Değerleri

Finansal Tablo Kalemleri	Ortalama R Kare Değerleri		
	Model 1	Model 2	Model 3
NSG	98%	99%	97%
BEFKZ	82%	90%	93%
NEFKZ	63%	81%	89%
FKZ	60%	80%	89%
VÖKZ	61%	81%	89%
NDKZ	56%	77%	86%

Yukarıdaki tablo incelendiğinde net satış gelirleri kalemi için her üç modelin sonucunda R karelerin almış oldukları ortalama değerler birbirleriyle neredeyse aynı olduğu gözlenmektedir. Buna göre yıllık net satış gelirleri değerini, kaleme ait altı aylık ara dönem verilerinin analize tabi tutulduğu model 2'nin en yüksek değerle tahmin ettiği görülmektedir.

Oysa Brüt Esas Faaliyet Karı-Zararı, Net Esas Faaliyet Karı-Zararı, Faaliyet Karı-Zararı, Vergi Öncesi Kar-Zarar ve son olarak Net Dönem Karı-Zararı kalemlerinin alacakları yıllık değerleri en başarılı tahmin eden model tüm bu sayılan kalemlerin dokuz aylık ara dönem verilerinin incelendiği model 3 tür.

Tabloya bakıldığında göze çarpmakta olan bir başka unsur ise yukarıdaki paragrafta adından bahsedilen 5 gelir tablosu kaleminin ara dönem verileri ile yıllık değerleri tahmin etmedeki ortalama başarıları model 2'de model 3'e göre, model 1'de de model 2'ye dolayısıyla da model 3'e göre azalış göstermektedir.

Bunların nedeni; Net Satış Gelirleri kaleminin daha henüz satışların maliyeti veya faaliyet giderleri kalemleri ile ilişkilendirilmemesinden kaynaklanmaktadır. Satış maliyetlerinin ve ardından faaliyet giderlerinin hesaplamaya dahil edilip düşülmesi ile ortaya çıkan NEFKZ ve FKZ kalemlerinin daha kısa süreli olan üç aylık hesaplamaların yapıldığı model 1'in diğer modellere göre tahminleyici gücü azalmaktadır.

İncelemeye alınan gelir tablosu kalemlerinden sadece net satış gelirleri kalemine ait üç modelin ortalama belirlilik katsayıları birbirlerine çok yakın değerlere sahiptir. Diğer kalemlerin ortalama belirlilik katsayıları arasında ise gözle görülür farklılık vardır.

Aynı şekilde olağan dışı gelir ve karlar ile olağan dışı gider ve zararların ortaya çıkması ve ödenecek vergi ve diğer yasal yükümlülüklerin hesaplamaya katılması, VÖKZ ve NDKZ kalemlerinin kısa dönemdeki tahminleyici gücünü azaltmaktadır.

Sonuç olarak yıl sonuna en yakın olan dokuz aylık ara dönem değeri finansal tablo kaleminin yıllık değerini daha büyük başarı yüzdesiyle tahmin edebilme yeteneğine sahiptir. Ara dönem periyodu, içinde bulunulan yılın başına doğru yaklaştıkça tahmin etme başarısı azalmaktadır. Bir başka ifadeyle ilgili finansal tablo kalemine ait ilk üç aylık ara dönem verilerinin aynı ilgili kalemin yıllık değerini tahmin etme başarısı en düşük, son çeyreğe ait verilerinin yıllık değerini tahmin etme başarısı en yüksek yüzdeye sahiptir.

Bu doğrultuda ara dönemden hareketle tahminleme yaparken önemli unsurlardan bir tanesi; eğer gelir tablosu kalemlerinden yola çıkılıyor ise tek bir kalem değil, temel oluşturacak bütün kalemlerin analiz edilmesi gerekmektedir. İkinci önemli unsur ise üçer, altışar ve dokuzar aylık verilere dayanarak tahminleme yapılırken muhakkak suretle karşılaştırmalı mali tablolar baz alınmalıdır.

Bu durumda finansal bilgi kullanıcılarının alacakları kararlarda her üç ara dönem verilerinin öneminin büyük olduğu söylenebilir. Yapılan ampirik çalışma ile genel olarak yaygınlaşmış olan yılın son çeyreği olan dokuz aylık ara dönem verilerinin yıl sonu değerlerini tahmin etmede en yüksek başarı yüzdesine sahip

olduğu görüşünün doğruluğu tespit edilmektedir. Böylelikle karar vermede en fazla doğruluk payı olan ve dikkate alınması gereken değerler dokuz aylık ara dönem verileridir denilebilir.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR ve MAKALELER

Akdoğan Nalan, Tenker Nejat, Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri, Gazi Kitabevi, Ankara, Mart 2001.

Akdoğan Nalan, Tenker Nejat, Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri, Gazi Kitabevi, Ankara, 2006.

Akdoğan Nalan, Tenker Nejat, Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri, Gözden Geçirilmiş 12. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara, 2007.

Akgüç Öztin, Mali Tablolar Analizi, Avcıol Basım, İstanbul, 1995.

Ataman Başak Akgül, Akay Hüseyin, Uluslararası Muhasebe Standartları ve Türkiye' de Uygulama Etkinliğine İlişkin Bir Araştırma 2. Baskı, Türkmen Kitabevi, 2004.

Baskin Jonathan Baron, The Development of Corporate Financial Markets in Britain and the United States, 1600-1914: Overcoming Asymmetric Information, The Business History Review, Vol. 62, No. 2, (Summer, 1988), The President and Fellows of Harvard College.

Başpınar Ahmet, Türkiye' de ve Dünyada Muhasebe Standartlarının Oluşumuna Genel Bir Bakış, Maliye Dergisi, Sayı 148, 2005.

Bathke Allen W. Jr., Lorek Kenneth S., Willenger G. Lee, Firm-Size and The Predictive Ability of Quarterly Earnings Data, Journal Of The Accounting Review, Vol. 64, No:1, Ocak 1989.

Bektöre Sabri, Çömlekçi Ferruh ve Sözbilir Halim, Mali Tablolar Analizi Tek Düzen Hesap Planına Göre, Birlik Ofset yayıncılık, Eskişehir, 1996.

Boyns Trevor, The Birth Of Industrial Accounting In France and Britain (Rouledge New Works In Accounting History), New York, Routledge, ISBN 978-0815330387, Ekim 1997.

Briody Dan, Smart Stock Pickers Keep An Eye On Change, Red Herring, Issue 114, Jun2002.

Brown Lawrence D., Rozeff Michael S., The Predictive Value of Interim Reports for Improving Forecasts of Future Quarterly Earnings, Journal Of the Accountin Review, Vol. 54, No:3, Temmuz 1979.

Brown Philip, Niederhoffer Victor, The Predictive Content of Quarterly Earnings, Journal of Business 41, Kasım 1968.

Cemalcılar Özgül, Saime Önce, Muhasebenin Kuramsal Yapısı, Anadolu Üniversitesi Basımevi, Eskişehir, 1999.

Cohen Jerome B., Zinbarg Edward D., "Investment Analyses And Portfolio Management (Homewood: Irwin, 1967).

Coleman D. C., Industrial Growth and Industrial Revolutions, The London School of Economics, Economica, 1956.

Çalışkan Merdan, "Türk Ticaret Kanunu Tasarısı' nın Muhasebe Alanındaki Düzenlemeleri", E-Yaklaşım, Sayı 61, Ağustos 2008.

Edwards John Richard, A History of Financial Accounting, New York, Routledge, ISBN 0-415-00432-2, Nisan 1989.

Erol Cengiz, İşletmelerde Finansal Yönetim, İmge Kitabevi, Ankara, 1999.

Ferreira Miguel A., Matos Pedro, "The Colors of Investor's Money: The Role of Institutional Investors Around The World", Journal of Financial Economics, April 2006.

Fried Dov, Livnat Joshua, Interim Statements; An Analytical Examination of Alternative Accounting Techniques, The Accounting Review Vol. LVI, No:3, Temmuz 1981.

Gönen Seçkin, Uğurluel Gülşah, Özdemir Aslı, “Türkiye’ de UFRS Uygulamalarında Karşılaşılan Sorunlara Yönelik Muhasebe Meslek Mensuplarının Bakış Açıları Üzerine Bir Araştırma”, XXVIII. Türkiye Muhasebe Eğitimi Sempozyumu, Yakın Gelecek ve Muhasebe Eğitimi, Celal Bayar Üniversitesi, 20-24 Mayıs 2009.

Green David Jr, Segall Joel, The Predictive Power of First Quarter Earnings Reports, Journal of Business 40, Ocak 1967.

Güvemli Oktay, Mali Tabloların Evrimi, Avcıol Basım Yayın, İstanbul, 2007.

Güvemli Oktay, XX. Yüzyılda Muhasebe Eğitimi.

H. A. Latane, D. L. Tuttle, C. P. Jones, Quarterly Data: E/P Ratios vs. Changes in Earnings in Forecasting Future Price Changes, Financial Analysis Journal, 25 (Ocak-Şubat 1969).

H. A. Latane, D. L. Tuttle, Security Analysis and Portfolio Management, New York Ronald Pres Co., 1970.

H. A. Latane, O. M. Joy, C. P. Jones, Quarterly Data, Sort-Rank Routines ve Security Evaluation, Journal of Business, Kasım 1970.

Harris Ron, The Bubble Act: Its Passage and Its Effects on Business Organization, The Journal of Economic History, Vol. 54, No. 3, Cambridge University Press Economic History Association adına, Eylül 1994.

Holzer H.P., Corporate Financial Reporting In West-Germany, The Accounting Review, Vol. 34, No. 3, American Accounting Association, Temmuz 1959.

Hoppit Julian, Financial Crises in Eighteenth-century England, Economic History Review, 2. ser. XXXIX, 1986.

Hornrgren Charles T., Harrison Walter T. Jr., Robinson Michael A., Third Edition Accounting, New Jersey, Prentice-Hall, Inc., 1996.

Ilıcak Ali, Sherman Antitröst Yasasının Oryaya Çıkışı: Yanılsamalar ve Gerçekler, Rekabet Kurumu, Ankara, 2003.

Jerome B. Cohen, Edward D. Zinbarg, Investment Analyses and Portfolio Management, Homewood, Irwin, 1967.

McAllister John, Orsini Lary, "Global Auditing and Accounting Confusion", Journal of Accountancy, Vol:184, Eylül 1997.

McEwen Ruth Ann, schwartz Bill N., Are Firms Complying with the Minimum Standards for Interim Financial Reporting? Accounting Horizons, Vol 6, 1992.

Messing Brett, Finding Balance Sheet Beauties, Fortune, Vol. 145, Issue 9, 29.04.2002.

Örten Remzi, Kaval Hasan, Karapınar Aydın, Türkiye Muhasebe – Finansal Raporlama Standartları, Gazi Kitabevi, Ankara, 2007.

Örten Remzi, Kaval Hasan, Karapınar Aydın, "Türkiye Muhasebe – Finansal Raporlama Standartları Uygulama ve Yorumları", Gazi Kitabevi, Ankara, Mart 2009.

Reilly Frank K., Morgenson David L., West Marilyn, "The Predictive ağabeylity of Alternative Parts of Interim Financial Statements", Journal of Accounting Research, Vol. 10, Emprical Research in Accounting; Selected Studies 1972.

Sağlam Necdet, Baş Hüseyin, Ara Dönem Finansal Raporlama, MUFAD Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı 19, Temmuz 2003.

Sarioğlu Eren Sera, Sarioğlu Kerem, "Türkiye'de Faaliyetlerden Sağlanan Nakit Akışları ile Muhasebe Karlarının, Hisse Senedi Getirileri Üzerine Etkisi", Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, Cilt 9, Sayı 4, Aralık 2007.

Sayar Zafer, Uluslar arası Muhasebe Standartları Kapsamında Halka Açık Bankalarda Kamuyu Aydınlatma Aracı Olarak Mali Tablolar, Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi, Sayı 3, Ocak 2001.

Ta Lee, Company Financial Reporting, Issues and Analysis, Thomas Nelson and Sons Ltd. London, 1976.

Tenker Nejat, Şirketlerin Halka Açılmasında Finansal Tabloların ve Dış Denetimlerin Önemi, Gazi Üniversitesi, Ankara, Nisan 1982.

Thorelli, H.B. "The Federal Antitrust Policy: Origination of an American Tradition," A. I. Gavil (der.), *An Antitrust Anthology* içinde, Anderson Publishing Co., Cincinnati.

Türker Muammer, Amerika Birleşik Devletleri Yönetim Sistemi.

Uzun Emin, Türk Zehra, Uzun Ersen, İşletme Başarısında Finansal Planlama ve Yeniliklerin Rolü, Yönetim ve Ekonomi Dergisi Cilt 10 Sayı 2, Manisa, 2003.

Yalkın Yüksel Koç, Genel Muhasebe İlkeler ve Uygulamalar Tekdüzen Muhasebe Sistemi, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, Ekim 2005.

TEBLİĞLER ve STANDARTLAR

1 Seri Nolu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği, 1992.

American Institute of Certified Public Accountants, Accounting Principles Board, "Interim Financial Reporting", Madde No: 28, paragraf 5a, (AICPA, 1973).

26.12.1992 Tarihli ve 21447 Sayılı Resmi Gazetede Yayınlanan Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği Sıra No: 1.

FASB, 1978.

FASB, Original Pronouncements, Statement of Financial Accounting Concepts No:2, Qualitative Characteristics of Accounting Information, Mayıs 1980.

Muhasebe Uygulama Yönetmeliğine İlişkin 17 Sayılı Tebliğ.

Sermaye Piyasasında Mali Tablo ve Raporlara İlişkin İlke ve Kurallar Hakkında Tebliğ, Seri XI No: 1, Ek: 3, 29.01.1989 tarih ve 20064 sayılı Resmi Gazete.

Sermaye Piyasası Kanunu ve Gerekçeleri, Bölüm I, Genel Hükümler, Madde 3g ve Bölüm III, İhraççılara ve Halka Açık Anonim Ortaklıklara İlişkin Hükümler, Madde 11.

SPK, 01.03.1995 tarihli 22217 Sayılı Resmi Gazetede Yayınlanan Seri: XI, No: 11 Sayılı Tebliğ.

SPK, Seri XI No: 8 Sayılı Tebliğ ile Eklenen Md. 3A.

SPK, Seri XII No: 1 Sayılı Tebliğ, Madde 7.

SPK Seri XI No: 8 Tebliğ ile Değişik 1'inci Fıkra, Madde 3.

Tekdüzen Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği, Aralık 1992.

TMSK, 2005.

UMS 34 Ara Dönem Finansal Raporlama, 3 Mayıs 2009, 27217 Sayılı Resmi Gazete.

İNTERNET

<http://people.few.eur.nl/smant/m-economics/southsea.htm>, 18 Ağustos 2005.

http://ansiklopedi.turkcebilgi.com/Sanayi_devrimi, 05 Haziran 2006.

http://www.companieshouse.gov.uk/about/tableA/comm7Aug1862CoAct1862_P1.pdf, 21 Aralık 2007.

<http://www.denetimnet.net/UserFiles/Documents/UFRS/UFRS%20cep%20kitapcigi%202008.pdf> 08 Ocak 2007.

http://www.deloitte.com/dtt/cda/doc/content/Turkey-tr_audit_UFRScepkitapcigi2008_090508.pdf 24.01.2008.

<http://www.sec.gov/about/whatwedo.shtml>, 13 Mart 2008.

<http://www.sec.gov/about/laws/sa33.pdf>, 13 Mart 2008.

<http://www.sec.gov/about/laws/sea34.pdf>, 13 Mart 2008.

http://www.consulta.com.tr/index2.php?option=com_content&do_pdf=1&id=47, 11 Eylül 2008.

http://www.consulta.com.tr/index2.php?option=com_content&do_pdf=1&id=47, 11 Eylül 2008.

<http://www.spk.gov.tr/indexcont.aspx?action=showpage&menuid=0&pid=0>, 11 Eylül 2008.

<http://www.spk.gov.tr/indexcont.aspx?action=showpage&menuid=0&pid=5>, 11 Eylül 2008.

http://www.spk.gov.tr/mevzuat/mevzuat_index.html, 11 Eylül 2008.

http://www.spk.gov.tr/mevzuat/mevzuat_index.html, s 1, 11 Eylül 2008.

http://www.spk.gov.tr/mevzuat/mevzuat_index.html, s 53, 11 Eylül 2008.

http://www.spk.gov.tr/mevzuat/mevzuat_index.html, s. 57, 11 Eylül 2008.

http://www.tmsk.org.tr/index.php?option=com_content&task=view&id=12&Itemid=59, 11 Eylül 2008.

http://www.bddk.org.tr/turkce/Kurum_Bilgileri/Stratejik_Plan/90StratejikPlan.pdf,
28 Mayıs 2008.

<http://www.horwathturkey.com/denetim/UFRS/UFRS-GENELBAKIS.ppt#11>,
Mayıs 2009.

<http://www.horwathturkey.com/denetim/UFRS/UFRS-GENELBAKIS.ppt>, Mayıs
2009.